

Zatvor u Splitu

Banjan, Marino

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj:

University of Split, Faculty of Civil Engineering, Architecture and Geodesy / Sveučilište u Splitu, Fakultet građevinarstva, arhitekture i geodezije

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:123:408172>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-20**

Repository / Repozitorij:

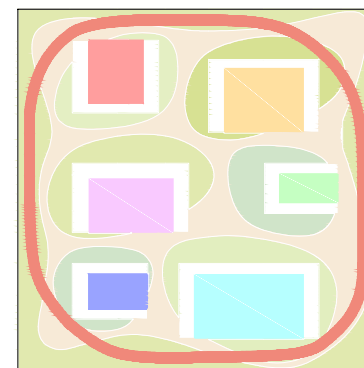
[FCEAG Repository - Repository of the Faculty of Civil Engineering, Architecture and Geodesy, University of Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Zatvor u Splitu

SADRŽAJ:

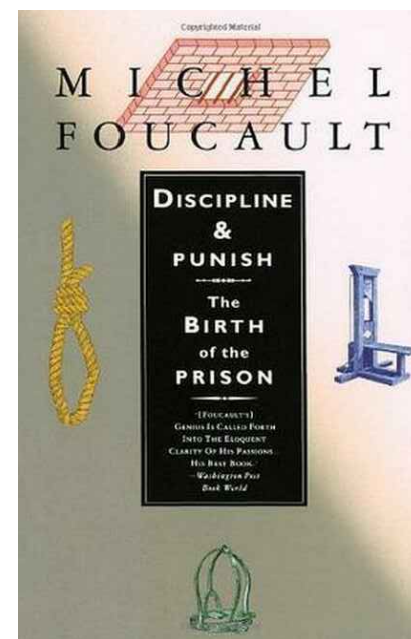
KOMENTORSKI RAD:

Heterotopija
Zatvor kao Heterotopija
O rađanju zatvora
Kažnjavanje
Disciplina - novi tip moći
Panoptizam
OMA - Studija za panoptikon u Arnhemu

IDEJNI PROJEKT:

Tema idejnog projekta
Iskaz površina
Lokacija
Koncept u mjerilu grada
Koncept u mjerilu kvarta
Koncept u M 1 :1000
Koncept zatvora

Situacija- postojeće stanje
Situacija s krovom M 1:1000
Situacija s prizemljem M 1 :1000
Tlocrt prizemlja
Tlocrt 1. kat
Tlocrt 2. kat
Tlocrt 3. kat
Tlocrt 4. kat
Tlocrt krova
Tlocrt garaža -1
Tlocrt garaža -2
Tlocrt garaža -3
Presjek A
Presjek B
Presjek C
Presjek D
Presjek E
Presjek F
Pogled jug
Pogled istok
Pogled sjever
Pogled zapad
Eksplozirana aksonometrija
Aksonometrija sobe
Detaljan presjek segmenta
Detalj
Vizualizacija
Fotografija makete

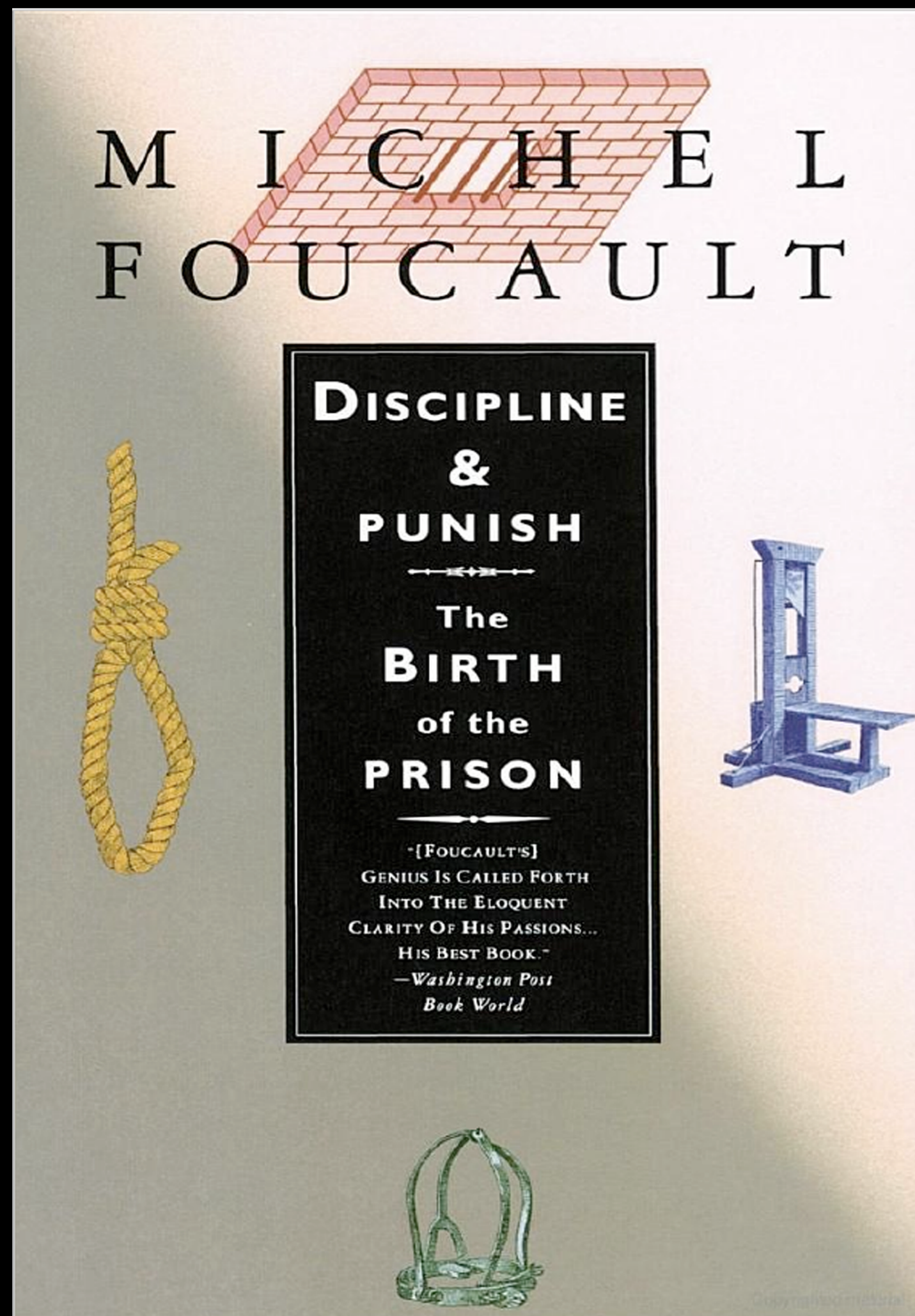
Heterotopija i zatvor

SADRŽAJ

1. UVOD
2. HETEROTOPIJA
  - 2.1 ZATVOR KAO HETEROTOPIJA
3. O RAĐANJU ZATVORA
  - 3.1. KAŽNJAVANJE
  - 3.2. DISCIPLINA-NOVI TIP MOĆI
  - 3.3. PANOPTIZAM
  - 3.4. OMA-STUDIJA ZA PANOPTIKON U ARNHEMU
  - 3.5. SISTEM ZATVORA
4. ZAKLJUČAK
5. IZVORI

1. UVOD

U ovom radu biti će obrađen koncept heterotopije koji je definirao Michel Foucault. Uz heterotopiju biti će pojašnjen nastanak zatvora kao heterotopije. Heterotopija kao stanje jednog mjesta je zanimljiva iz filozofske i arhitektonске perspektive, provlači se kroz gotovo sve društvene sfere, a pogotovo je prisutna u sintezi arhitekture i čovjeka. Budući da je tema Diplomskog rada - zatvor, također ćemo se osvrnuti na Foucaultovo djelo Nadzor i kazna: rađanje zatvora, u kojem je opisan razvitak procesa izvršavanja kazne, od povijesnih mučenja tijela do kontrole nad umom i dušom uz pomoć arhitektonskog sklopa kao alata za provođenje discipline.

Slika 0 - Naslovna stranica knjige; Michel Foucault, Discipline & punish: The birth of the prison

2. HETEROTOPIJA

U srednjem vijeku je postojao hijerarhijski sistem mjesta, mjesta svetih i profanih, mjesta šticeh i naspram njima, mjesta otvorenih i nebranih, urbanih mjesta i sela. Takva hijerarhija i prožimanje mjesta činili su ono što bi se moglo nazvati srednjovjekovnim prostorom: mjestom i njegovom lokalizacijom. U usporedbi sa prostorom i lokalizacijom srednjeg vijeka, od 17. stoljeća do danas, lokalizaciju je zamijenilo prostiranje. Živimo u dobu u kojem nam se prostor predočava u obliku odnosa raspoređivanja. Suprotnosti koje se primjećuju su odnos između privatnog i javnog prostora, između obiteljskog i društvenog prostora, između kulturnog i utilitarnog prostora. Živimo u heterogenom prostoru u kojem su isprepleteni društveni odnosi ovisno ljudskoj potrebi za prostorom i njegovom funkcijom. Foucault ističe kako ne živimo u nekakvom vakuumu, nego u svijetu odnosa koji definiraju mjesta, koja nemogu biti izjednačena ili na neki način superponirana. Svako mjesto može se opisati pomoću skupa odnosa. Foucault kao primjer navodi vlak; sredstvo kojom se može prijeći od točke A do točke B, predstavlja stvar kroz koju se prolazi i sam je sposoban da prelazi. Također, pomoću skupa odnosa lako se objasni pojava kuće, njenih prostorija, kreveta i ormara u njoj. No, Foucault iskazuje interes za onim mjestima koja imaju neobično svojstvo da budu u klupku odnosa, ali da svojim postojanjem ukidaju, obesnažuju ili preokreću skup odnosa koje sami oblikuju. „Ovi prostori su, na neki način povezani sa svima ostalima, a ipak su kontradiktorni ostalim skupovima odnosa”.¹ Takvi prostori dijele se na dva tipa; utopije i heterotopije.

Utopija je društvo ili uređenje koje nema uporište u realnosti, a istodobno je savršeno ili teži savršenstvu. U suštini je nestvarno. Nasuprot tome postoje realna mjesta dovedena do „savršenstva” i reprezentiraju sva ostala realna mjesta, ali su na neki način kontradiktorna ostalim realnim mjestima. To su, najjednostavnije rečeno, uprostorene utopije ili fizički prikaz utopije. Foucault takva mjesta za razliku od utopija naziva heterotopijama.

Uz pomoć zrcala rasvjetljava se definicija pojma utopije i heterotopije, koja nije moguća bez zrcala i njegovog korisnika. „Zrcalo je prije svega utopija, mjesto bez mjesta. U ogledalu vidim sebe tamo gdje nisam. U jednom nestvarnom prostoru koji se virtualno otvara iza površine stakla, vidim neku vrstu sjene koja čini moju prisutnost vidljivu meni. Dopušta mi da gledam tamo gdje zapravo ne postojim. U isto je vrijeme i heterotopija, jer: ogledalo stvarno postoji i ono daje povratnu sliku mjesta na kojem se nalazi, zapravo, pronalazim sebe na mjestu u kojem sam odsutan, znam da nisam prisutan tamo jer sam prisutan ovdje.”²

Postoji šest načela heterotopije.

Prvo načelo heterotopije govori nam da „ne postoji nijedna kultura na svijetu koja nije sačinjena od heterotopija”.³

Od daleke prošlosti do danas heterotopija je prisutna u svim sferama društva i poprima različite oblike koji su promjenjivi. Svojom različitom pojavnošću negira postojanje univerzalnog oblika heterotopije. Međutim, prema prvom načelu, heterotopija se može podijeliti na dva glavna tipa; heterotopija krize i heterotopija odstupanja. Heterotopija krize je povezana sa ljudima koji po svojoj dobi, životnoj promjeni, prijelaznoj životnoj fazi, odudaraju od okoline te se nalaze u krizi. Na primjer adolescenti koji su pohađali vojne obuke ili sveučilišta iz devetnaestog stoljeća bili su u udaljeni od svoje obitelji, time im se pružila prilika da im se iznjedre prvi znaci seksualnosti. Također, do polovine devetnaestog stoljeća mlade djevojke su tradicionalno išle na „voyage de nocces”, slično kao medeni mjesec, kako bi prošle proces defloracije, u autu, na njivi, ili u hotelu - heterotopija kao mjesto bez geografskih koordinata. Stanje krize je jedini uvjet pri nastajanju heterotopije koja sadrži povlaštena mjesta za pojedince u krizi, mjesta su rezervirana samo za njih, sveta ili zabranjena mjesta, za adolescente, trudne žene, žene koje imaju mjesječnicu, starce. Danas, heterotopije krize pomalo nestaju i zamjenjuje ih heterotopija odstupanja. Heterotopija odstupanja su mjesta nastala zbog pojedinaca koji svojim ponašanjem odstupaju od okoline ili propisanih pravila. Tada nastaju prihvatilišta, psihijatrijske klinike i naravno zatvori.

Slika 1 - Heterotopija odstupanja - zatvor

Slika 2 - Heterotopija krize - auto, mjesto bez geografskih koordinata

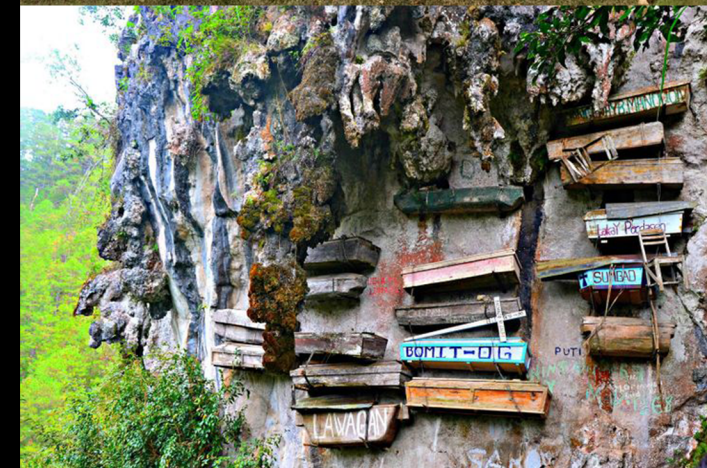
¹ Michel Foucault; esej Of other spaces: Utopias and heterotopias, Neil Leach (1997), Rethinking Architecture: A Reader in Cultural Theory, str. 332

² Michel Foucault; esej Of other spaces: Utopias and heterotopias, Neil Leach (1997), Rethinking Architecture: A Reader in Cultural Theory, str. 332

³ Michel Foucault; esej Of other spaces: Utopias and heterotopias, Neil Leach (1997), Rethinking Architecture: A Reader in Cultural Theory, str. 332

Svaka heterotopija ima svoju funkciju u društvu, prema prvom načelu su konstanta svih kultura u svijetu, nemaju univerzalan oblik, međutim postoje iste heterotopije koje su prisutne u različitim društvima i funkcioniraju na drugačiji način prema svojim kulturološkim načelima. To bi bilo drugo načelo za kojeg Foucault navodi primjer heterotopije groblja; „Ono je svakako drugačije mjesto u odnosu na uobičajene kulturne prostore, ali je to prostor povezan sa skupom svih područja grada, društva ili sela, budući da svaki pojedinac na groblju ima nekoga svoga.”⁴ Groblje je visoko heterotopno mjesto jer se kroz povijest mijenjala njegova funkcija i odnos društva prema njemu. Najprije su groblja bila u centru grada, uokolo crkve, blizu kuća i ljudi. Tada se jako vjerovalo u uskrsnuća i prelazak u bolje svjetove nakon smrti, stoga se nije previše vodilo brige o posmrtnim ostacima. Međutim, pojavila su se “ateistička” razmišljanja, pojedinci su se počeli brinuti za svoje posmrtne ostatke, svaki je pojedinac imao pravo na lijes i nadgrobni spomenik. Tek u devetnaestom stoljeću, groblje prelazi u periferiju grada. Groblja su tada prestala biti sveta mjesta u gradu i postala su drugi grad u kojem svatko ima nekoga svoga.

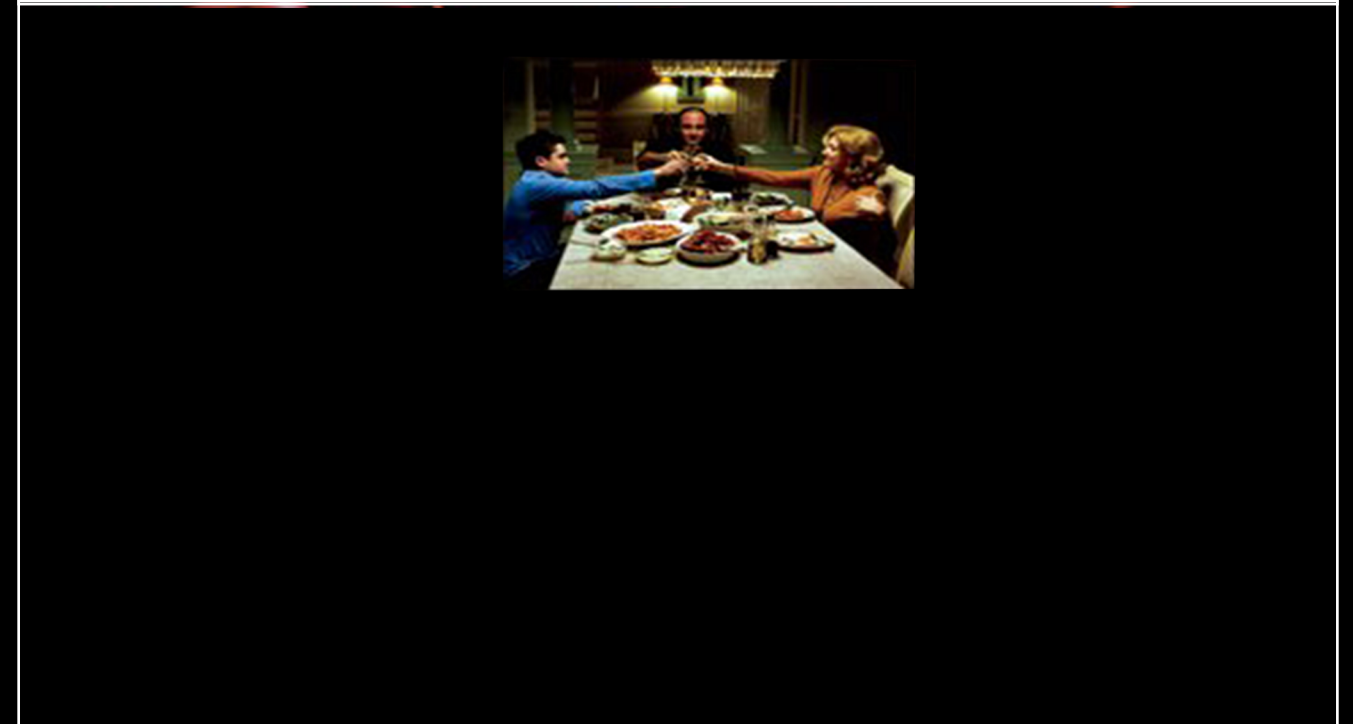

Na slikama vidimo heterotopije groblja definirane kulturološkim razlikama:
Slika 3- Keopsova piramida, grobnica faraona Kufua
Slika 4- Groblje u Aljasci, Anchroage
Slika 5- Groblje u sjevernom dijelu Filipina
Slika 6- Lovrinac, groblje u Splitu

⁴ Michel Foucault; esej Of other spaces: Utopias and heterotopias, Neil Leach (1997), Rethinking Architecture: A Reader in Cultural Theory, str. 333

Treće načelo heterotopije „Heterotopija ima moć da na jednom stvarnom mjestu suprotstavi više prostora, više razmještanja koja su međusobno nespojiva”.⁵ Jedan od primjera je kazalište, koje ima svoj prostor i mjesto, a na pravokutnoj pozornici se izmjenjuje niz različitih mjesta koja su jedna drugima nepoznata. Sličan primjer je kino, u pravokutnoj dvorani postoji dvodimenzionalni ekran koji prikazuje trodimenzionalni prostor. Jedan od primjera je tradicionalni perzijski vrtovi koji su mali dijelovi svijeta, a istodobno su mikrokozmosi koji okupljaju na pravokutno mjesto, čije su stranice predstavljale strane svijeta, u sredini je bio vodokok kao izvor vode i raznolika vegetacija oko njega. Tapeti kao primjer nam predstavljaju pojavnost vrta u zatvorenom prostoru, dnevnom boravku. Tapet sa svojim isprepletenim raznovrsnim motivima biljaka interpretira vrt u mjestu gdje vrt u pravom obliku nije moguć.

Usporedba slika;

Slika 7- Kino sa projekcijom trodimenzionalnog prostora na dvodimenzionalnom ekranu

Slika 8- Trodimenzionalni prostor- izostavljanjem kina i publike dobiva se potpuno drugačija percepcija iste scene

⁵ Michel Foucault; esej Of other spaces: Utopias and heterotopias, Neil Leach (1997), Rethinking Architecture: A Reader in Cultural Theory, str. 334

Heterotopija vremena je četvrto načelo heterotopije, ona nastaje kada se ljudi nađu u situaciji prekida sa svojim tradicionalnim vremenom. Muzeji i knjižnice su heterotopije u kojima se vrijeme akumulira u beskonačnost. Sve te knjige, umjetnička djela, različiti stilovi, različita razdoblja na jednom mjestu se akumuliraju do beskonačnosti, konstantno pristižu nova djela, novi materijali koji se gomilaju na jednom mjestu. Na mjestu od kojeg se očekuje pravilno zbrinjavanje svih novih i starih materijala, kako bi se sagradila jedna velika arhiva mjesta za sva vremena. Što se tiče heterotopije vremena, postoji još jedan tip, vrijeme im je najpovršnija poveznica. Te heterotopije nisu vječne i bezvremenske, već su naprotiv apsolutno prolazne. Za primjer takvih heterotopija Foucault navodi sajmišta, mjesto koje je dva dana u godini prepuno ljudi, ljudskih odnosa, predmeta, objekata, a ostatak godine mjesto zjapi prazno i pusto. U ovaj tip svrstava i polinezijska sela za sezonski odmor.

Slika 9- Peristil- akumulirano "vrijeme" na jednom mjestu

Otvorenost i izoliranost je opis za peto načelo heterotopije. To su heterotopijska mjesta na koja ne dolazimo dobrovoljno već prisilom, takva mjesta su kasarne i zatvori. Za doći u zatvor osoba mora imati "ulaznicu", bila ta osoba osuđenik, član osoblja zatvora ili običan posjetitelj.

Posljednje načelo heterotopije je stvaranje prividnih prostora u svrhu kompenzacije nezadovoljstva i nedostataka društva. Stvaraju se drugi, stvarni, savršeni, dobro uređeni svjetovi koji su u suprotnosti od našeg koji je manjkav, loše zamišljen i u neredu. Tako se pri prvim kolonijalizacijama išlo u novi svijet sa ciljem stvaranja novih "savršenih svjetova". Uz ekstreman tip heterotopije kao što je kolonija, postoji još i javna kuća. Javna kuća je također mjesto heterotopije u kojem se stvara mjesto iluzije i pružanja prividnih usluga koje su samo kompenzacija za nezadovoljstvo. Iako su kolonija i javna kuća ekstremi, postoji i heterotopija "par excellence", a to je brod. Plivajući prostor, plivajući svijet koji živi sam za sebe, mjesto bez mjesta. Brod plovi od luke do luke, od mjesta do mjesta i najveće je oruđe ekonomskog razvoja na svijetu. "U civilizacijama bez brodova snovi nestaju, špijunaža smjenjuje avanturu, policija stupa na mjesto gusara." ⁶

Slika 10- Kruzer- heterotopija "par excellence"

⁶ Michel Foucault; esej Of other spaces: Utopias and heterotopias, Neil Leach (1997), Rethinking Architecture: A Reader in Cultural Theory, str. 336

2.1. ZATVOR KAO HETEROTOPIJA

Heterotopija postoji u svim sferama društva i može se pojaviti bilo gdje, no Foucault je pokazao najveći interes heterotopiji usko vezanoj za arhitekturu. Arhitektura je bitna jer daje prostorni okvir, određuje kada heterotopija počinje i kada prestaje. Zatvor je unikatan primjer heterotopije u kojem su ljudski odnosi jasno određeni, svatko ima svoju ulogu u svijetu okruženom visokim zidovima. Osuđenik, zbog svog nedjela dolazi u zatvor prisilom, prolazi kroz proces ulaska u zatvor, obrađuje se administrativni dio, liječnički pregledi, sortiranje prema nedjelu zatim izvršenje kazne. Počinjeno nedjelo osuđenik kompenzira državnim vrhu kroz provedeno vrijeme u zatvoru. Zatvorenikova uloga je da živi po pravilima zatvora, dok je uloga zaštitara da održava red u zatvoru kako ne bi došlo do neželjenih situacija. Usporedimo li uloge oba dva pojedinca, dolazimo do zaključka kako je njihov odnos u stalnom konfliktu zbog nesrazmjera uloga. Konflikt nemora biti na radikalnoj fizičkoj ili verbalnoj razini, konflikt se može nalaziti duboko u svijesti bez obzira na dobre međuljudske odnose između zatvorenika i zaštitara. Takav konflikt počinje onog trenutka kada se raspodjele uloge u heterotopiji. Ako se takav odnos usporedi sa njihovim odnosom van heterotopije zatvora, primjećuje se velika razlika. Izvan heterotopije zatvora svatko od njih ima drugačiju ulogu, nema više konflikta, međuljudski odnosi su dijametralno suprotni odnosu na međuljudske odnose u zatvoru. Ne postoji više odnos moćnog i pokorenog, već normalan odnos ljudi u svakodnevnom životu. Do ekstreme odnosa moćnog i pokorenog je došlo u Stanfordskom zatvorskom pokusu kojeg je na Sveučilištu u Stanfordu 1971. godine proveo profesor psiholog Philip George Zimbardo. Nasumično je odabrao 24 studenta koji su se dobrovoljno prijavili na pokus, za koji su trebali biti plaćeni. Podijelio ih je u dvije grupe po dvanaest osoba, jedna grupa su bili zatvorenici, a druga čuvari zatvora. Tko će dobiti ulogu zaštitara ili čuvara odredilo je "pismo ili glava" na običnoj kovanici. Nakon podjele uloga, već prvoga dana su čuvari provodili moć nad zatvorenicima. Iz sata u sat nerazmjernost moćnog i pokorenog se povećavao. Pokus je trebao trajati dva tjedna, no prekinut je nakon samo šest dana. Sudionici pokusa su iskoristili svoje uloge, čuvari su se predominantno ponašali prema zatvorenicima, uloga moći im je dopuštala korištenje sredstva prisile koju su prekomjerno zloupotrijebili, pa je pokus morao biti prekinut. Ovaj primjer nam govori kako čovjek u heterotopiji brzo prihvati svoju ulogu i nje se pridržava. U vanjskom svijetu njihova uloga i međuljudski odnos su u suprotnosti prema njihovom odnosu u heterotopiji zatvora.

3. O RAĐANJU ZATVORA

Zatvor je heterotopija, uređaj za izvršavanje kazne, bolje rečeno jedan od uređaja za izvršavanje kazne za počinjeno nedjelo. Kako se formirao zatvor kao arhitektonski sklop za izvršavanje kazne i koje se disciplinske tehnike pojavljuju opisati ću kroz Foucaultovo djelo Nadzor i kazna: rađanje zatvora.

3.1. KAŽNJAVANJE

Foucault uspoređuje dvije različite metode izvršavanja kazne. Prva metoda je bila tjelesno mučenje okrivljenika koji nije htio priznati svoj zločin. Foucault je detaljno opisao muke okrivljenika, metode tjelesnog sakaćenja i nanošenja tjelesne boli. Ukratko, počeli su ga mučiti sa malim oruđem, kliještima, postupno je završilo na bešćutnom uklanjaju udova od torza, te spaljivanje istih na lomači. Takva javna praksa kažnjavanja završava krajem osamnaestog i početkom devetnaestog stoljeća, vlast pomiče sa ulice takvu vrstu spektakla. Tako se u stanovništvu budi apstraktna svijest kažnjavanja u odnosu na onu javnu gdje su se istodobno bili u strahu i divili se osuđenikovoj nesreći. Pravo-suđe na taj način skida sa sebe mrlju kažnjavanja, te kažnjavanje povjerava nekom drugom. Druga metoda izvršavanja kazne, pojavila se sedamdesetak godina nakon prve. Zatvorenik se ustajao u propisano vrijeme, tokom dana je morao raditi devet sati, dva sata dnevno je učio, nekoliko puta dnevno u određeno vrijeme su se prakticirale molitve. Smanjuje se patnja i okrutnost, novi sistem kažnjavanja sa više čovječnosti i poštovanja prema osuđeniku. Zapravo se promijenilo oruđe kažnjavanja, kažnjavanje duše zamijenilo je kažnjavanje tijela.

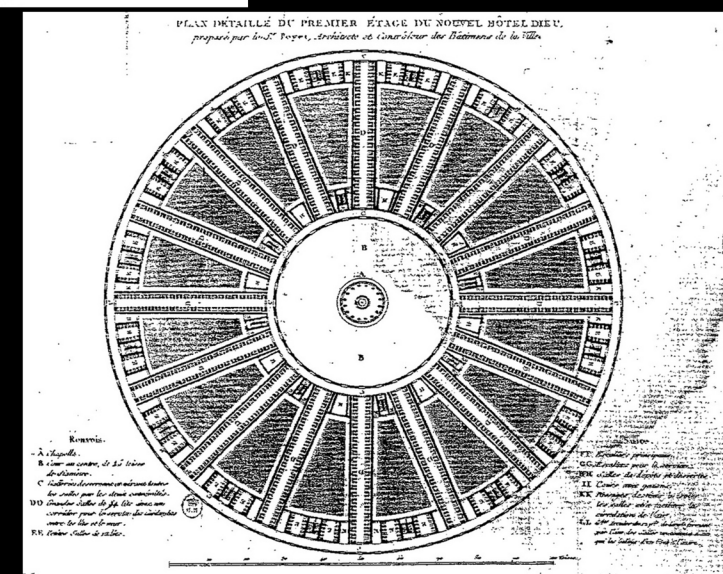
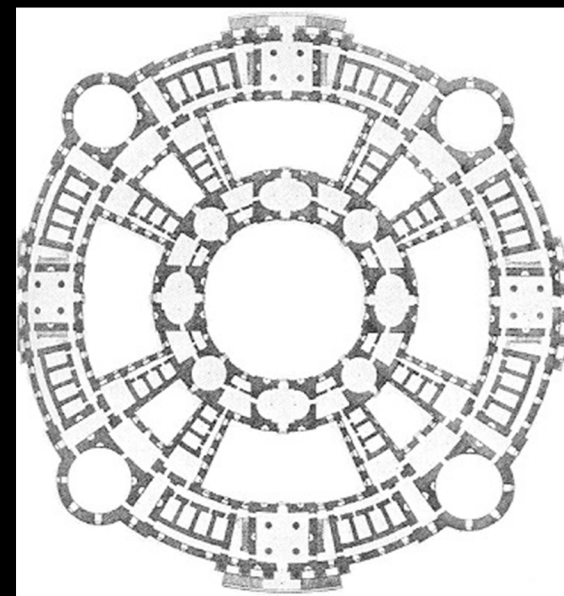
3.2. DISCIPLINA - NOVI TIP MOĆI

Pojavom novih tipova izvršavanja kazne, pojavljuju se i nova saznanja. Došlo je do otkrivanja tijela kao predmeta mete i moći. Manipulacija tijela, njegovo ispravljanje, oblikovanje i pokoravanje u cilju stvaranja čovjeka stroja. Takav primjer vidimo u vojskama, vojniku su tijelo i um disciplinirani, vojnik ima uspravno držanje i dobro ponašanje koje se konstantno vježba i održava.

Za uspostavljanje discipline postoji niz različitih tehnika koje su svojstvene funkciji ustanove koja je provodi. Disciplina je prisutna u svim sferama društva, svaka ustanova ima svoja pravila, ovisno o cilju koji se želi postići. Najprije pristupa raspoređivanju pojedinaca u prostoru, to se postiže sa nekoliko tehnika u kojim svaki pojedinac ima svoje mjesto, zatim se nadzire djelatnost pojedinca. Vremenski raspored kao obaveza koja je po uzoru na samostan ušla u sisteme bolnica, radionica, zavoda. Svaka aktivnost ima određeni period trajanja, odstupanje od propisanog vremena se ne tolerira. Nadziranje djelatnosti se provodi zbog cilja za izvlačenjem maksimuma iz svakog trenutka svakog pojedinca i na taj način se dobiva pozitivna ekonomija. „Disciplina proizvodi pojedince; ona je specifična tehnika moći koja pojedince istodobno uzima kao predmete i kao oruđa svojeg djelovanja”.⁷ U svim institucijama postoji hijerarhijsko, kontinuirano i funkcionalno nadgledanje koje je proizašlo iz disciplinskih tehnika, kako bi se poboljšale ili sankcionirale nepravilnosti. Dijagram moći se postiže i općom vidljivošću, dispozicija prostornih elemenata u svrhu lakšeg nadgledanja prostora. Možemo usporediti različite primjere u kojima se provodi moć nadgledanja, konkretno tamnice, bolnice i zvjerinjaka. (slike 11,12,13)

U kojima je postojalo hijerarhijsko, kontinuirano i funkcionalno nadgledanje. Za razliku od povijesnog nadgledanja, danas u gotovo svim ustanovama na snazi je kazneni mikro-sustav kojemu je svrha da smanji odstupanja, da korigira pogreške sa ciljem napretka pojedinca. „ U radionici, u školi, u vojsci hara kazneni mikro-sustav koji se odnosi na vrijeme (kašnjenje, izostanci, zastoji u radu), na djelatnost (nepažnja, nemar, nedovoljno zalaganje), na ponašanje (nepristojnost, neposlušnost), na način govora (brbljanje, neuljudnost), na tijelo (“neispravno” držanje, neprikladne kretnje, nečistoća), na spolnost (bezočnost, nedoličnost)”.⁸

U dvadesetom stoljeću, osim radničke discipline provodi se konzumerska disciplina koja postaje normalan oblik ponašanja, kao primjer navodim lanac restorana McDonald's, osim što discipliniraju svoje radnike, discipliniraju i svoje kupce; nakon što kupac skupo plati nezdravu hranu, mora sam doći po nju, odnijeti je do stola za objed i na poslijetku pokupiti ostatke za sobom. Takva vrsta discipline je nametnuta s ciljem manje potrošnje resursa u samom restoranu. Još jedan primjer discipline koji je trenutno aktualan, a to je nošenje zaštitnih maskica u svrhu suzbijanja Corona virusa, bez kojih ne možemo pristupiti u niti jedan zatvoreni objekt, tu su i ostale epidemiološke mjere, zapravo mjere moći.

Slika 11- J.F. de Neufforge: Tamnički tlocrt

Slika 12- B. Poyet: Bolnički tlocrt, 1786

Slika 13- Versailleski zvjerinjak u doba Louisa XIV

⁷Michel Foucault; Nadzor i kazna: rađanje zatvora, Zagreb: Informator, str. 175

⁸Michel Foucault; Nadzor i kazna: rađanje zatvora, Zagreb: Informator, str. 184

3.3. PANOPTIZAM

Arhitektura i urbanizam zauzimaju značajno mjesto pri upravljanju društvom. Tako je prema Foucaultu, najidealniji oblik mehanizma moći Benthamov – Panoptikon.

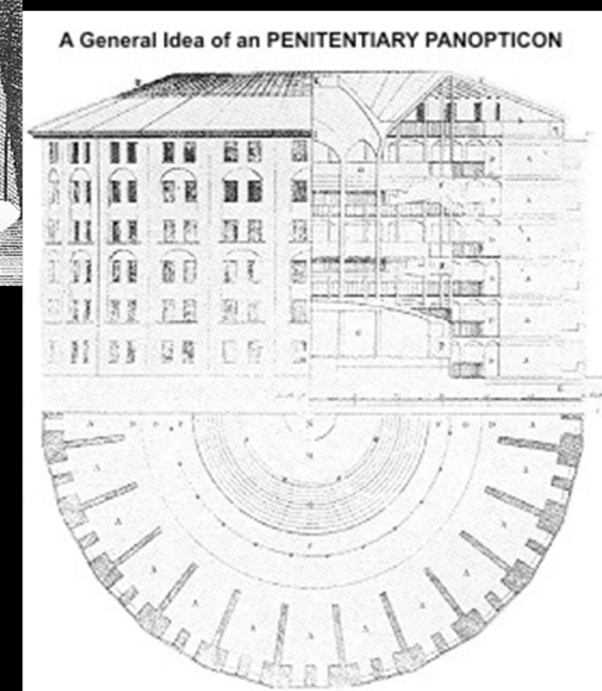
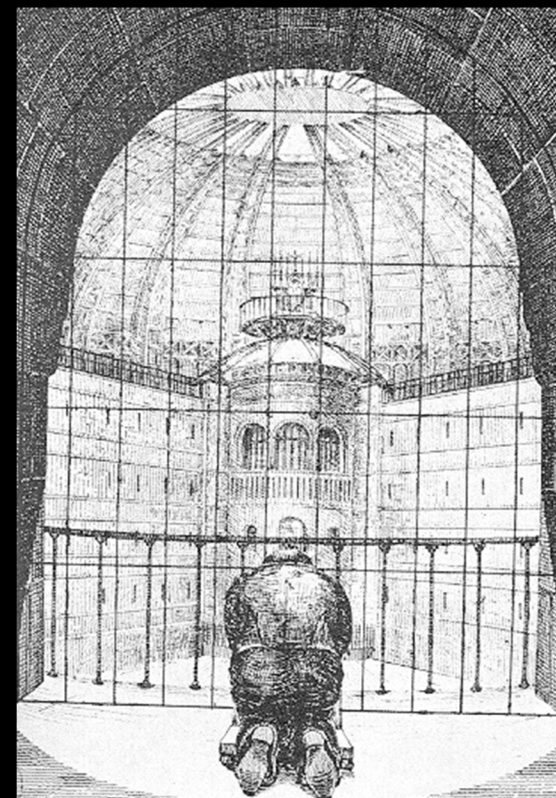
„Liječnici, zatvorski upravitelji, svećenici, suci i psihijatri su ličnosti koje provode moć, arhitekt se ne može svrstati u tu listu, on je osoba koja može svojim umijećem stvoriti objekt u kojem moć provodi netko od navedenih”.⁹

Prema uputama Benthamova prvi nacrt panoptikona je projektirao arhitekt Willey Reveley 1791. godine.

„Panoptikon je zgrada prstenastog oblika sa tornjem u središtu. Na zidovima tornja su veliki prozori koji gledaju na unutrašnju stranu prstena; rubna zgrada je podijeljena na ćelije od kojih svaka prolazi cijelom širinom zgrade. Ćelije imaju dva prozora, jedan koji je okrenut prema tornju, drugi gleda na vanjsku stranu i dopušta prolaz svjetlosti s kraja na kraj ćelije. To omogućuje stalnu kontrolu nad ljudima u ćelijama.”¹⁰

U ovakvom arhitektonskom rješenju je moć vidljiva, ali nema lica. Nadziratelj se nalazi u tornju koji je ostakljen na način da se izvana ne vidi što se događa u tornju. Osjećaj stalne vidljivosti kod zatvorenika proizvodi strah od djelovanja po osobnoj volji. Nastankom panoptikona koji omogućava kontrolu duše i tijela nestala je potreba za izvršavanjem kazne javnim mučenjem. Panoptički pojačivač moći je primjenjiv na odgojno-obrazovnim ustanovama, državnim i privatnim institucijama. Panoptikon je stroj kojeg može pokrenuti bilo koji pojedinac, a može se koristiti za modificiranje ponašanja, za dresiranje ili ispravljanje. Postaje povlašteno mjesto za eksperimentiranje s ljudima. Panoptička shema je arhitektonski unapređivač moći, njegovim korištenjem nastaje niz benefita kao što je ekonomičnost u pogledu osoblja, vremena i materijala) i kontinuirano funkcioniranje bez stajanja. U zamjenu za panoptičku shemu, danas je sve prisutnija digitalna kamera koja teži efektu panoptikona.

Do danas je ostalo nekoliko panoptikona, na Cubi postoji kompleks sa nekoliko panoptikona koji su napušteni, u Nizozemskoj postoje tri, svi su bili u funkciji do 2016. godine. Nakon zatvorenja, panoptikon u Breda se koristi za proslave i u turističke svrhe, dok se onaj u Haarlemu i Arnhemu koriste kao azili. Panoptikon u Arnhemu je zanimljiv zbog toga jer je arhitektonski ured OMA radio na projektu obnove istog.

⁹Michel Foucault; Space, knowledge and power (Interview conducted with Paul Rabinow), Neil Leach (1997), Rethinking Architecture: A Reader in Cultural Theory, str. 352

¹⁰Michel Foucault; Nadzor i kazna: rađanje zatvora, Zagreb: Informator, str. 205

Slika 14- N. Harou-Romain: Nacrt za kaznionicu, 1840. Zatočenik se u ćeliji moli Bogu.

Slika 15- J. Bentham: Nacrt Panoptikona

Slika 16- Središnji nadzorni toranj okružen ćelijama-panoptikon

3.4. OMA-STUDIJA ZA PANOPTIKON U ARNHEMU

Panoptikon u Arnhemu je rađen po principima engleskog filozofa Jeremyja Benthama, prstenasta zgrada s kupolom, promjera pedeset i šest metara, na obodu koje se nalazi četiri kata po pedeset ćelija za zatvorenike, u centralnom dijelu se nalazila promatračnica za čuvaru. Pedesetih godina devetnaestog stoljeća, pojavom zatvora paviljenskog tipa, panoptikon je trebao biti srušen, no zbog općeg zadovoljstva zatvorenika sa smještajem i prostranosti u panoptikonu, ostaje na svome mjestu. Političke i društvene promjene se također reflektiraju na zatvore, pa je zatvor u Arnhemu doživio promjene uokolo zgrade panoptikona. Izvan panoptikona su se javile potrebe za dodatnim prostorima za zatvorenike i osoblje, formirao se veliki broj baraka građene nasumično po potrebi koje je bilo teško kontrolirati. Promatračnica koja je bila u središtu panoptikona spontano je izgubila svoju svrhu te postala prostor za druženje stražara, a po cijelom panoptikonu su se zatvorenici mogli slobodno kretati, kružni parter je postao trg, a galerije ispred ćelija su postale kao milanske galerije.

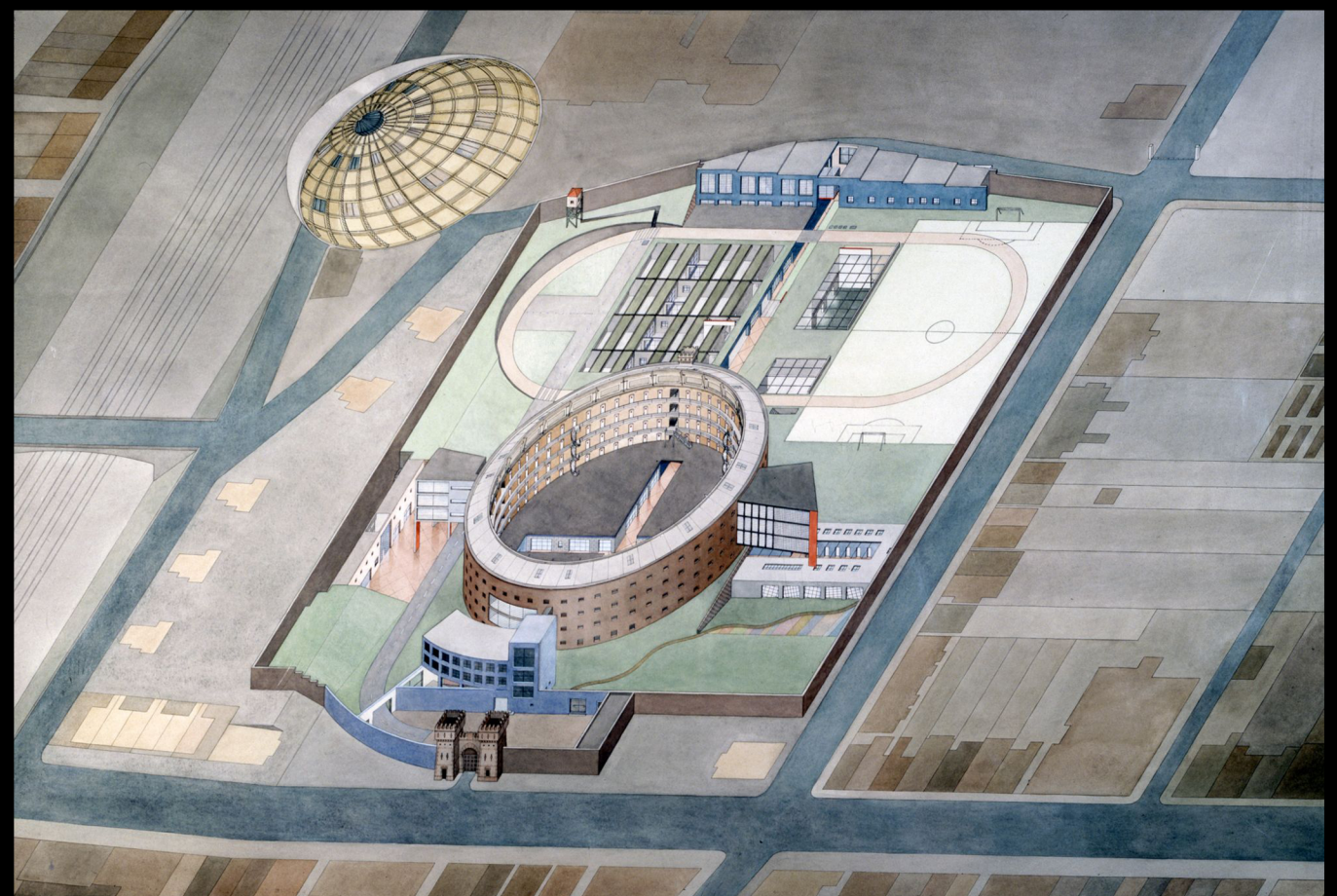
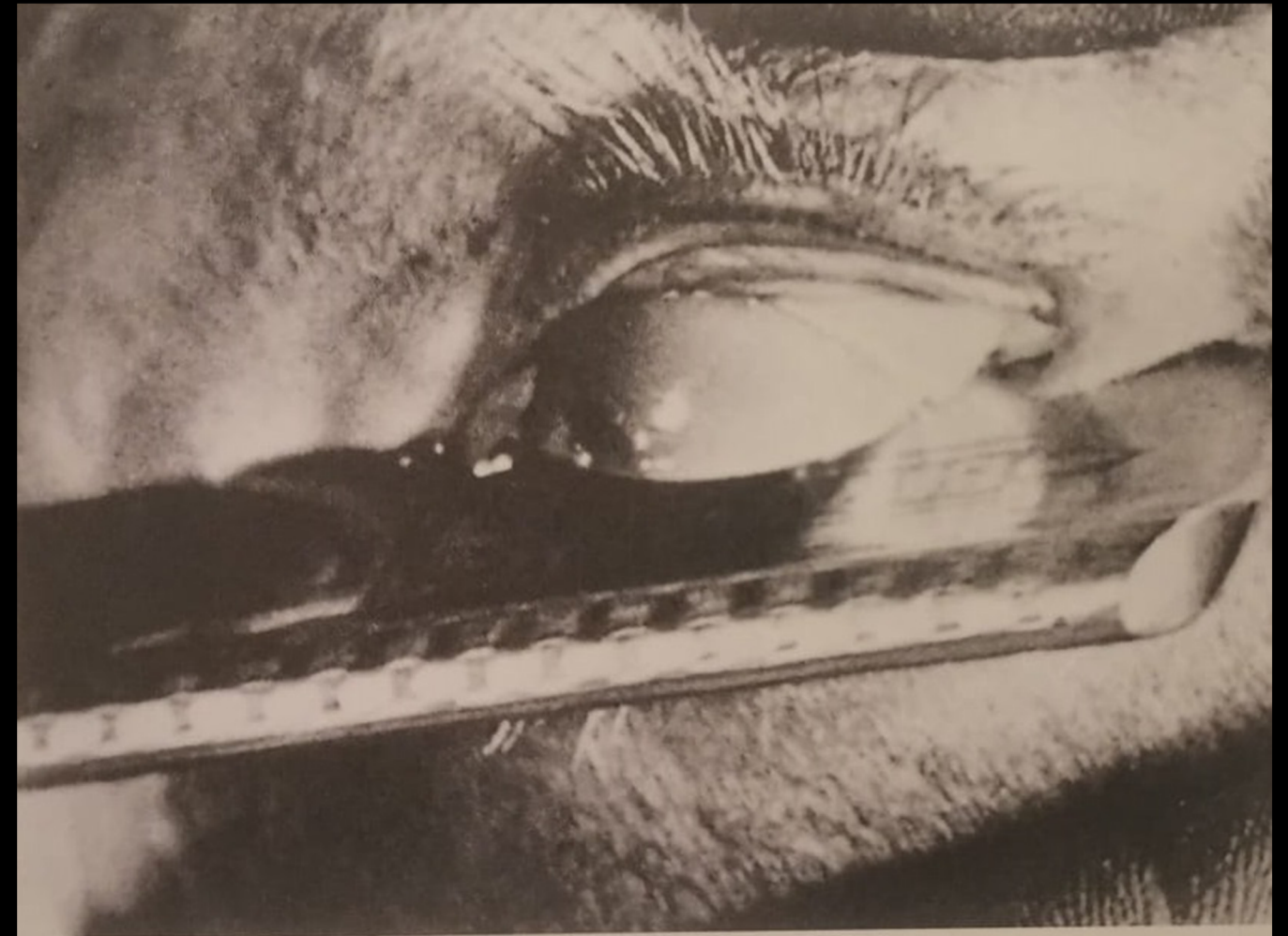
1979. godine, od Koolhaasa je traženo da napravi studiju za renovaciju panoptikona u Arnhemu, jednog od tri izgrađena u Nizozemskoj. Novi zatvor je trebao biti opremljen za narednih pedeset godina sa prostorima prikladnim vremenu kada je studija rađena. Koolhaas i njegov tim zaključili su kako je postojeći panoptikon vrijedno sačuvati, ne zbog samog koncepta zatvora ili monumentalnosti, već zbog povratne informacije koju je panoptikon proizveo u drugoj polovici dvadesetog stoljeća, a to je decentralizirana vrsta nadzora. Kroz šest crtica opisuju kako pristupiti projektu za obnovu postojećeg zatvora:

1. Ukloniti centraliziranost panoptikona
2. Prihvatiti i možda proširiti sistem trenutnog funkcioniranja zatvora
3. Dodati nove objekte na način da se odmiču od determinističke konfiguracije postojeće arhitekture
4. Stvoriti prostore za kolektivno korištenje
5. Kreirati margine za nove programe u budućnosti
6. Identificirati i iskoristiti zatvorske potencijale

Koolhaas i suradnici želje izbjeći zgušavanje postojeće strukture zatvora, te nove elemente uglavnom postavljaju van panoptikona. Dio novog programa se nalazi u podnožju panoptikona, postavljaju dvije ulice koje se križaju u sredini partera. Te dvije ulice i njihovo sjecište zauvijek brišu "panoptičko oko". Postavljanjem novih ulica reflektira se vanjski svijet i bitni odnosi zatvorenog/otvorenog, kuće/posla, kuće/ulice. Južna ulica vodi do centra za posjetitelje iz kojeg zatvorenici vide posjetitelje koji dolaze s glavnih vrata. Sjeverna ulica vodi do kuhinje, medicinskih prostora i paviljona za teže zatvorenike. Zapadna ulica vodi do radionica, sportskog centra, dvorane za film, dramu i religiju, završava s bazenom. Dnevne prostore za stražare i zatvorenike postavljaju u dva nova elementa koja na obodu probijaju u sam panoptikon, tako da unutrašnjost ostane netaknuta.

Ovaj projekt je jedan novi sloj na postojećoj arhitekturi zatvora, novi sloj razmišljanja društva o potrebama zatvora za bolje funkcioniranje, humanije uvjete, nove programe. Nakon određenog perioda može doći neki novi sloj koji će biti prihvatljiv za to razdoblje. Kao što se uvijek teži ka reformama u zdravstvu, školstvu i ostalim institucijama, pa tako i u zatvorima, sve u cilju boljitka. A povratna informacija reformi, čini se, uvijek ostaje ista; da su potrebne nove reforme.

Heterotopija je u postojećem panoptikonu prisutna od trenutka prvog useljenja zatvorenika i raspoređivanja svih ljudskih resursa za funkcioniranje zatvora toga tipa. Kako bi postao mjesto heterotopije, arhitektonski sklop koji omogućava nastajanje heterotopije nije dovoljan za nastanak iste. Ljudi sa svojom prisutnošću i ulogama koje stvaraju specifične odnose utjelovljuju mjesto heterotopije. Da se dogodila obnova panoptikona u Arnhemu prema projektu ureda OMA, heterotopija bi se podigla na višu razinu. Ta viša razina nastala je simulacijom urbanih situacija u zatvoru, specifični prostorni odnosi koji su trebali reflektirati stanje van zidova zatvora, stanje funkcioniranja grada. Utilitarni prostori koji su potrebni jednom pojedincu za obitavanje na jednom mjestu sažeti su u ovom projektu za zatvor. Da se izgradio, mogao bi se svrstati u treće načelo heterotopije. Kao što su perzijski vrtovi mali djelići svijeta, a istodobno su mikrokozmosi s vegetacijskom raznolikošću, tako je i ovaj projekt mali djelić svijeta definiran zidovima, s prostorima raznolike funkcije, korištenim od strane ljudi su postali mikrosvijet za preživljavanje po određenim pravilima.

Slika 17- "rezanje panoptičkog oka", izvor: Koolhaas, Mau; S,M,L,XL
Slika 18- OMA: projekt za panoptikon u Arnhemu, Nizozemska

3.5. SISTEM ZATVORA

Metodu kažnjavanja tjelesnog mučenja i javnog linčovanja postepeno je zamijenila primjena kazne zatočenjem koja se javila na prijelazu sa 18. na 19. stoljeće, samo tehnička promjena. U tom vremenu promjena metode kažnjavanja bilo je svojevrsno okretanje humanosti i čovječnosti. Pojavom zatvora, pojavljuje se i program popravljanja osuđenika. Primjenjuju se metode i aparati moći pod kojima zatvorenik proživljava svoje zatvoreničke dane. U usporedbi sa drugim ustanovama gdje se također primjenjuje nekakav oblik moći kao što su škole, radionice, bolnice, u zatvoru nema pauze, nema prekida moći dok kazna ne završi. Uobličavanje zatvorskog sustava se po Foucaultu dogodilo pojavom kaznene kolonije u malom selu Mettray. To je bila privatna ustanova bez zidova, otvorena 1840. godine za rehabilitaciju mladih muških delikvenata u dobi između šest i dvadeset jedne godine. Mettray je imao ponešto od samostana, zatvora, školskog zatvora, pukovnije. Sastojao se od malih skupina u kojima je vladala čvrsta hijerarhija. Hijerarhija je funkcionirala prema obiteljskom modelu, vojnom modelu, radioničkom modelu, školskom modelu, sudskom modelu, gdje je svatko imao svoju ulogu. Kaže se da zatvor stvara prijestupnike i da je prijestupništvo osveta zatvora usmjerena protiv pravosuđa. Istina je da bi zatvor kao ustanova prema svojoj svrsi trebao težiti ka popravku pojedinca, međutim sve loše strane zatvora su svima poznate kada se stave u kožu zatvorenika, znamo da nam zatvor nije nepotreban, ali opet ne znamo čime bi ga mogli nadomjestiti. Zato Foucault citira E. Decazes- „Zakon mora slijediti krivca u zatvor u koji ga je doveo”.¹¹ Činjenica je da zatvorska kazna izaziva krivično djelo u povratku, jedan od pet zatvorenika se ponovno vrati u zatvor. Nakon odsluženja kazne zatvora postoji šansa ponavljanja nedjela, jer već bivši zatvorenik nakon odsluženja kazne teško pronalazi posao, a da bi čovjek živio treba mu posao - „Čovjek može živjeti samo od proizvoda svoga rada ili od proizvoda tuđeg rada, zahvaljujući lopovskom zanatu”.¹²

4. ZAKLJUČAK

Proces izvršenja kazne vršio se u različitim oblicima, različitim metodama i alatima. Od tjelesnog kažnjavanja do kažnjavanja duše i oduzimanja prava na slobodu. Pitanje humanosti se uvijek provlači kod filozofskog razglabanja o zatvorima. Da li su humani današnji zatvori? Je li humano oduzeti nekome pravo na slobodu, jedino i temeljno pravo koje bi svi trebali imati? Činjenica je da nije, no s druge strane se javlja problem procesuiranja društvu neprilagođenih ljudi na human način. Kako kazniti ili procesuirati nekoga na potpuno human način? Vjerojatno nikako. Pitanje humanosti se vrti u krug, a metode kažnjavanja se izmjenjuju pod palicom moći. Potreba za reformama u svim institucijama je također prisutna od povijesti do danas, pa se gotovo uvijek poseže za arhitekturom - alatom za društveni boljitak. Zatvor je, prema današnjim moralnim standardima, mjesto kojemu je funkcija izvršavanje kazne osuđenika kroz rehabilitaciju bez prisile, ali ne bježi od okvira visokih zidova, pa tako ostaje mjesto insceniranog ljudskog života, mjesto visoke heterotopije.

5. IZVORI

1. Leach, Neil, (1997). Rethinking Architecture: A Reader in Cultural Theory
2. Foucault, Michel, (1994). Nadzor i kazna: rađanje zatvora, Zagreb: Informator.
3. Stanić, Pandžić, (2012) Prostor u djelu Michela Foucaulta. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/84017>
4. Čičin, Helena, (2012). Pojam kazne kod Foucaulta. Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:716401>
5. Foucault, Michel, (1977). Discipline and Punish: The Birth of the Prison. Translated by Alan Sheridan, London: Allen Lane, Penguin.

IZVORI SLIKA

- Slika 1-<https://www.pinterest.co.uk/pin/415527503093788464/>
Slika 2- <https://www.carlemile.com/love-sex-dating--relationships/the-firstlast-time-i-had-sex-in-a-car>
Slika 3- https://sh.wikipedia.org/wiki/Keopsova_piramida
Slika 4,5- <https://www.thetravel.com/10-of-the-strangest-cemeteries-in-the-world/>
Slika 6- <https://dalmatinskiportal.hr/vijesti/fotogalerija-lovrinac-na-blagdan-svih-svetih/79247>
Slika 7,8- https://snowbrains.com/wp-content/uploads/2014/07/cn_image.size_.cuar01_wolcott0810.jpg kino
Slika 9- <https://ilcroatia.com/neven-segvic-building-peristyle/>
Slika 10- <https://www.vecernji.hr/vijesti/venecija-prognala-divovske-kruzere-koji-gradovi-na-jadranu-ce-je-slijediti-1330809>
Slika 11,12- Foucault, Michel, (1994). Nadzor i kazna: rađanje zatvora, Zagreb: Informator.
Slika 13- https://en.wikipedia.org/wiki/Menagerie#/media/File:Versailles_M2.JPG
Slika 14,15- Foucault, Michel, (1994). Nadzor i kazna: rađanje zatvora, Zagreb: Informator.
Slika 16- <https://www.uni-muenster.de/FNZ-Online/theorien/modernisierung/quellen/gefaengnis.htm>
Slika 17- Rem Koolhaas, Bruce Mau; S,M,L,XL (1997)
Slika 18- <https://oma.eu/projects/koepel-panopticon-prison>

¹¹Michel Foucault; Nadzor i kazna: rađanje zatvora, Zagreb: Informator, str. 256

¹²Michel Foucault; Nadzor i kazna: rađanje zatvora, Zagreb: Informator, str. 252

Tema projektnog zadatka je izgradnja zatvora u gradskom kotaru Lovret. Najosnovniji razlog odabira teme zatvora je nedovoljan zatvorski kapacitet, ne samo u Splitu već u cijeloj Hrvatskoj, isto tako ponuditi suvremeniji program zatvora primjeren 21. stoljeću, zatvor kao prostor i program za resocijalizaciju.

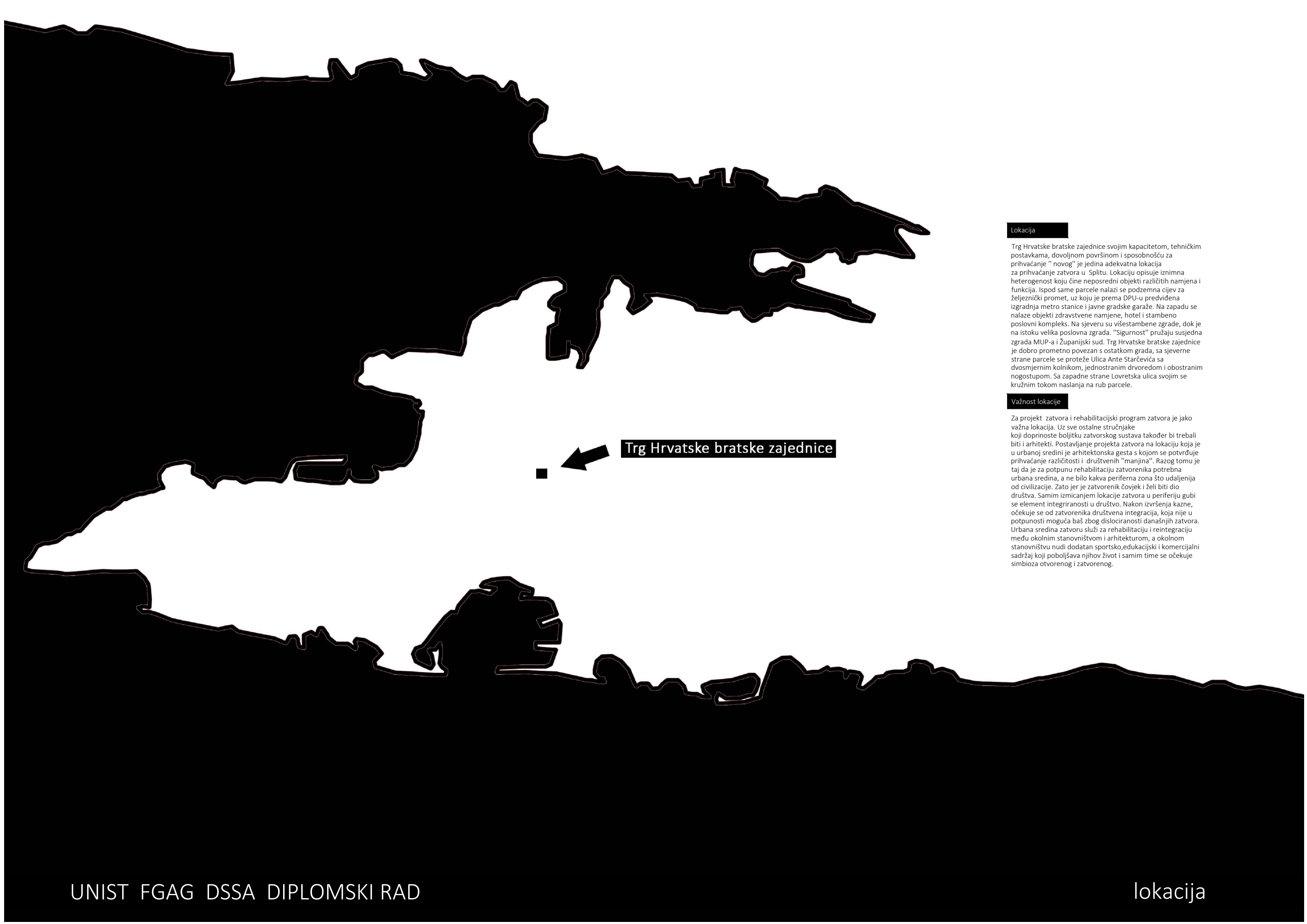
Profilirani zatvor rehabilitacijskog karaktera za osuđenike koji nisu počinili teška djela, za osuđenike koje nije imao tko naučiti normalnom ponašanju tokom dotadašnjeg života. Zatvor za ljude koji nisu krivi što se nisu uspjeli integrirati u društvo na normalan način. Zatvor koji bi se sastojao od društveno korisnih prostora (igralište, ljetno kino, tržnica, trgovina zatvorskih proizvoda, park, parking, caffè bar, restoran, šetnica) kojeg koristi okolno stanovništvo i utilitarnih rehabilitacijskih prostora za osuđenike. Ovaj projekt je spoj osuđenika, arhitekture, okolnog stanovništva i svih potrebnih struka (za rehabilitaciju, reintegraciju, socijalizaciju, edukaciju, rad).

Ideja je da osuđenik kroz program zatvora zaslugom napreduje prema slobodi. Da vrijeme provedeno u zatvoru ne služi kao zamjena za počinjeno nedjelo, već da osuđenik prođe program resocijalizacije, edukacije i reintegracije. Kako bi se uz pomoć stručnih suradnika, nakon odslužene kazne mogao vratiti u normalan život. Razlog tome je činjenica da se veliki broj prijestupnika nekoliko puta "vrati" u zatvor radi "malih" nedjela.

Prostor za zatvorenike i okolno stanovništvo biti će formiran u jedan arhitektonski sklop, prostorno odijeljen metodom denivelacije. Dio sklopa (prizemlje) će biti dostupno okolnom stanovništvu i funkcionirat će kao mali trgovački centar i prostor za druženje u kojem stanovništvo ima priliku, korištenjem usluga ili kupnjom, pružiti potporu prijestupniku za njegov daljnji razvoj. Za njegov razvoj bitna je okolina i sredina, zato je odabrana urbana lokacija, kako bi mogli učiti od okoline i biti u interakciji s njom. Denivelirani dio zatvora su zatvorske sobe na kojima se nalazi zeleni krov za obitavanje zatvorenika na svježem zraku, iz krova kroz atrijski izviri utilitarni rehabilitacijski paviljoni koji su potrebni za sve vrste rehabilitacija samih zatvorenika.

PRIZEMLJE	1 KAT	2. KAT	3. KAT	4. KAT	ETAŽA -1
<p>UPRAVNA ZGRADA: ured upravitelja - 29 m² vijećnica - 42 m² administracija - 42 m² soba za prijem zatvorenika - 42 m²</p> <p>KUHINJA: kuhinja - 90 m² spremište - 12 m² garderoba i wc - 9 m²</p> <p>ULAZ U ZATVOR: prostor ulaza - 13 m² čekaonica - 26 m² kontrola posjetitelja - 8 m² arhiv stvari za posjetitelje - 7 m² centralna kontrolna soba - 28 m² administrativno kontaktna soba - 34 m²</p> <p>EDUKACIJSKI PAVILJON: tribine/ ljetno kino na otvorenom - 93 m² spremište - 8 m² wc - 8 m²</p> <p>RADIONICA: radionica bravarije - 60 m² radionica stolarije - 60 m² wc - 8 m²</p> <p>KOMERCIJALNI PROSTORI: tržnica na otvorenom - 430 m² spremište za tržnicu - 85 m² dućan živežnih namirnica - 76 m² skladište - 25 m² wc - 5 m² wc 1 za kupce - 14 m² wc 2 za kupce - 14 m² restoran/ caffe unutarnji dio - 88 m² restoran / caffe vanjski dio - 65 m² izložba cvijeće - 14 m² izložba kiparstvo - 14 m² izložba slikarstvo - 14 m² prodavaonica slika - 51 m² wc i garderoba - 5 m² prodavaonica kipova - 55 m² wc i garderoba - 5 m² informacije i prodaja - 53 m² wc i garderoba - 5 m² prodavaonica namještaja - 150 m² wc i garderoba - 5 m² prodavaonica bijele tehnike - 87 m²</p>	<p>ćelija sa kupaonicom (x 87) - 17 -22 m²</p> <p>trg za edukaciju - 110 m² soba za predavanja - 41 m² soba za učenje 1 - 50 m² soba za učenje 2 - 38 m² soba za učenje 3 - 47 m² soba za učenje 4 - 22 m² soba za učenje 5 - 27 m² soba za učenje 6 - 33 m² box za grupno učenje 1 - 14.5 m² box za grupno učenje 2 - 14.5 m² box za grupno učenje 3 - 19 m² box za grupno učenje 4 - 19 m² box za grupno učenje 5 - 14. 5 m² praonica i sušionica 1 - 19 m² praonica i sušionica 2 - 14.5 m² čajna kuhinja 1 -23 m² čajna kuhinja 2 - 53 m² dnevni boravak 1 - 50 m² dnevni boravak 2 - 21 m² prostor sa spiralnim stubištem 1 - 14.5 m² prostor sa spiralnim stubištem 2 - 18 m² prostor sa spiralnim stubištem 3 - 15.5 m² prostor sa spiralnim stubištem 4 - 14.5 m² wc 1 - 7 m² spremište - 6 m² wc 2 - 4 m² wc 3 - 14 m² wc 4 - 7 m² spremište - 6 m²</p> <p>BLAGOVAONICA: blagovaonica - 92 m² šank, office - 22 m²</p> <p>UPRAVNA ZGRADA: ured psihijatra - 28 m² ured psihologa - 23 m² ured socijalnog radnika - 20 m² ured socijalnog pedagoga - 17 m² ured pedagoga - 16.5 m² ured za edukativnu rehabilitaciju - 11 m² nadzorna soba - 6 m² wc 1 - 8 m² wc 2 - 8 m²</p> <p>KAPELA Sv. Viktora 70 m²</p> <p>SPORTSKA DVORANA multifunkcionalna dvorana- 200 m² svlačionice i praonice - 42 m² spremište - 6 m²</p> <p>EDUKACIJSKI PAVILJON predavaonica - 81 m²</p> <p>RADIONICA radionica za popravak el. uređaja - 60 m² radionica za popravak namještaja - 60 m² spremište - 8 m² wc - 8 m²</p>	<p>zeleni krov (dvorište) - 3479 m²</p> <p>BLAGOVAONICA blagovaonica - 92 m² šank, office - 22 m²</p> <p>UPRAVNA ZGRADA soba za grupne posjete 1 - 27 m² soba za grupne posjete 2 - 21 m² soba za grupne posjete 3 - 17 m² soba za pojedinačne posjete 1 - 17 m² soba za pojedinačne posjete 2 - 17 m² soba za pojedinačne posjete 3 - 23 m² wc 1 - 8 m² wc 2 - 8 m²</p> <p>RADIONICA radionica za restauraciju 1 - 60 m² radionica za restauraciju 2 - 60 m² wc - 8 m² spremište - 8 m²</p> <p>SPORTSKA DVORANA teretana - 80 m²</p> <p>EDUKACIJSKI PAVILJON polivalentna predavaonica - 80 m²</p>	<p>BLAGOVAONICA dućan živežnih namirnica - 87 m² spremište - 25 m²</p> <p>UPRAVNA ZGRADA apartman za obiteljske posjete 1 - 28 m² apartman za obiteljske posjete 2 - 24 m² dnevni boravak za skupne posjete - 42 m² dnevni boravak za skupne posjete - 37 m²</p> <p>RADIONICA radionica slikarstva - 60 m² radionica kiparstva - 60 m² wc - 8 m² spremište - 8 m²</p> <p>SPORTSKA DVORANA sportsko igralište na krovu - 245 m²</p> <p>EDUKACIJSKI PAVILJON biblioteka - 22 m² čitaonica - 54 m²</p>	<p>UPRAVNA ZGRADA soba za liječenje - 29 m² soba za liječenje 2 - 22 m² soba za liječenje 3 - 19 m² soba za liječenje 4 - 18 m² ured liječnika i stručnog suradnika - 17 m² prijem pacijenata - 17 m²</p> <p>RADIONICA urbani platenik - 120 m² spremište - 8 m² wc - 8 m²</p>	<p>garderoba za osoblje - 24 m² garderoba za osoblje 2- 18 m² spremište - 34 m² arhiva - 30 m²</p> <p>strojarnica - 36 m² ventilacija - 21 m² kontrolna soba - 43 m² kontrola vozila na ulasku - 32 m² kontrola vozila na izlasku - 32 m²</p> <p>spremište za vanjsko igralište 1 - 32 m² spremište za vanjsko igralište 2 - 32 m² sportsko igralište sa tribinama - 770 m²</p> <p>garaža: broj parking mjesta - 167 wc 1- 6 m² wc 2 - 6 m² wc 3 - 5 m² spremište - 10 m²</p>
					ETAŽA-2
					broj parking mjesta - 198 wc 1- 6 m ² wc 2 - 6 m ² wc 3 - 5 m ² spremište - 10 m ²
					ETAŽA -3
					broj parking mjesta - 198 wc 1- 6 m ² wc 2 - 6 m ² wc 3 - 5 m ² spremište - 10 m ²

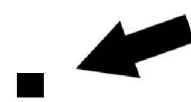
Lokacija

Trg Hrvatske bratske zajednice svojim kapacitetom, tehničkim postavkama, dovoljnom površinom i sposobnošću za prihvaćanje "novog" je jedina adekvatna lokacija za prihvaćanje zatvora u Splitu. Lokaciju opisuje iznimna heterogenost koju čine neposredni objekti različitih namjena i funkcija. Ispod same parcele nalazi se podzemna cijev za željeznički promet, uz koju je prema DPU-u predviđena izgradnja metro stanice i javne gradske garaže. Na zapadu se nalaze objekti zdravstvene namjene, hotel i stambeno poslovni kompleks. Na sjeveru su višestambene zgrade, dok je na istoku velika poslovna zgrada. "Sigurnost" pružaju susjedna zgrada MUP-a i Županijski sud. Trg Hrvatske bratske zajednice je dobro prometno povezan s ostatkom grada, sa sjeverne strane parcele se proteže Ulica Ante Starčevića sa dvosmjernim kolnikom, jednostranim drvoredom i obostranim nogostupom. Sa zapadne strane Lovrećka ulica svojim se kružnim tokom naslanja na rub parcele.

Važnost lokacije

Za projekt zatvora i rehabilitacijski program zatvora je jako važna lokacija. Uz sve ostale stručnjake koji doprinoste boljitku zatvorskog sustava također bi trebali biti i arhitekti. Postavljanje projekta zatvora na lokaciju koja je u urbanoj sredini je arhitektonska gesta s kojom se potvrđuje prihvaćanje različitosti i društvenih "manjina". Razlog tomu je taj da je za potpunu rehabilitaciju zatvorenika potrebna urbana sredina, a ne bilo kakva periferna zona što udaljenija od civilizacije. Zato jer je zatvorenik čovjek i želi biti dio društva. Samim izmicanjem lokacije zatvora u periferiju gubi se element integriranosti u društvo. Nakon izvršenja kazne, očekuje se od zatvorenika društvena integracija, koja nije u potpunosti moguća baš zbog dislociranosti današnjih zatvora. Urbana sredina zatvoru služi za rehabilitaciju i reintegraciju među okolnim stanovništvom i arhitekturom, a okolnom stanovništvu nudi dodatan sportsko, edukacijski i komercijalni sadržaj koji poboljšava njihov život i samim time se očekuje simbioza otvorenog i zatvorenog.

Trg Hrvatske bratske zajednice

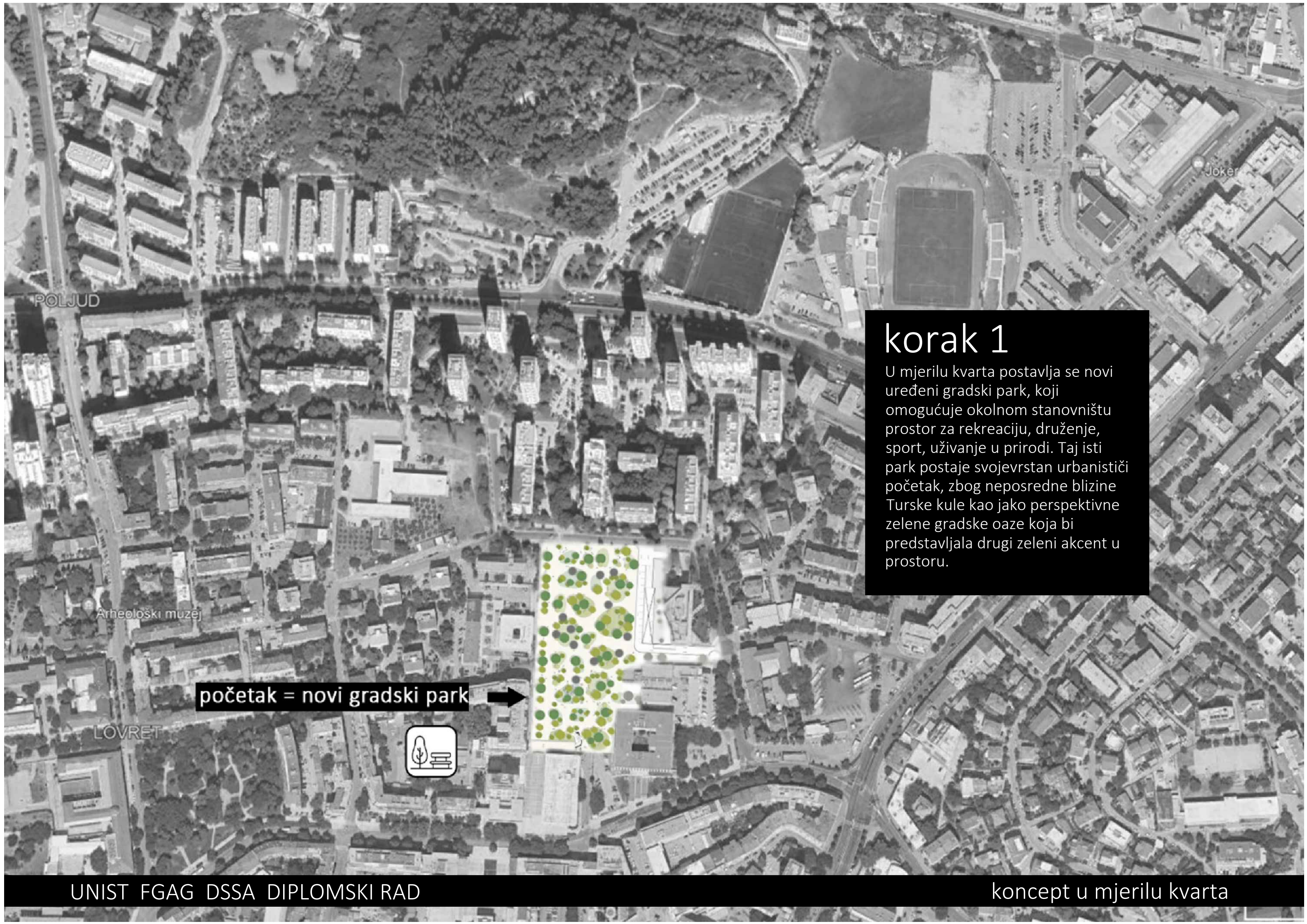

Zamjećuje se iznimna strateška vrijednost Trga Hrvatske bratske zajednice u smislu prometne rasteretljivosti grada Splita. Već aktualni izmještaj željezničkog i autobusnog kolodvora iz centra grada na Kopilicu doprinosi rasterećenosti, uz prometnu povezanost pomoću metroa sa centrom grada i trajektnom lukom. Trg Hrvatske bratske zajednice, ujedno i položaj zatvora koji sadrži javnu gradsku garažu i metro stanicu, postaje bitan element između dvije bitne lokacije (kolodvor i centar grada). Postaje tranzicijsko mjesto odmora, edukacije, rekreacije, tolerancije i suživota.

POLJUD

Joker

korak 1
U mjerilu kvarta postavlja se novi uređeni gradski park, koji omogućuje okolnom stanovništvu prostor za rekreaciju, druženje, sport, uživanje u prirodi. Taj isti park postaje svojevrsan urbanistički početak, zbog neposredne blizine Turske kule kao jako perspektivne zelene gradske oaze koja bi predstavljala drugi zeleni akcent u prostoru.

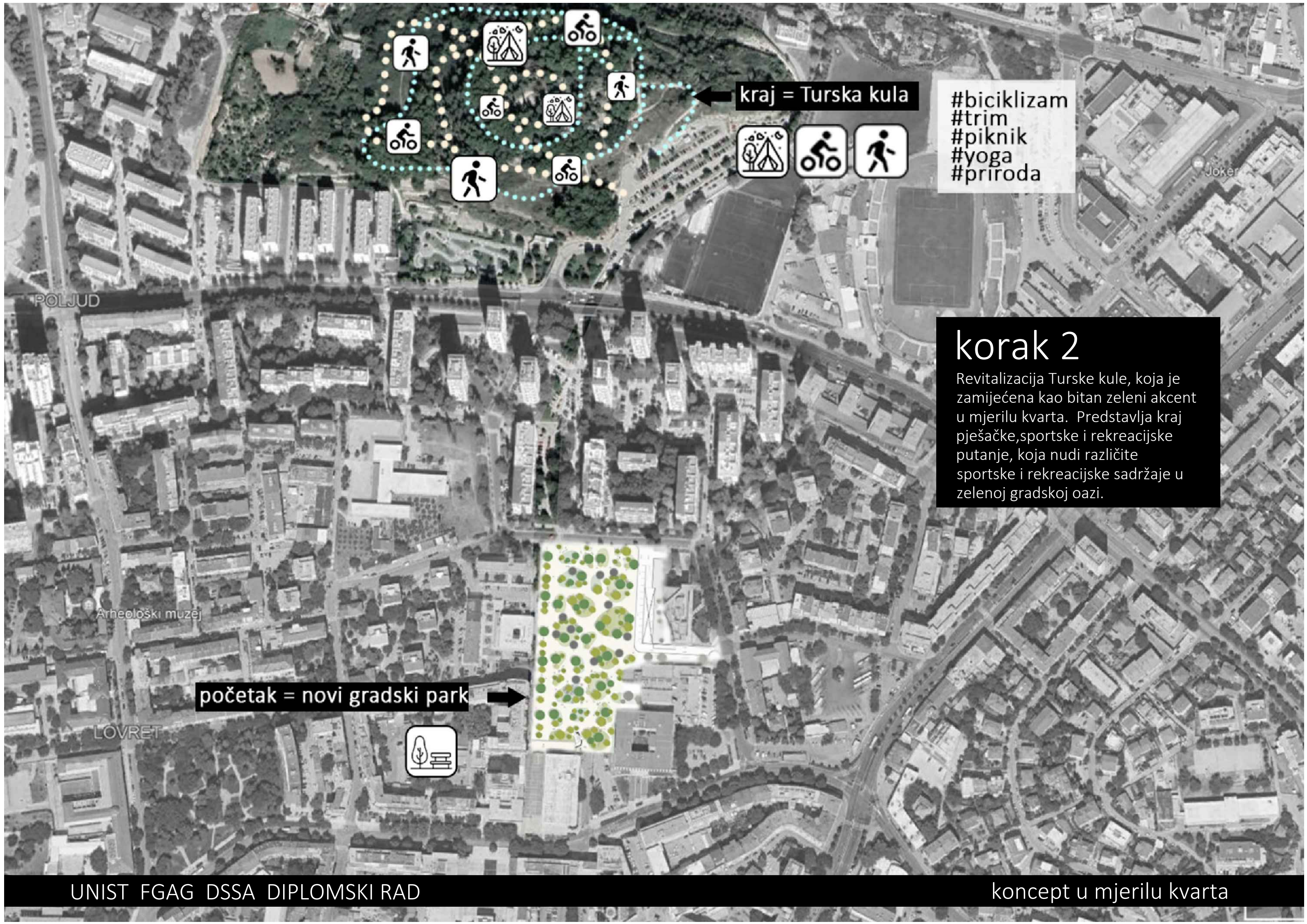
Arheološki muzej

početak = novi gradski park →

LOVRET

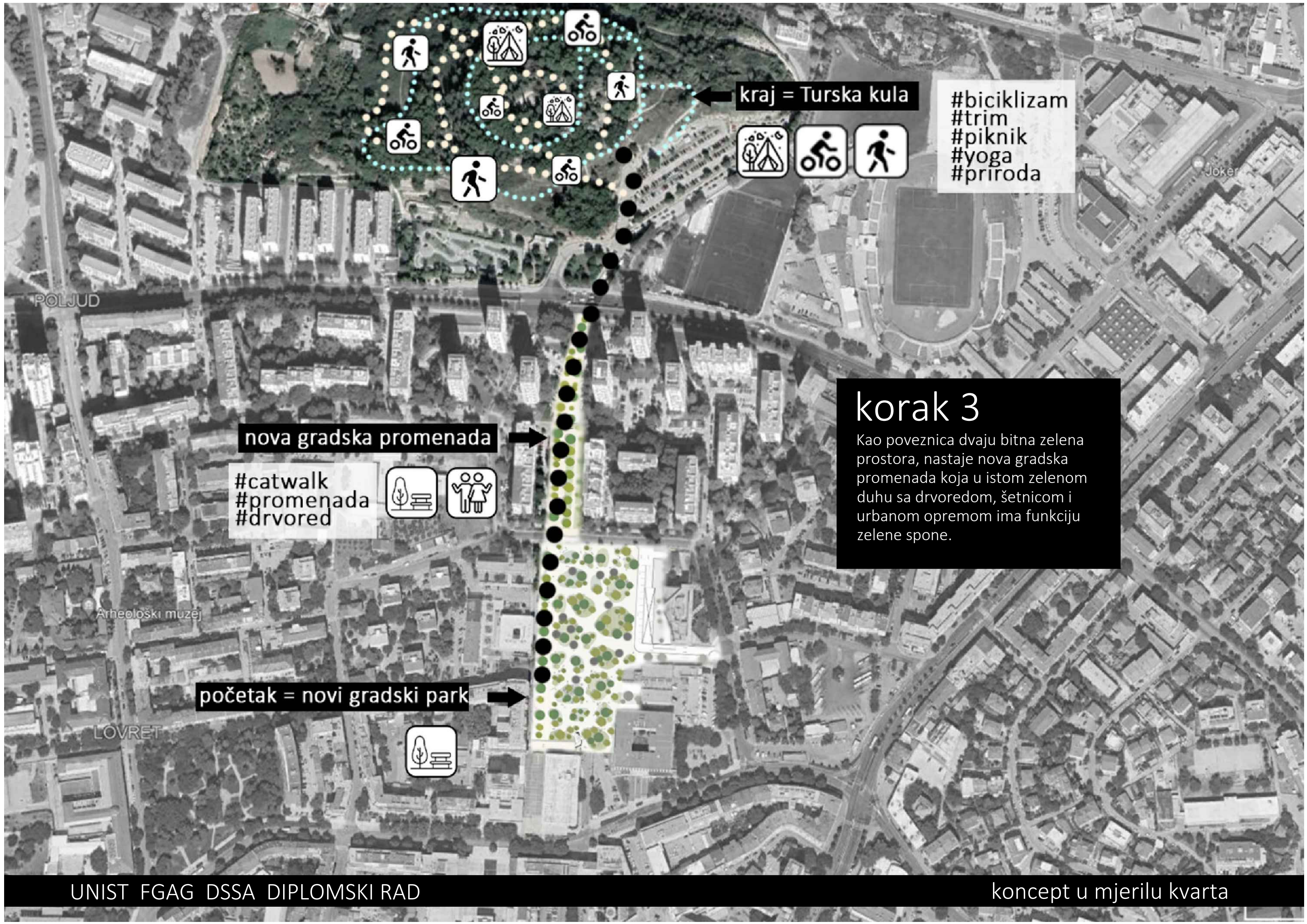
kraj = Turska kula

#biciklizam
#trim
#piknik
#yoga
#priroda

korak 2
Revitalizacija Turske kule, koja je zamijećena kao bitan zeleni akcent u mjerilu kvarta. Predstavlja kraj pješačke, sportske i rekreacijske putanje, koja nudi različite sportske i rekreacijske sadržaje u zelenoj gradskoj oazi.

početak = novi gradski park

kraj = Turska kula

#biciklizam
#trim
#piknik
#yoga
#priroda

nova gradska promenada

#catwalk
#promenada
#drvored

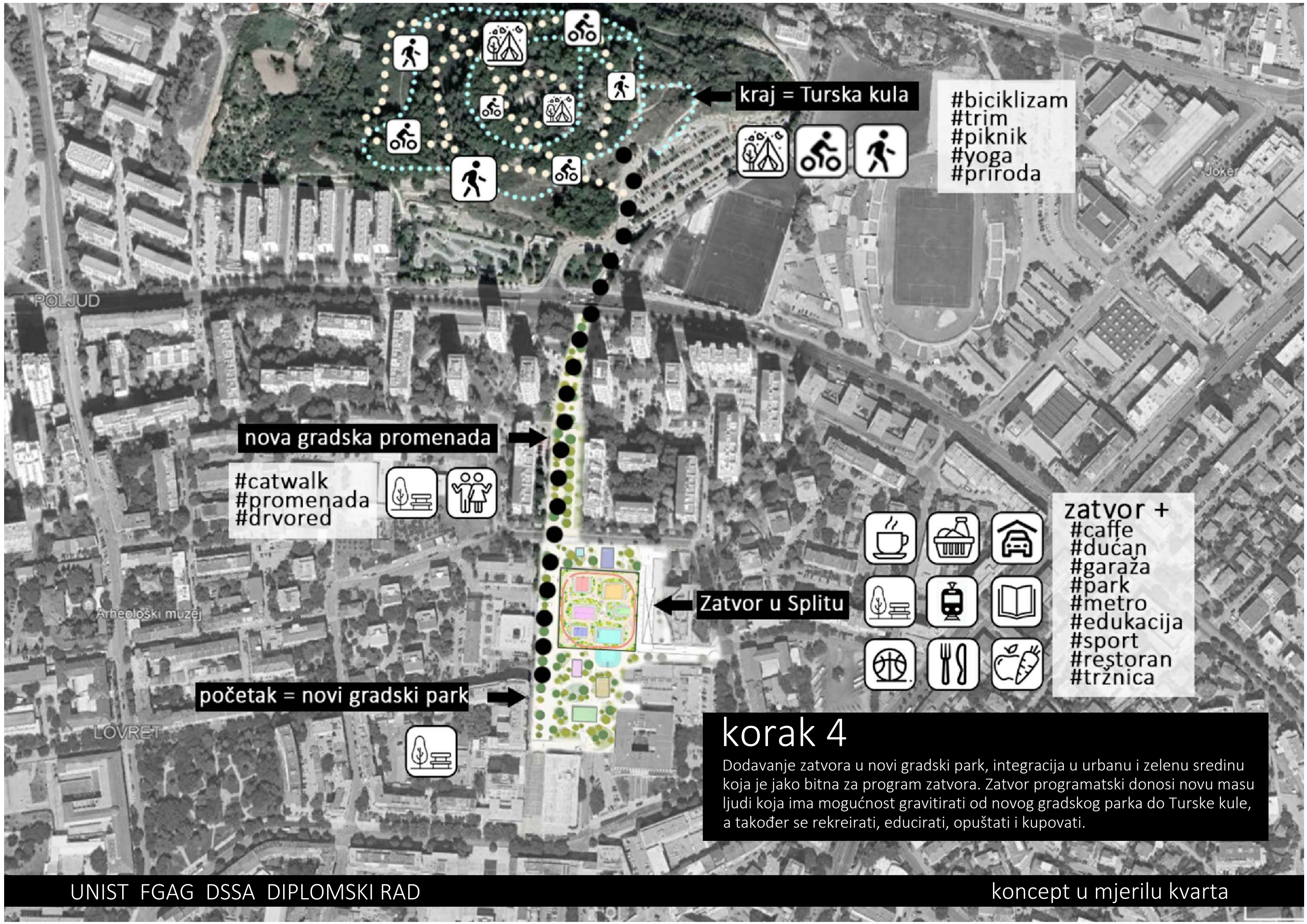

korak 3
Kao poveznica dvaju bitna zelena prostora, nastaje nova gradska promenada koja u istom zelenom duhu sa drvoredom, šetnicom i urbanom opremom ima funkciju zelene sponje.

početak = novi gradski park

kraj = Turska kula

#biciklizam
#trim
#piknik
#yoga
#priroda

nova gradska promenada

#catwalk
#promenada
#drvored

Zatvor u Splitu

zatvor +
#cafe
#ducan
#garaža
#park
#metro
#edukacija
#sport
#restoran
#trznica

početak = novi gradski park

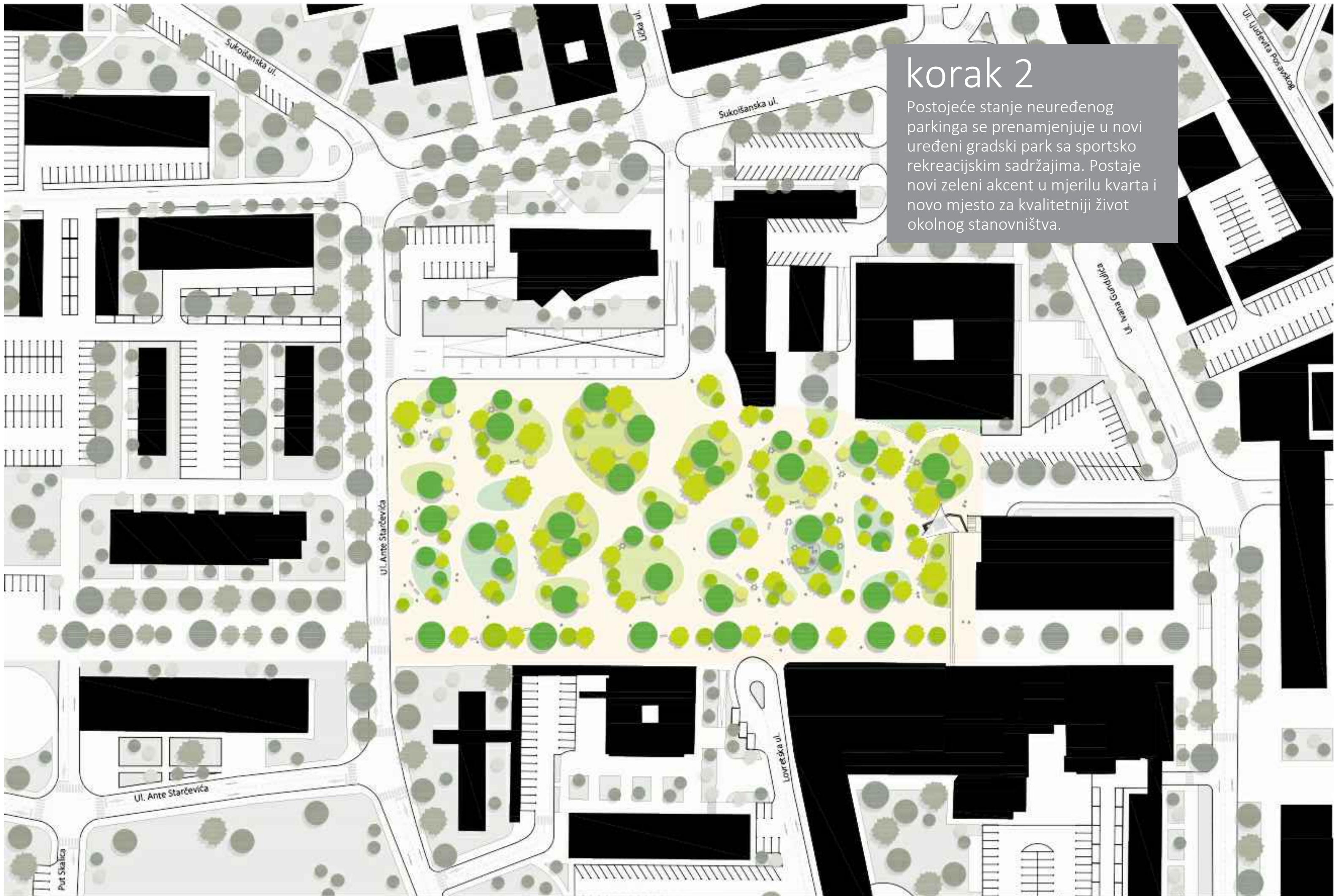
korak 4

Dodavanje zatvora u novi gradski park, integracija u urbanu i zelenu sredinu koja je jako bitna za program zatvora. Zatvor programatski donosi novu masu ljudi koja ima mogućnost gravitirati od novog gradskog parka do Turske kule, a također se rekreirati, educirati, opušitati i kupovati.

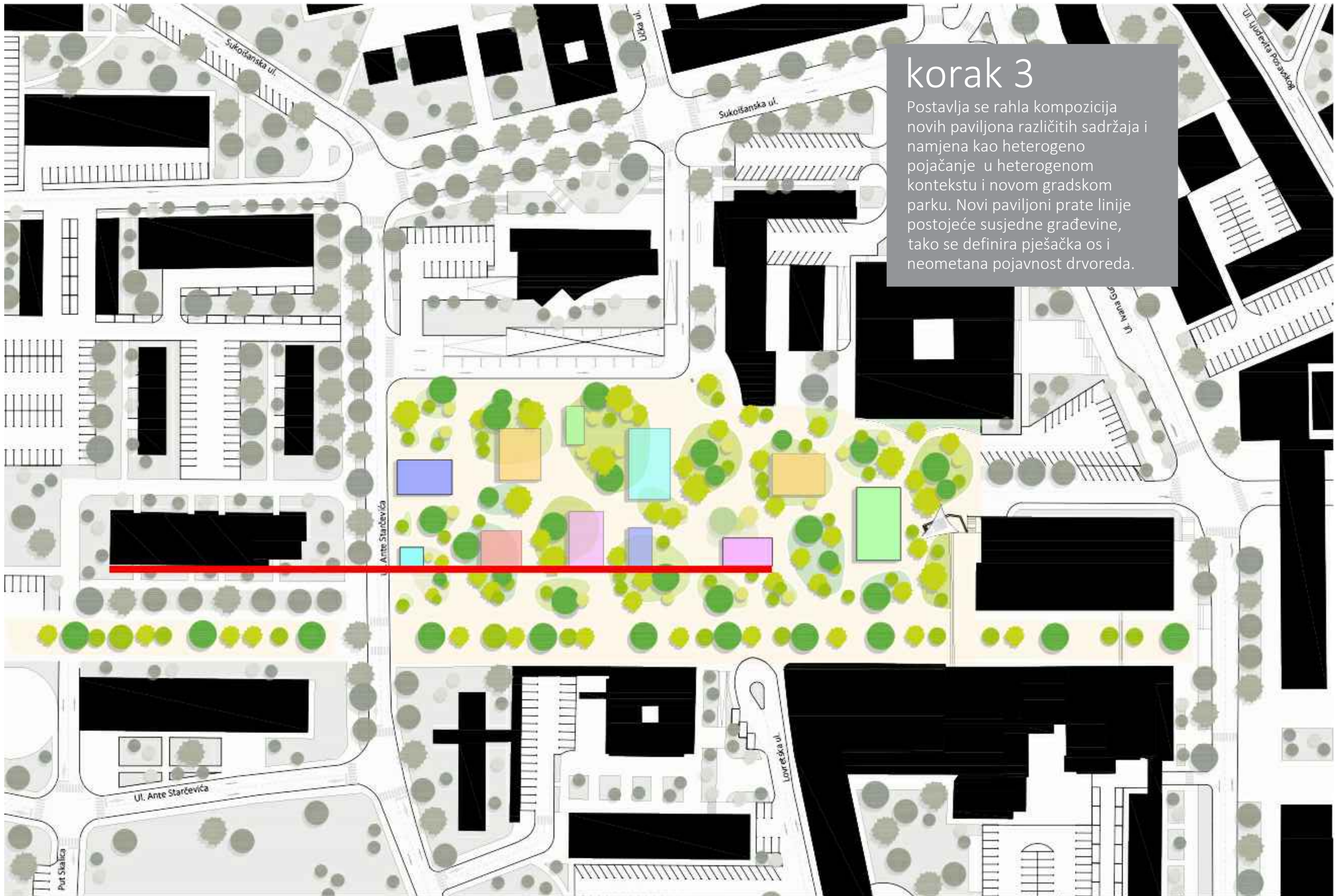
korak 2

Postojeće stanje neuređenog parkinga se prenamjenjuje u novi uređeni gradski park sa sportsko rekreacijskim sadržajima. Postaje novi zeleni akcent u mjerilu kvarta i novo mjesto za kvalitetniji život okolnog stanovništva.

korak 3

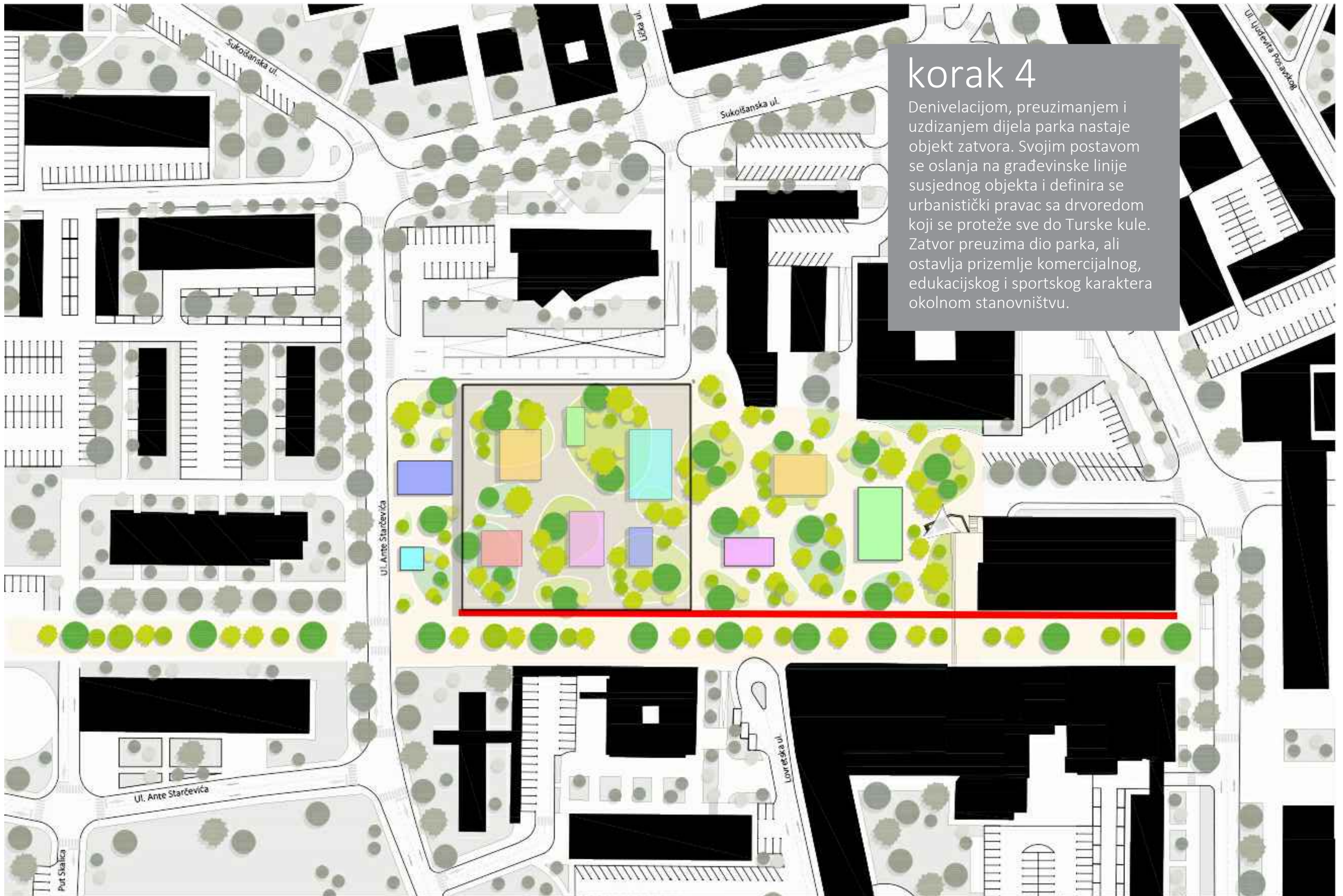
Postavlja se rahla kompozicija novih paviljona različitih sadržaja i namjena kao heterogeno pojačanje u heterogenom kontekstu i novom gradskom parku. Novi paviljoni prate linije postojeće susjedne građevine, tako se definira pješačka os i neometana pojavnost drvoreda.

korak 4

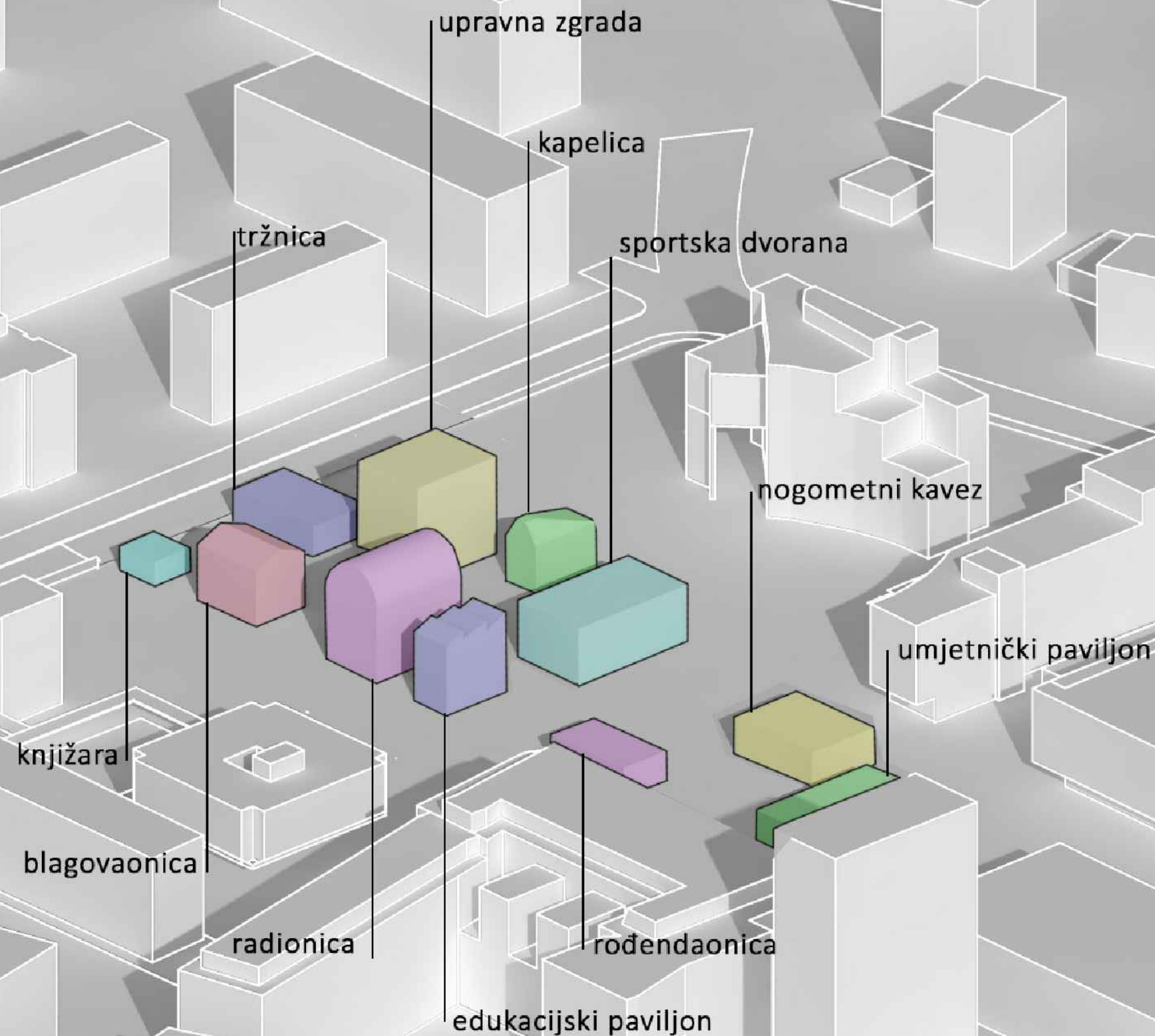
Denivelacijom, preuzimanjem i uzdizanjem dijela parka nastaje objekt zatvora. Svojom postavom se oslanja na građevinske linije susjednog objekta i definira se urbanistički pravac sa drvoredom koji se proteže sve do Turske kule. Zatvor preuzima dio parka, ali ostavlja prizemlje komercijalnog, edukacijskog i sportskog karaktera okolnom stanovništvu.

korak 1

Prateći navedene građevinske linije, u zatečenu prazninu postavlja se kompozicija paviljona sa različitim sadržajima koji dodatno pojačavaju heterogenost samog konteksta.

korak 2

Dodavanjem vanjskih sadržaja; ljetnog kina, sportskog igrališta i pristupnih rampi koji svojom pojavnošću stvaraju pješačku i prometnu dinamiku kretanja s obzirom na denivelacije objekata u odnosu na parter i okolne paviljone.

pristupna zatvorska
rampa

prilazna rampa
javne garaže

metro

sportsko igralište

ljetno kino/
predavaonica

korak 3

Denivelacija, uzdizanje partera, prostorno razdvajanje zatvorenog i slobodnog, ali i omogućavanje vizualnih, akustičnih, olfaktivnih komunikacija. Uzdignuta kvadratna ploča ispunjava se sobama za zatvorenike

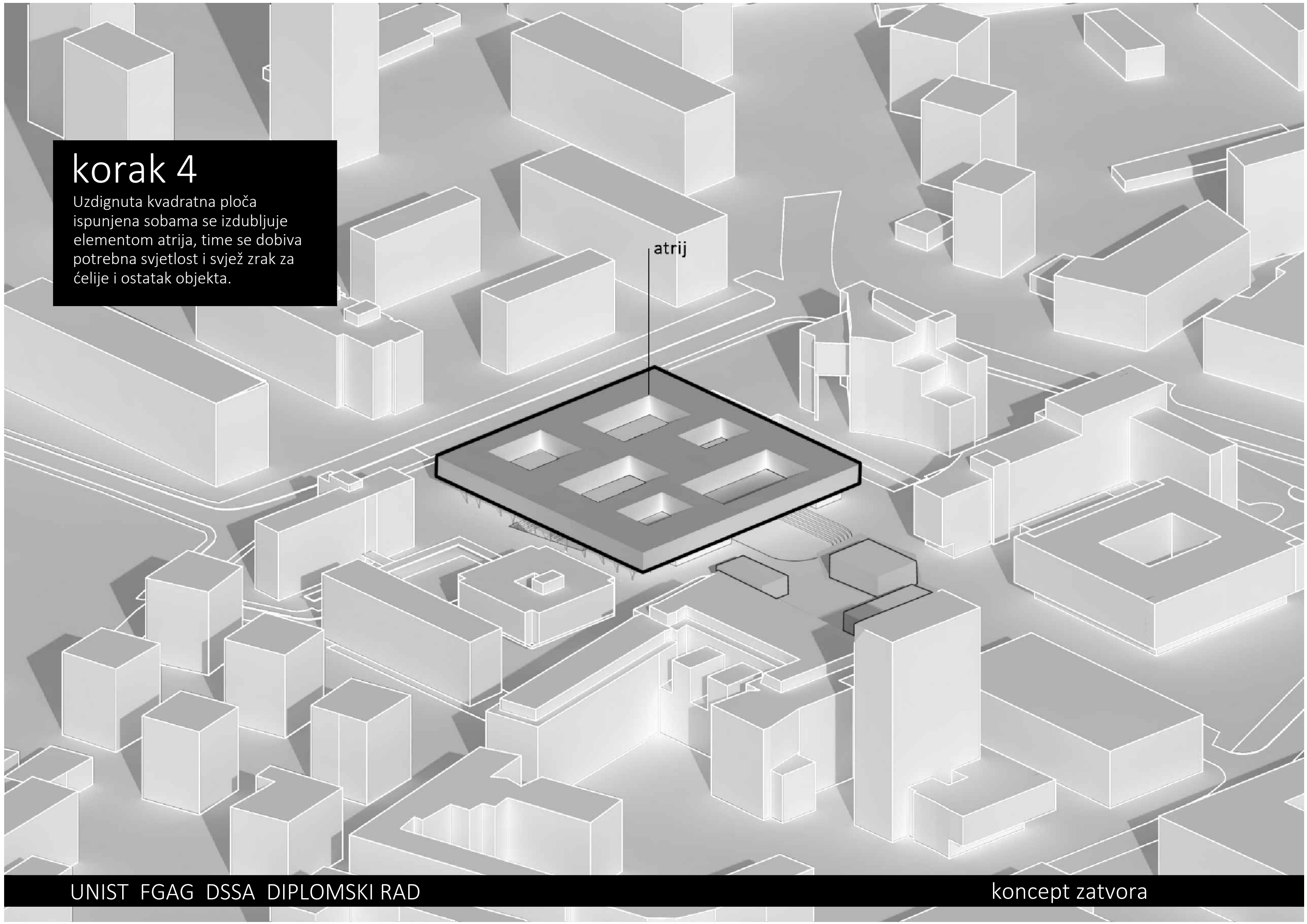
kvadratna ploča ispunjena sobama

korak 4

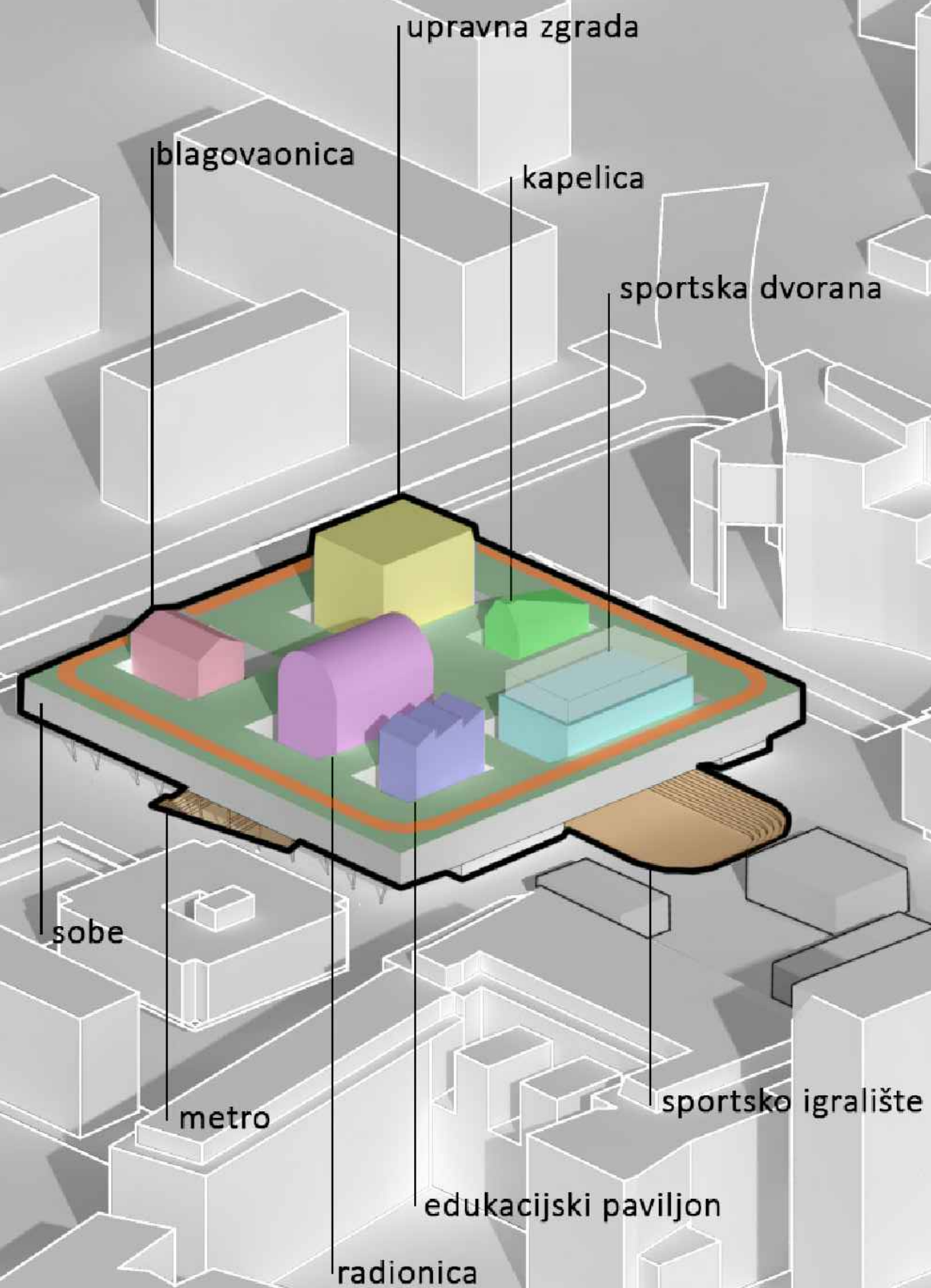
Uzdignuta kvadratna ploča ispunjena sobama se izdubljuje elementom atrija, time se dobiva potrebna svjetlost i svjež zrak za ćelije i ostatak objekta.

atrij

A 3D architectural model of a building complex. The central focus is a square platform with a grid of six rectangular recessed areas, representing a central atrium. This platform is elevated above the surrounding ground level. The surrounding area is filled with various rectangular blocks of different heights and orientations, representing other buildings in the complex. A thin black line outlines the perimeter of the central platform. A label 'atrij' with a vertical line points to the central platform. The overall scene is rendered in a light gray, wireframe-like style with soft shadows.

korak 5

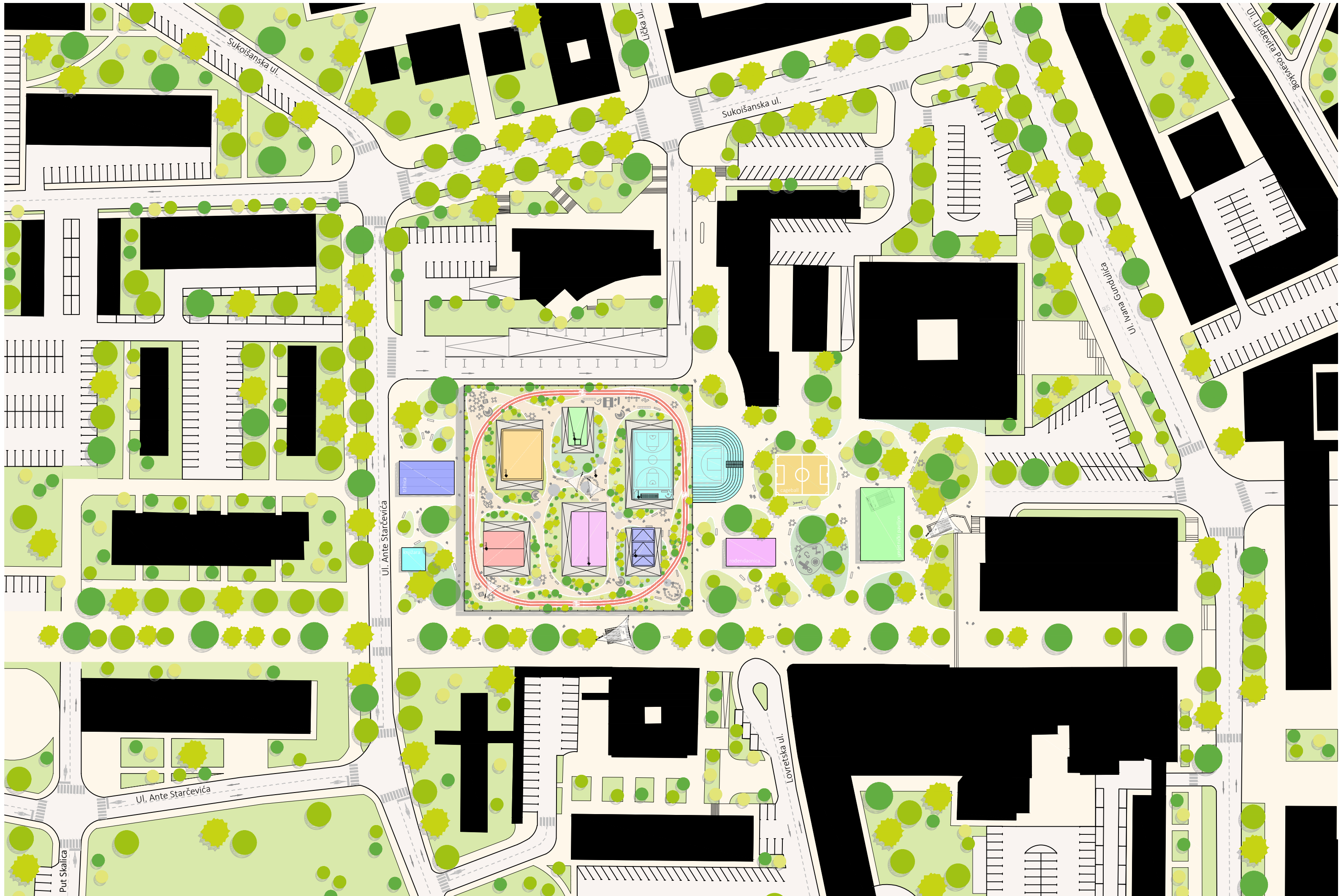
Prodiranje rehabilitacijskih paviljona kroz atrije, stvara se mali urbanizam, mali grad, replika i svojstvo okoline u jednom. Zeleni krov postaje dvorište zatvora, dio neposrednog parka sa neometanim pogledom na okolinu

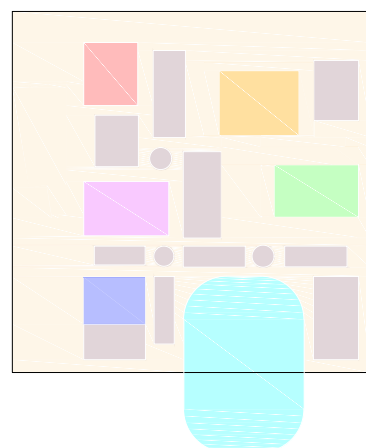

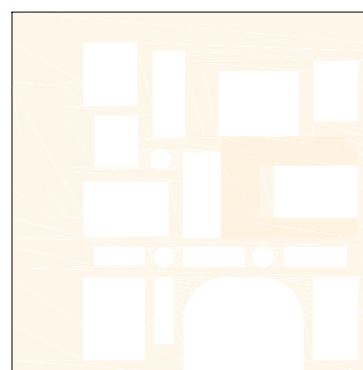

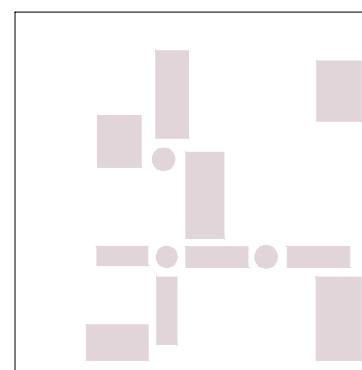

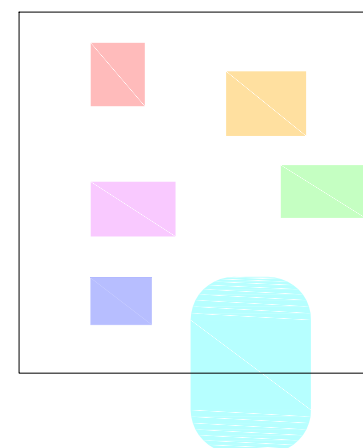
#prizemlje
ukupno
5099 m²
100%

#komunikacije
zona razmjene znanja i
dobara
2814 m²
55%

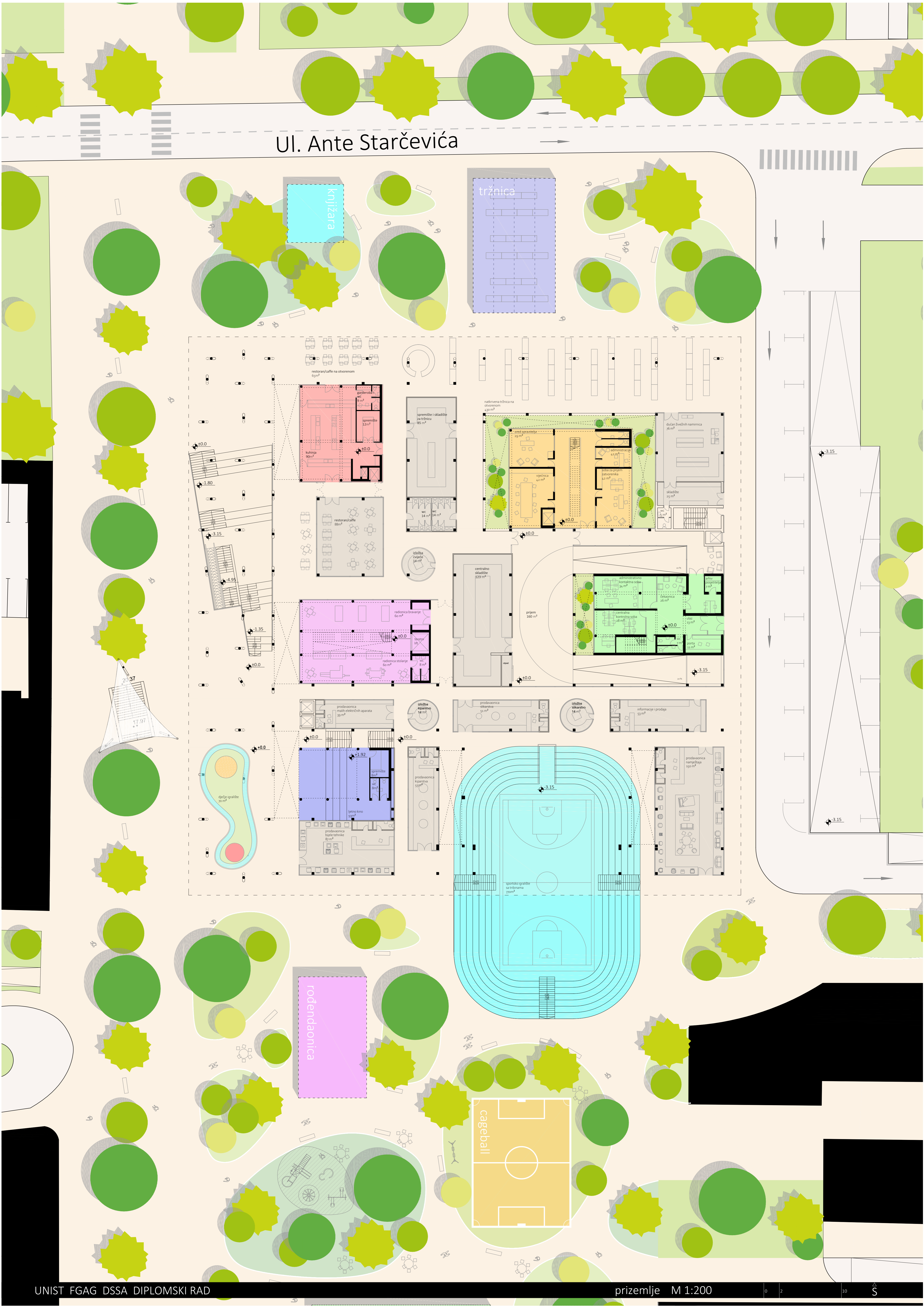
#trgovački centar
prostori za prodaju
ukupno
918m²
18%

#utilitarni objekti
rehabilitacijski kompleks
1367m²
27%

Ul. Ante Starčevića

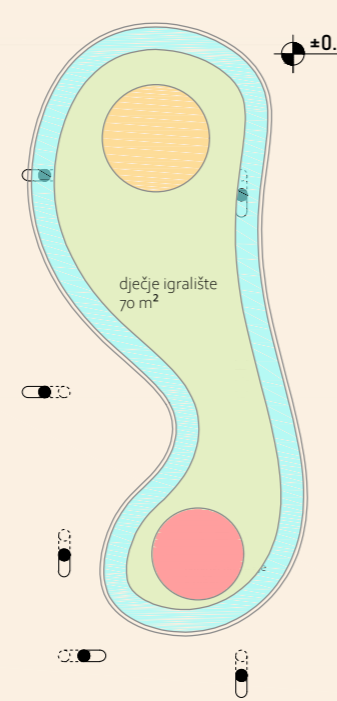
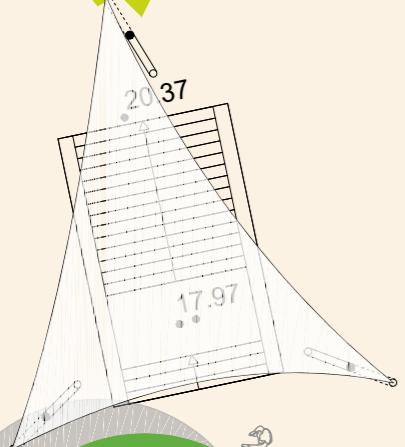
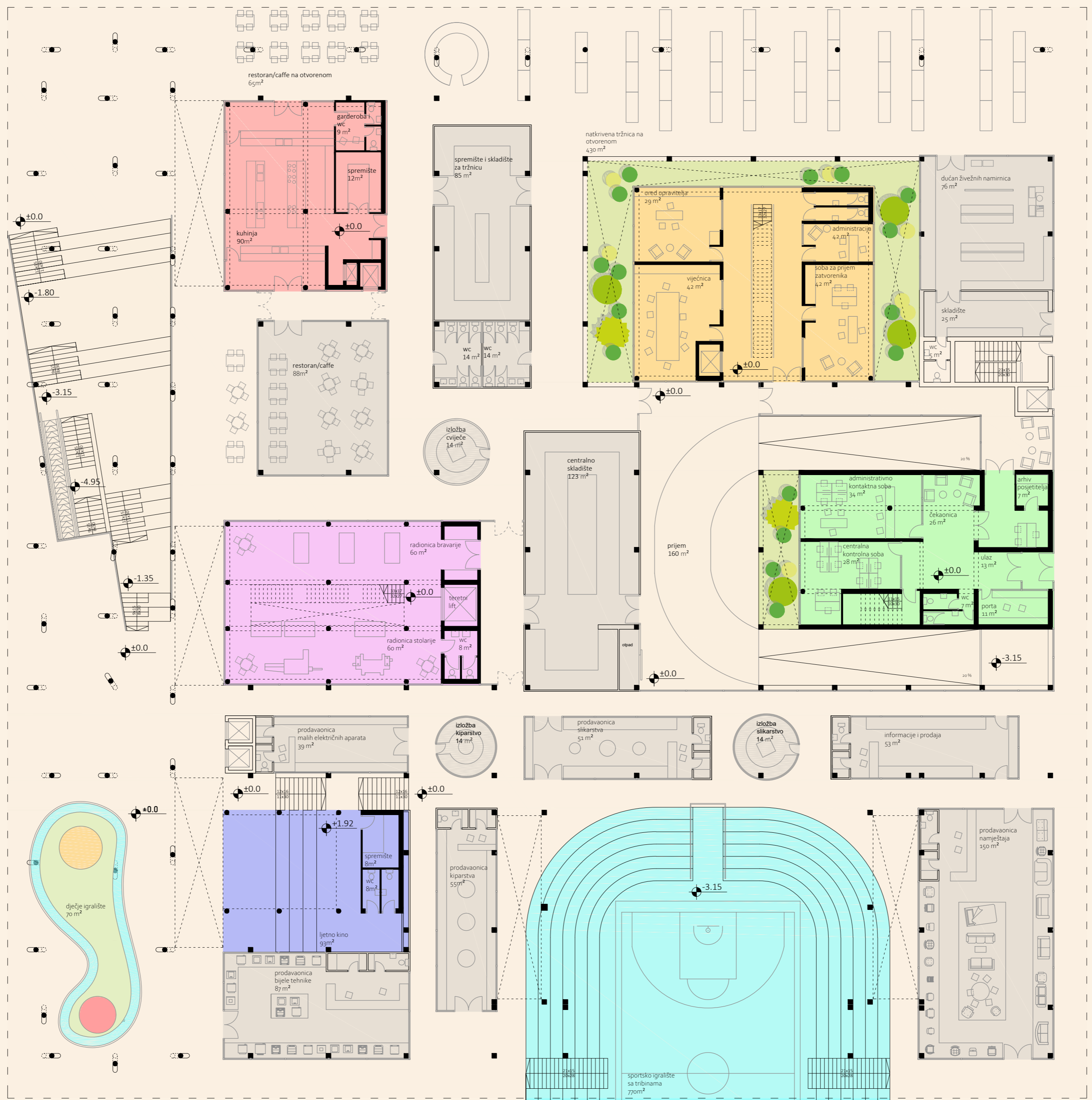

knjižara

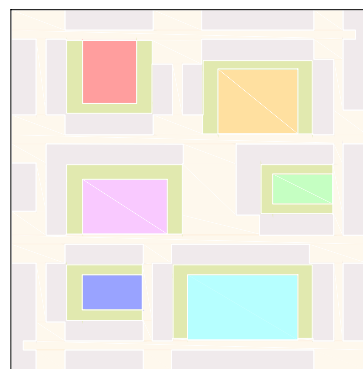
tržnica

rođendaonica

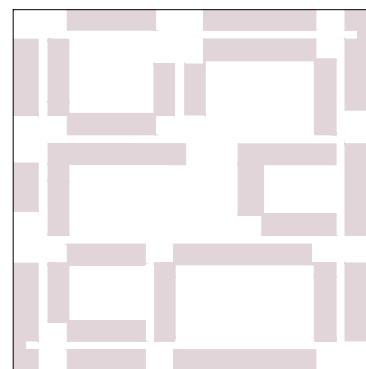
cegeball

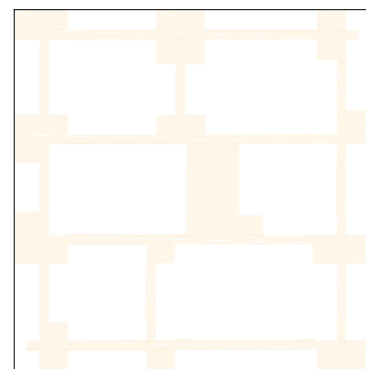

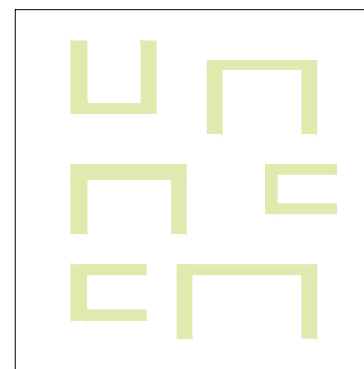
#1.kat
ukupno
5099 m²
100%

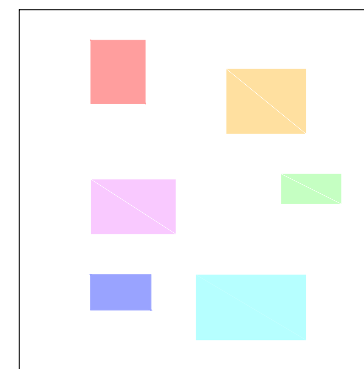
#stanovanje
sobe za osuđenike
2170 m²
42.5%

#ulice+trgovi
hodnici i zajedničke prostorije
1291 m²
25.3%

#otvoreni prostori
atriji sa zelenilom
698 m²
13.7%

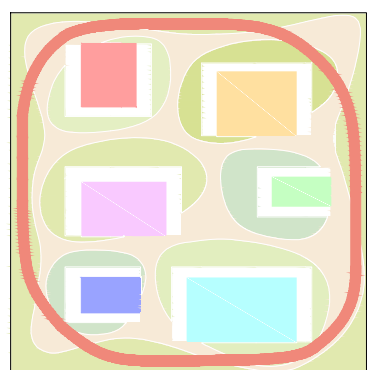

#utilitarne zgrade
rehabilitacijski kompleks
zgrada
940 m²
18.5%

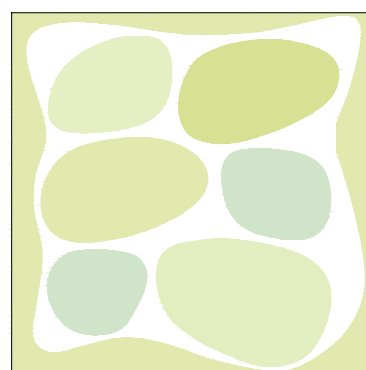

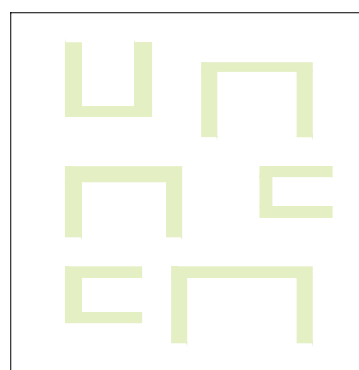

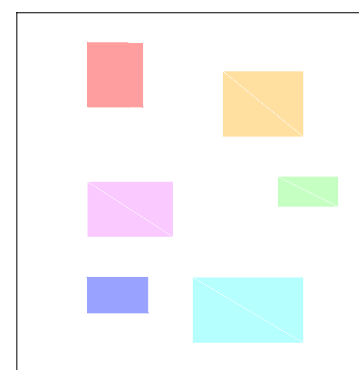
#dvorište
boravak na otvorenom
1291 m²
100%

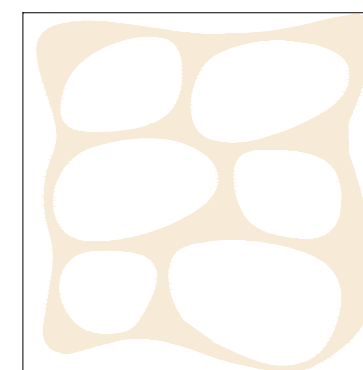
#hortikultura
mediteransko bilje
2100 m²
41.2%

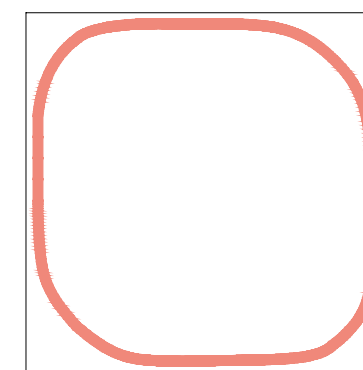
#otvoreni prostori
atriji sa zelenilom
698 m²
13.7%

#utilitarne zgrade
rehabilitacijski kompleks
zgrada
940 m²
18.5%

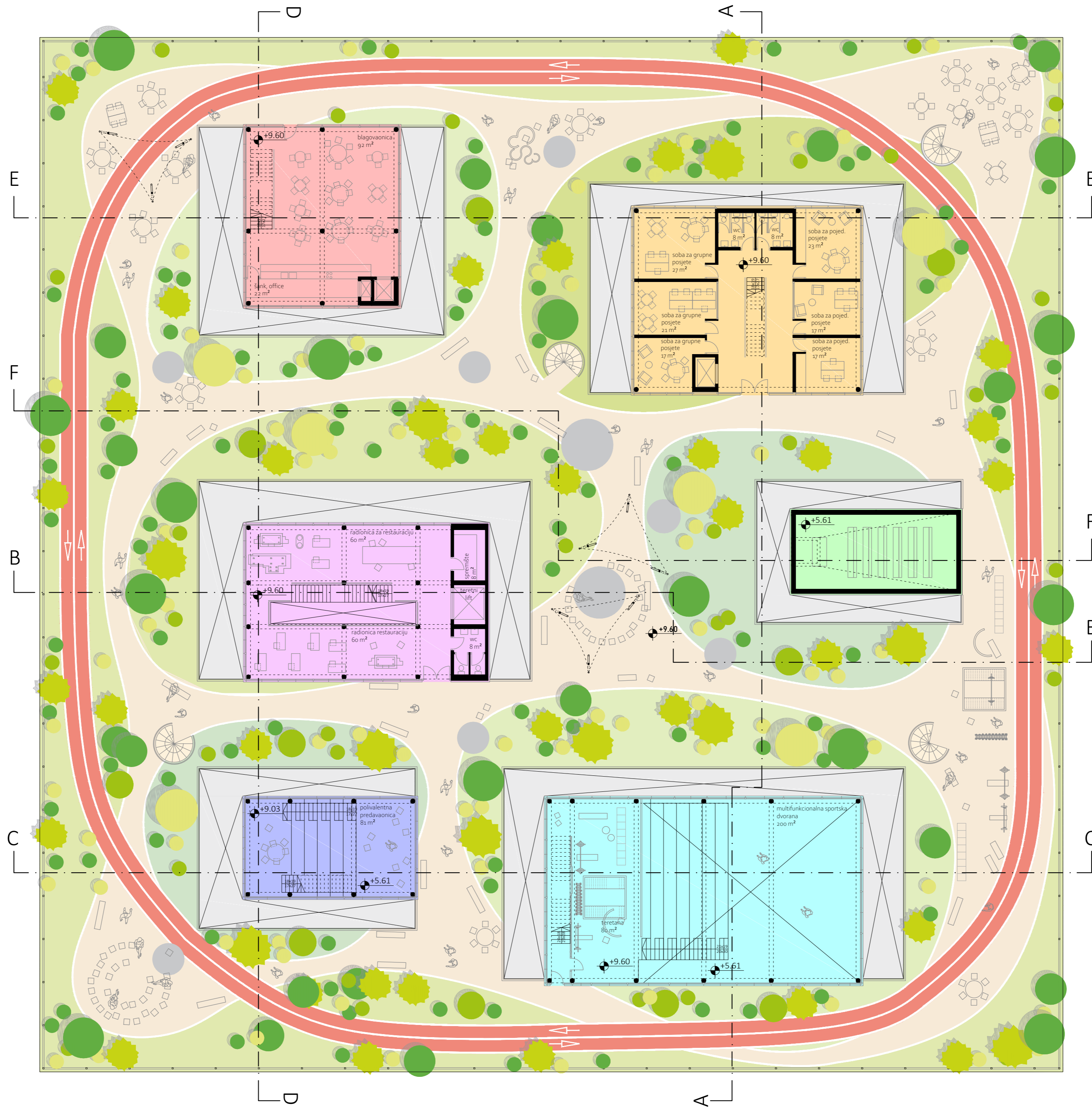

#ulice+trgovi
šetnica, rekreacija, edukacija
815 m²
16.0%

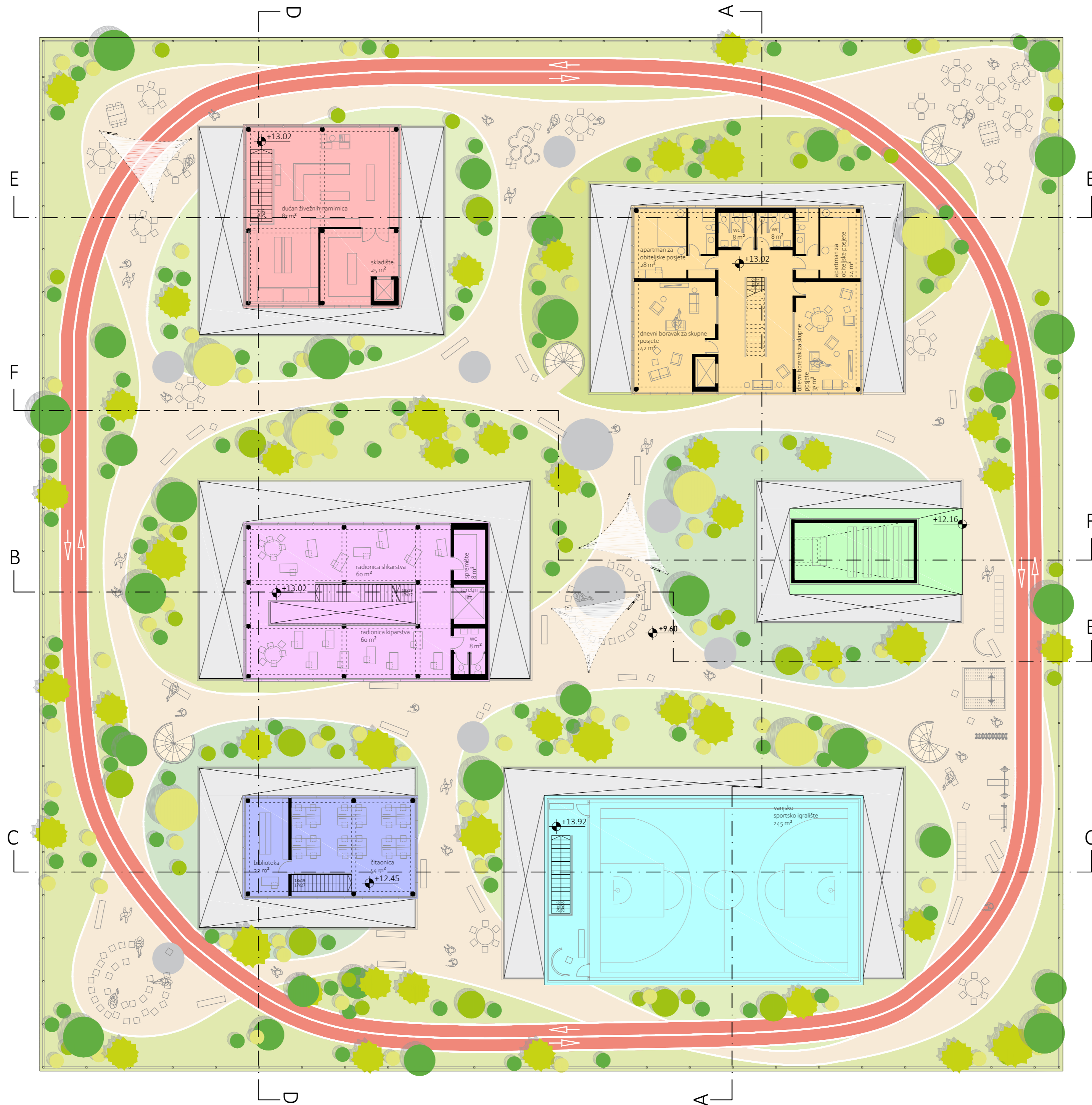

#promet
biciklistička staza
540 m²
10.6%

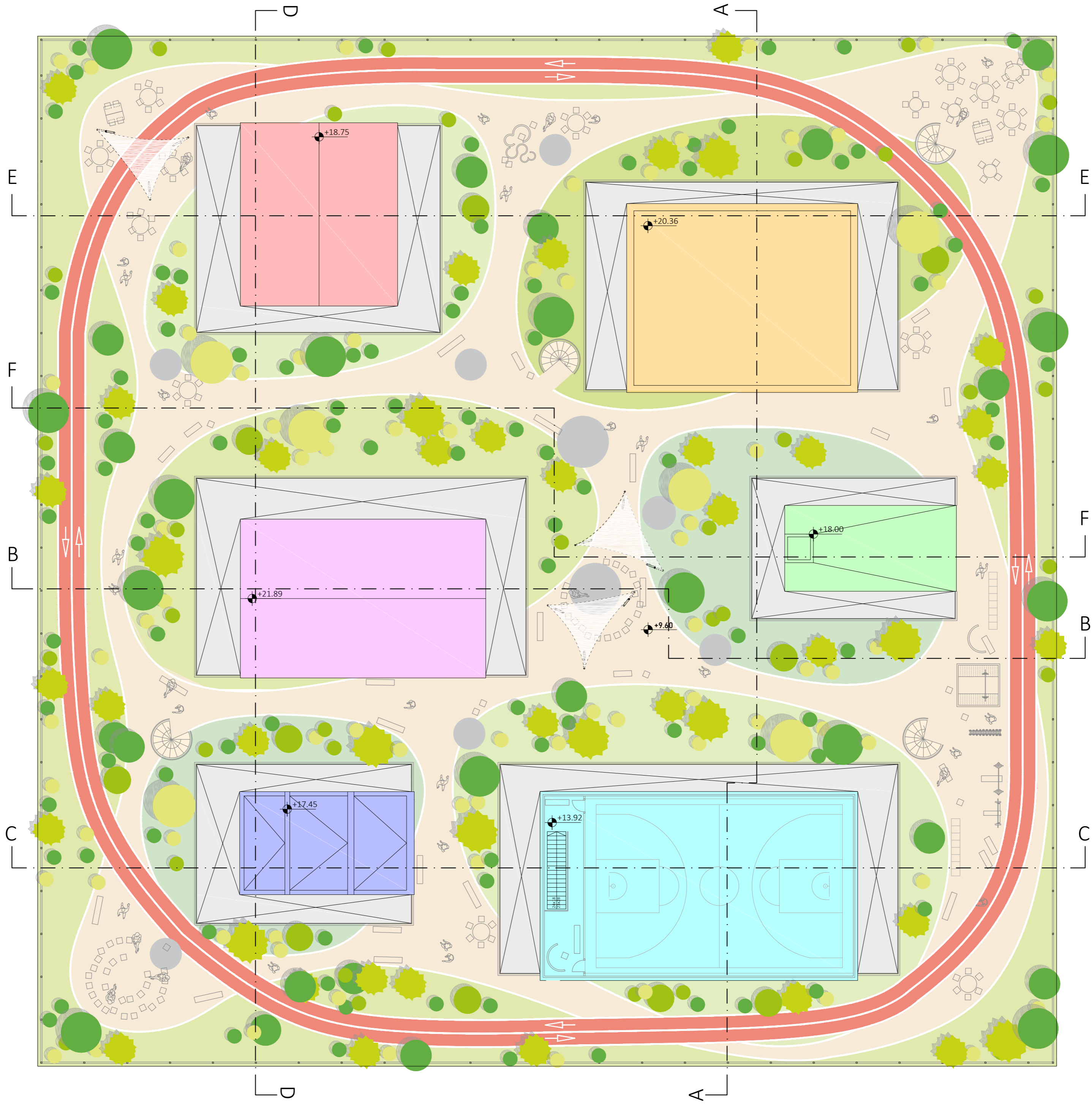

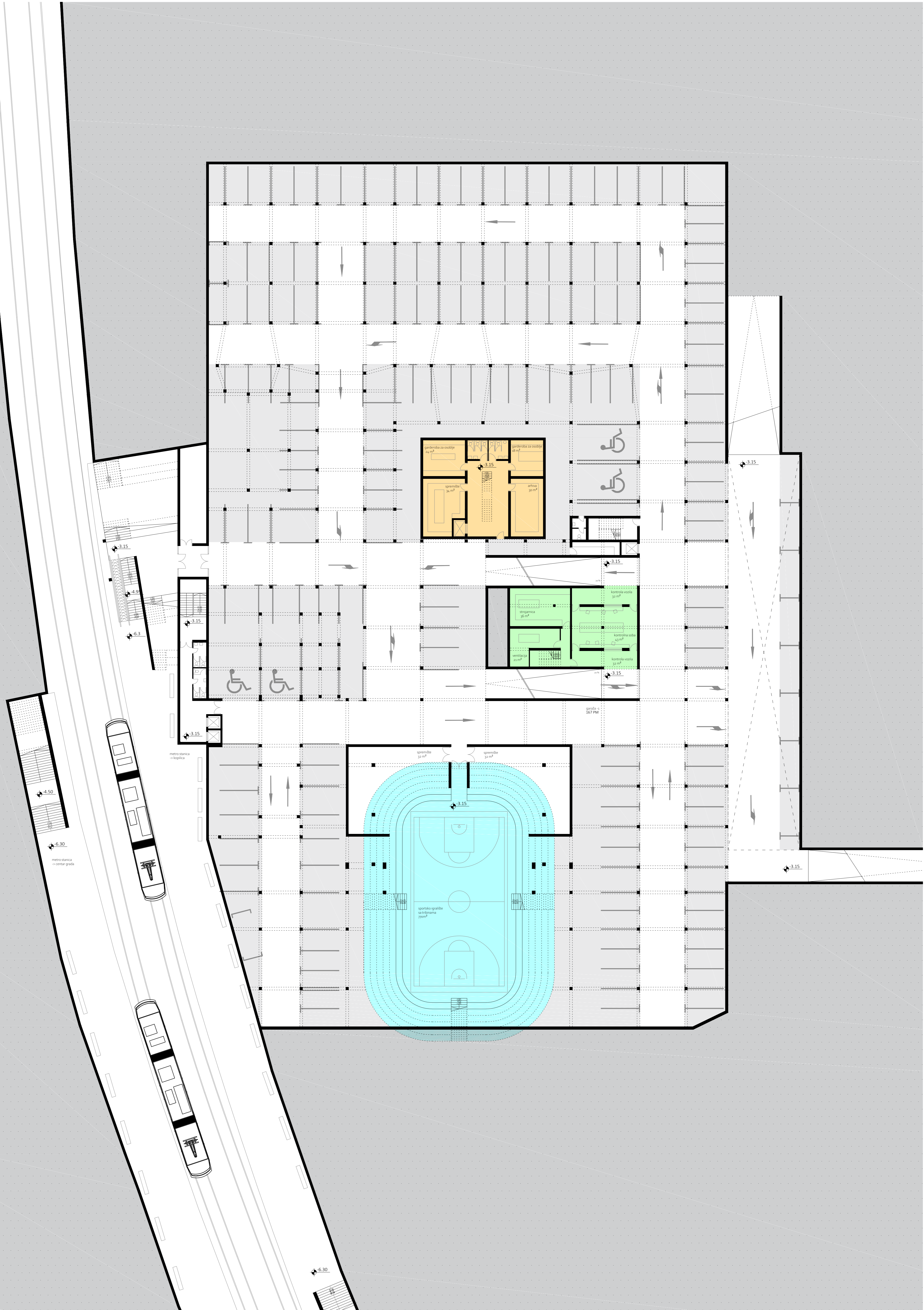

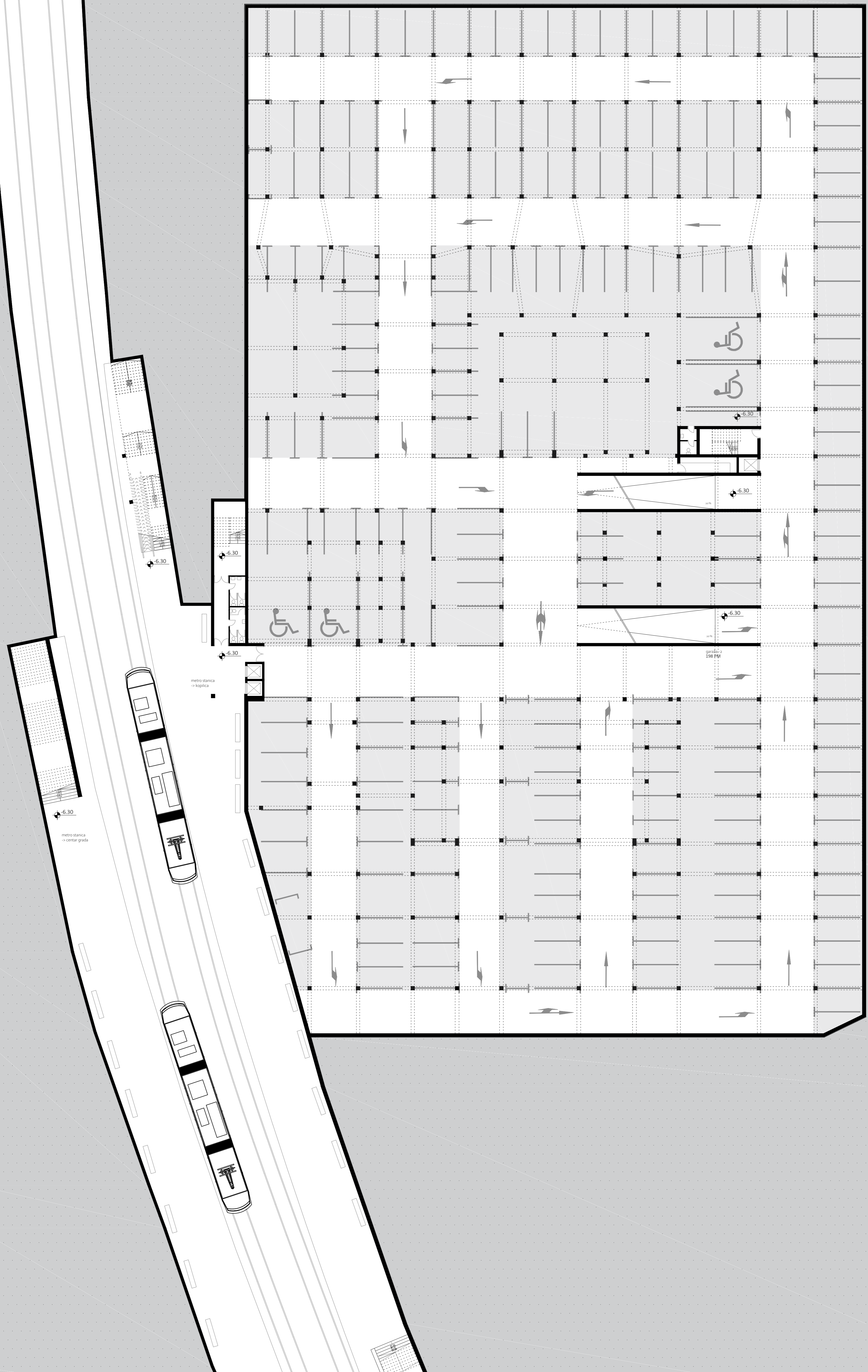

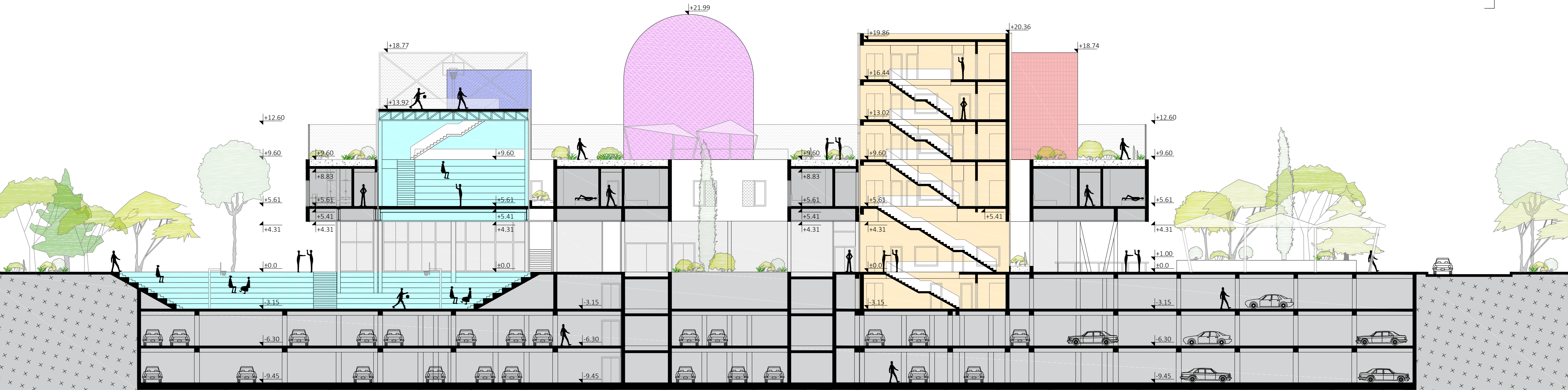
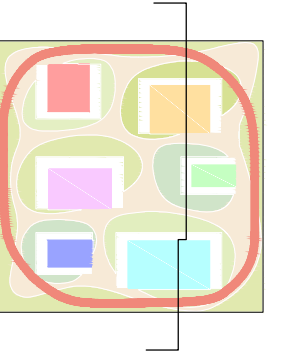

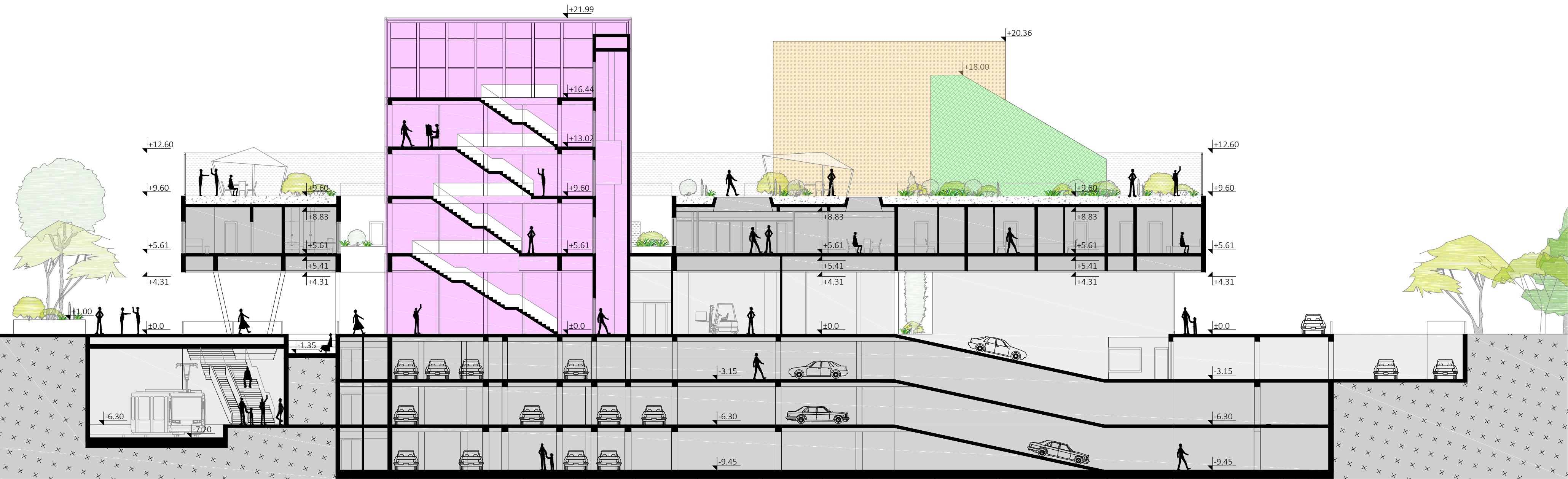
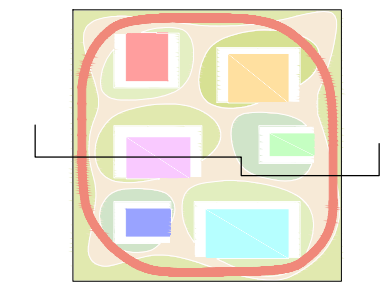

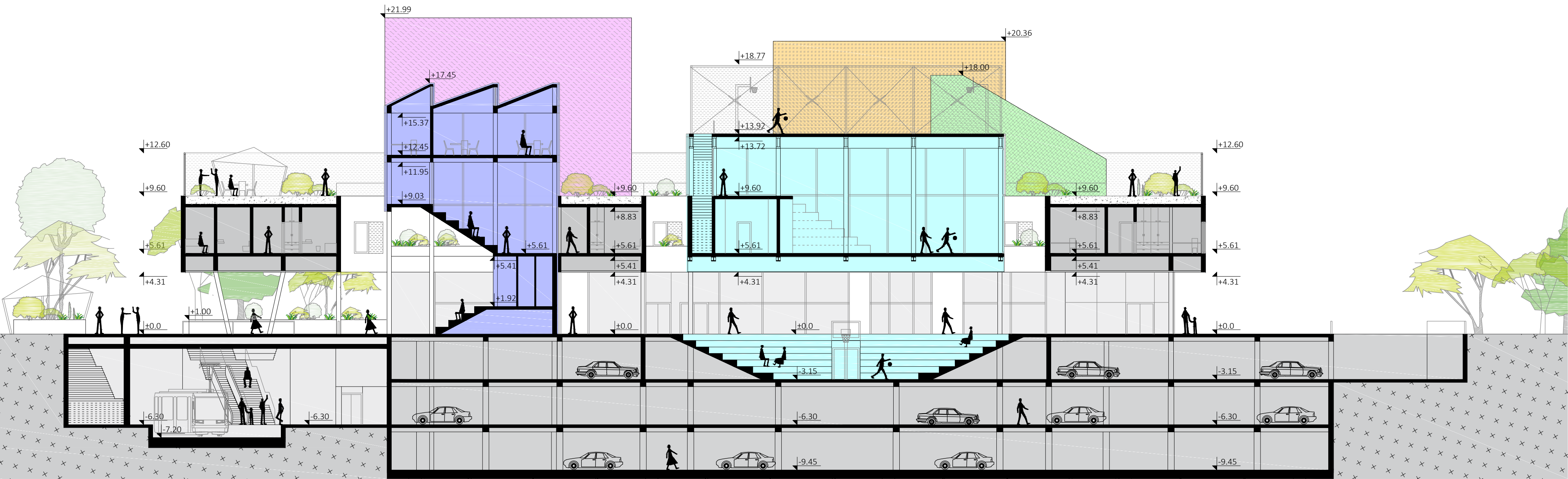
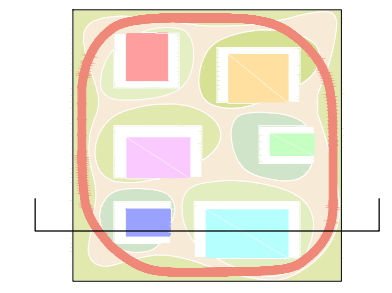

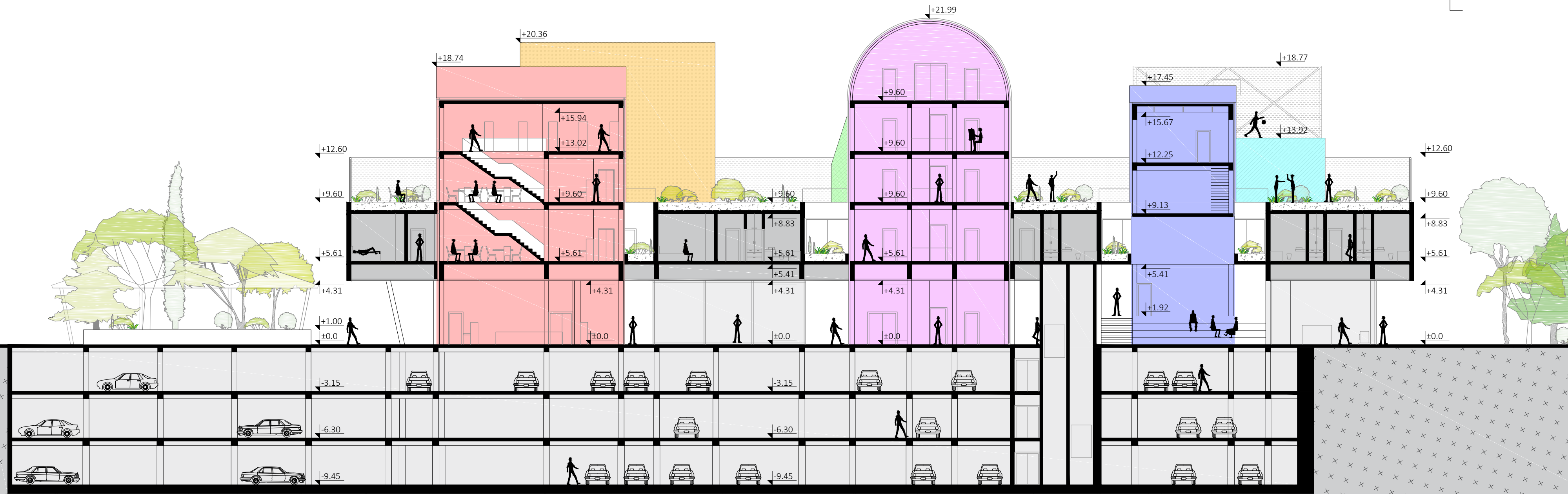
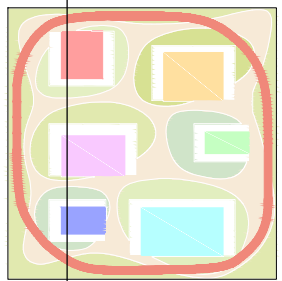

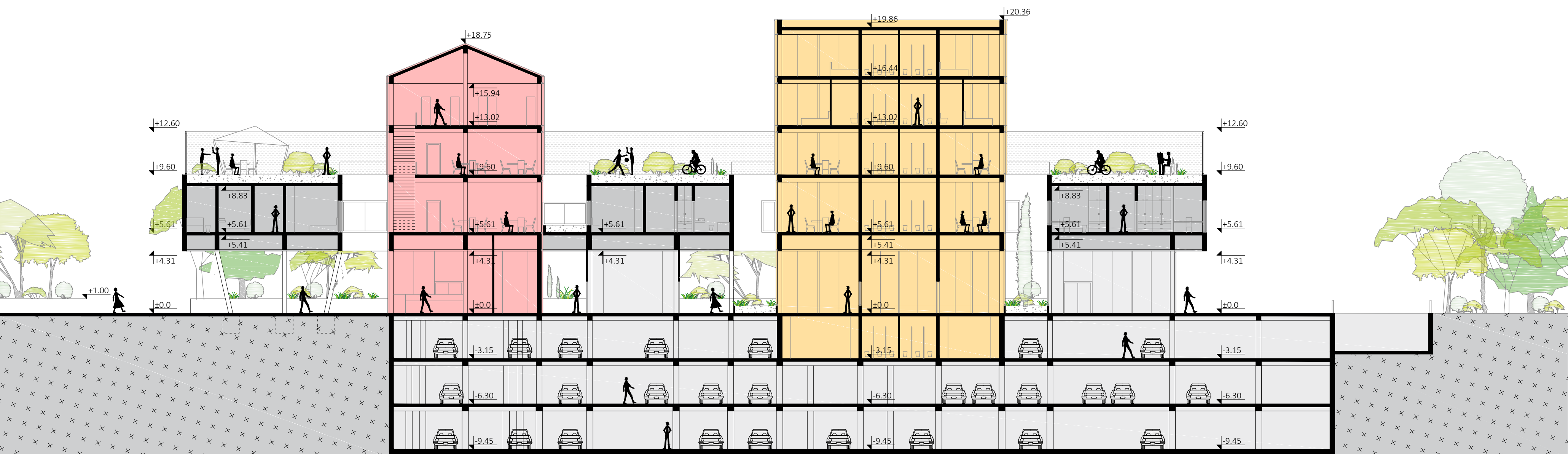
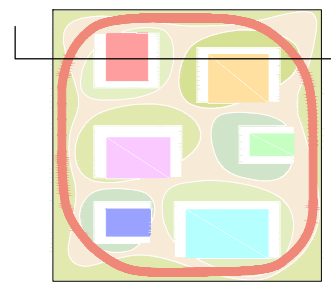

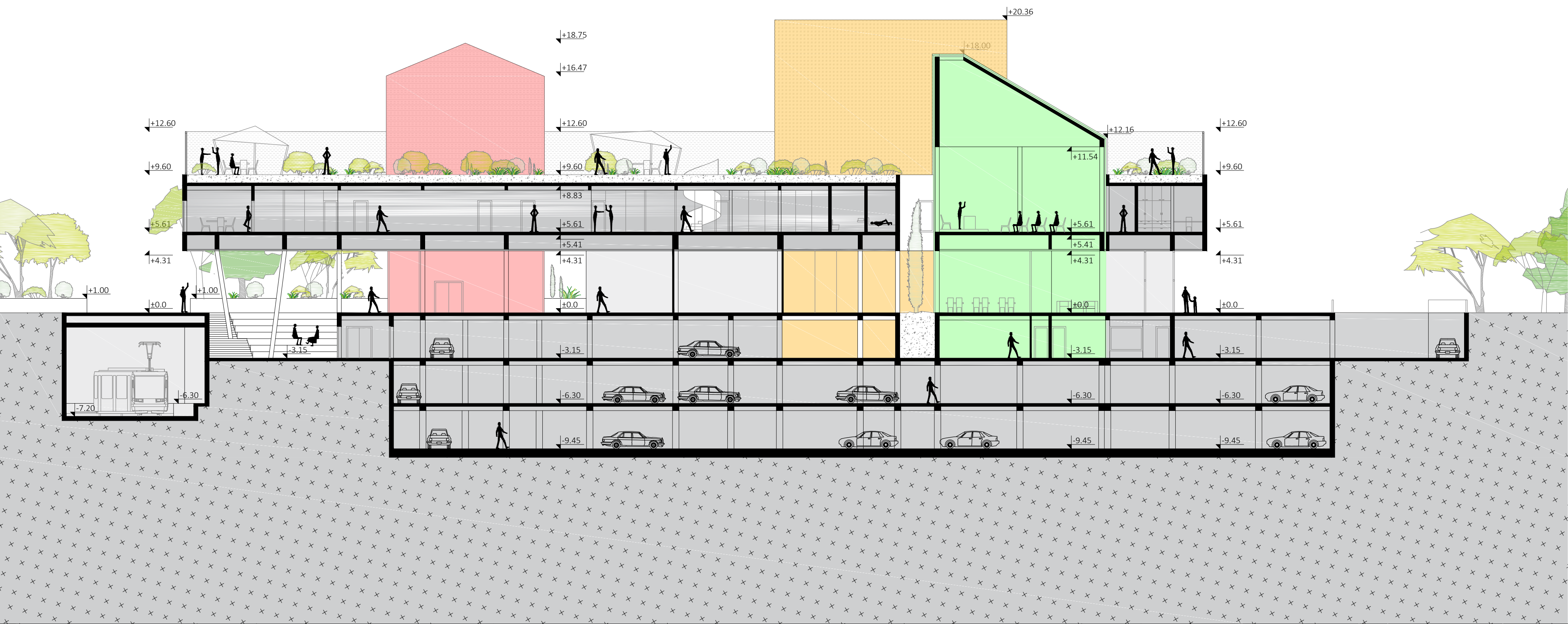
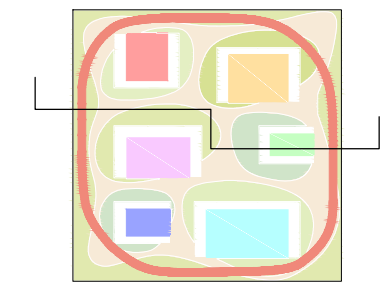

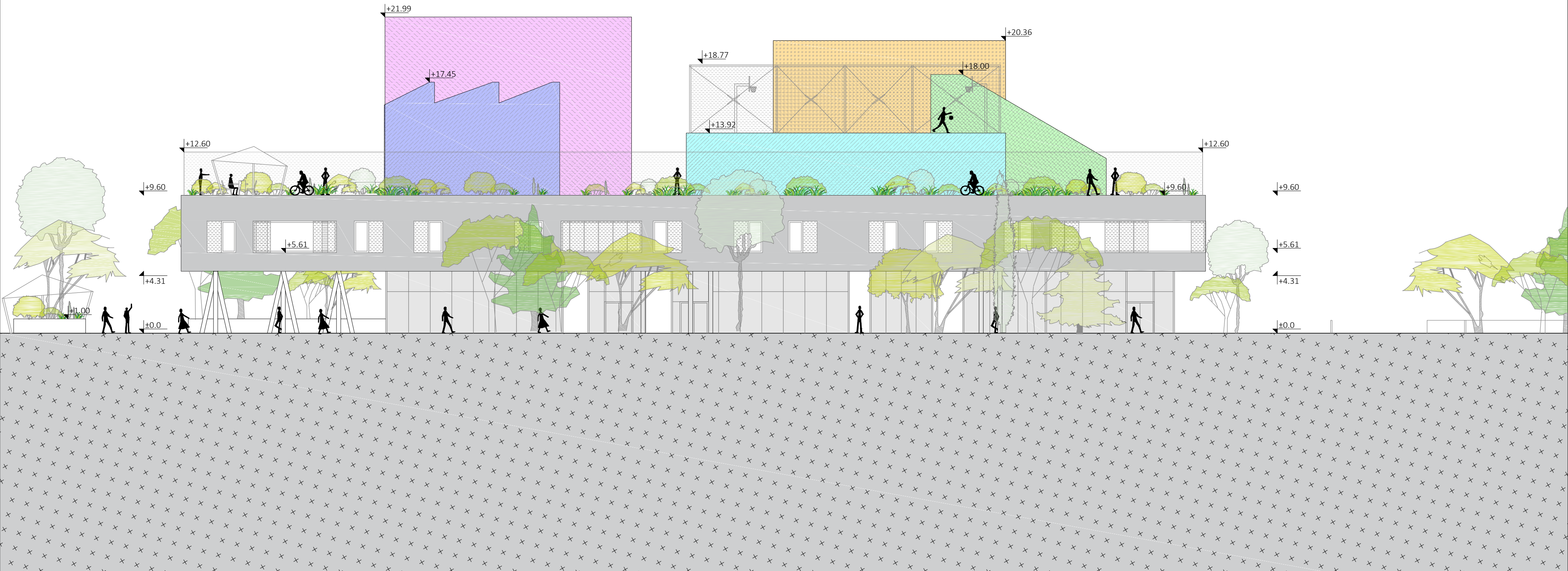
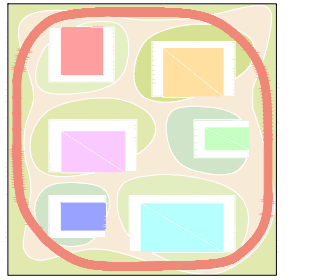

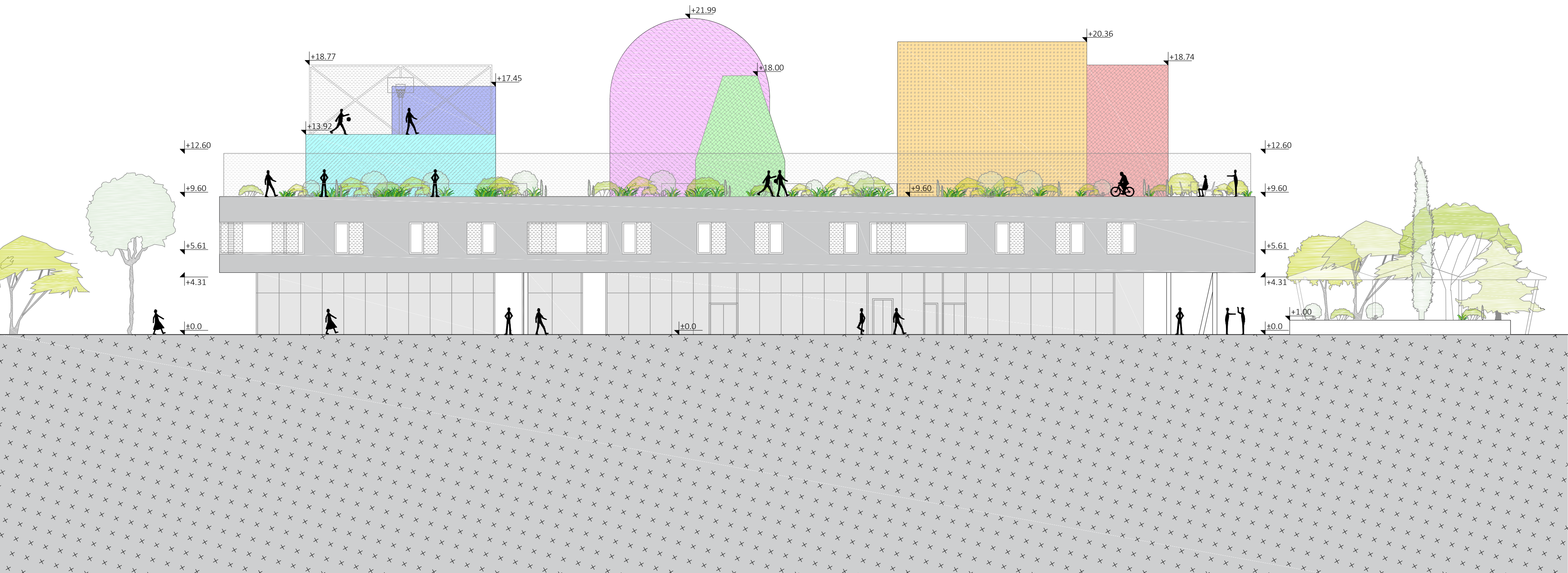
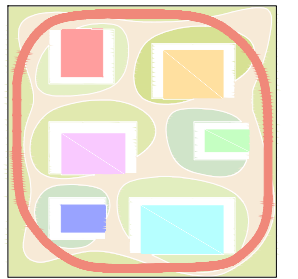

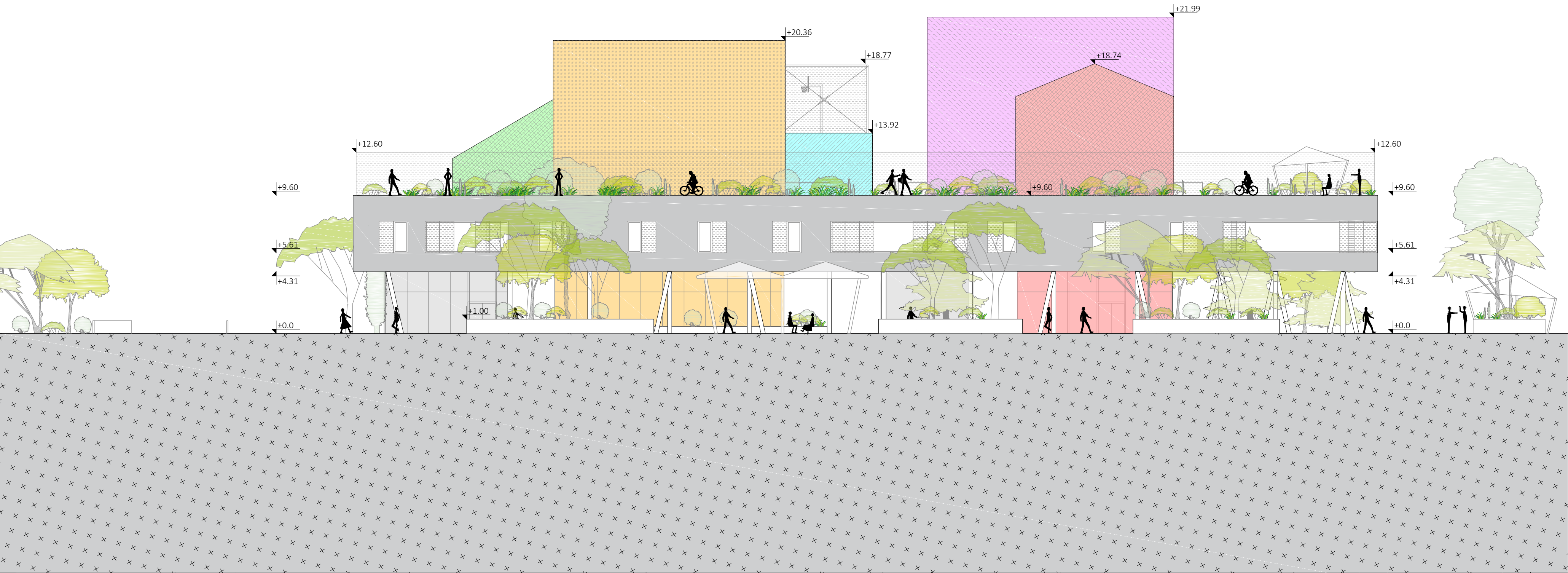
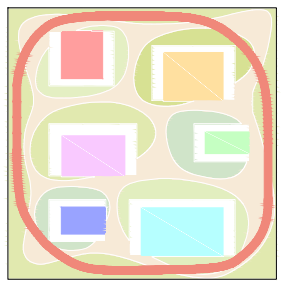

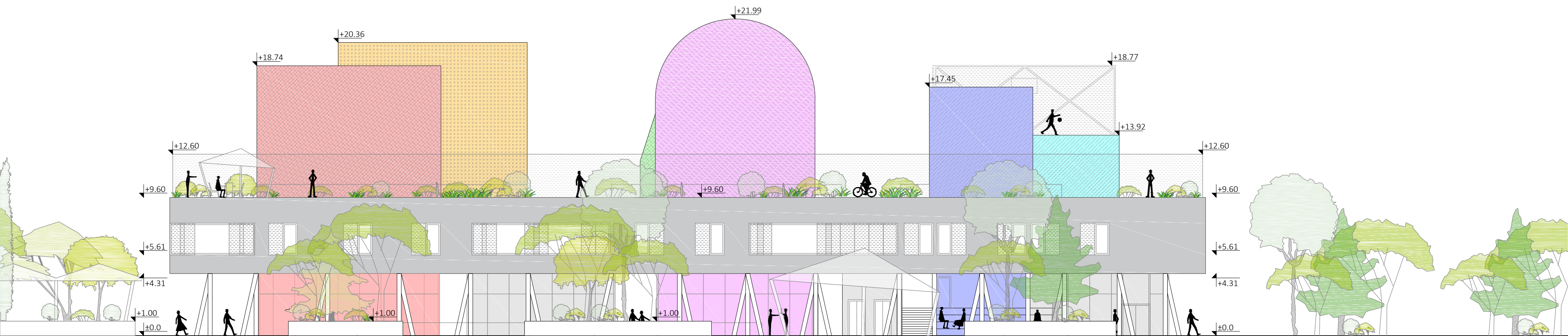
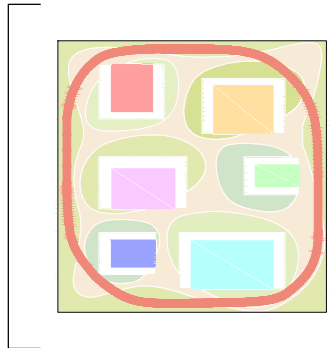

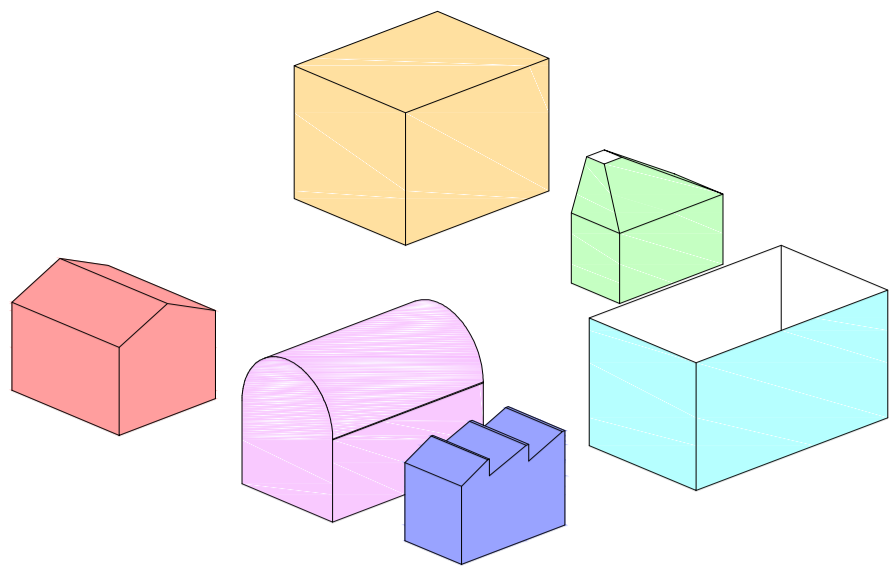

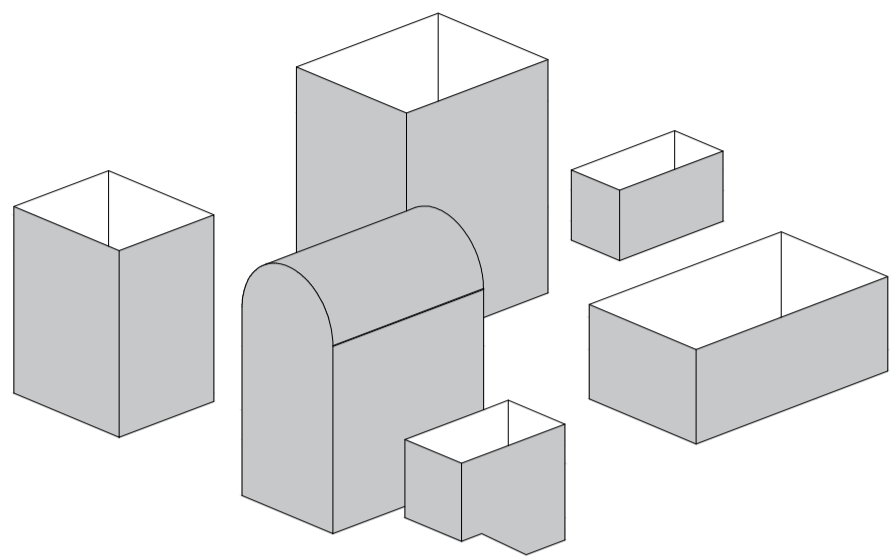

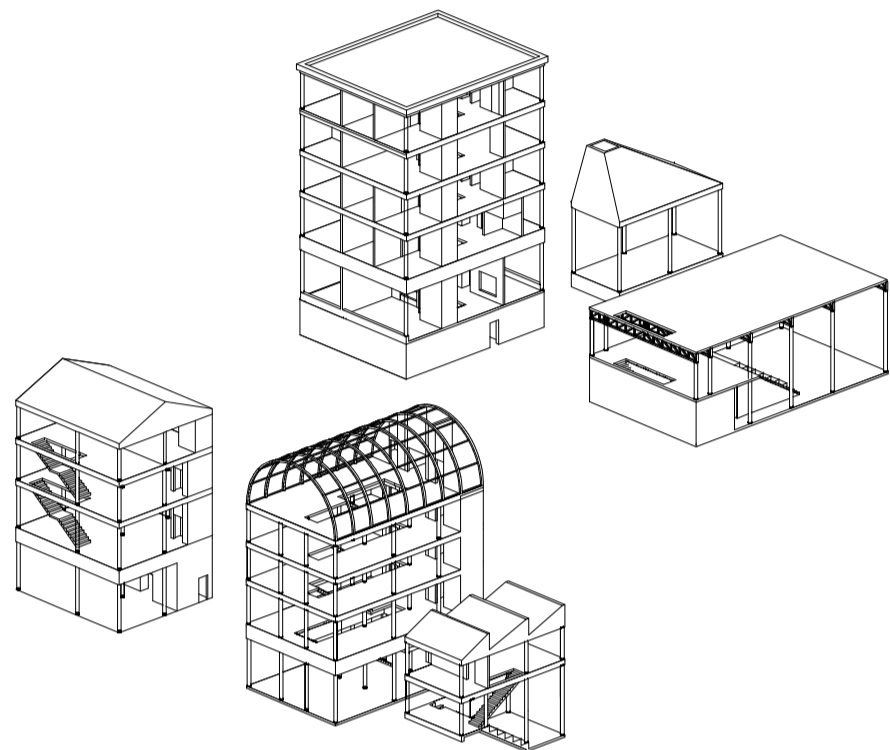

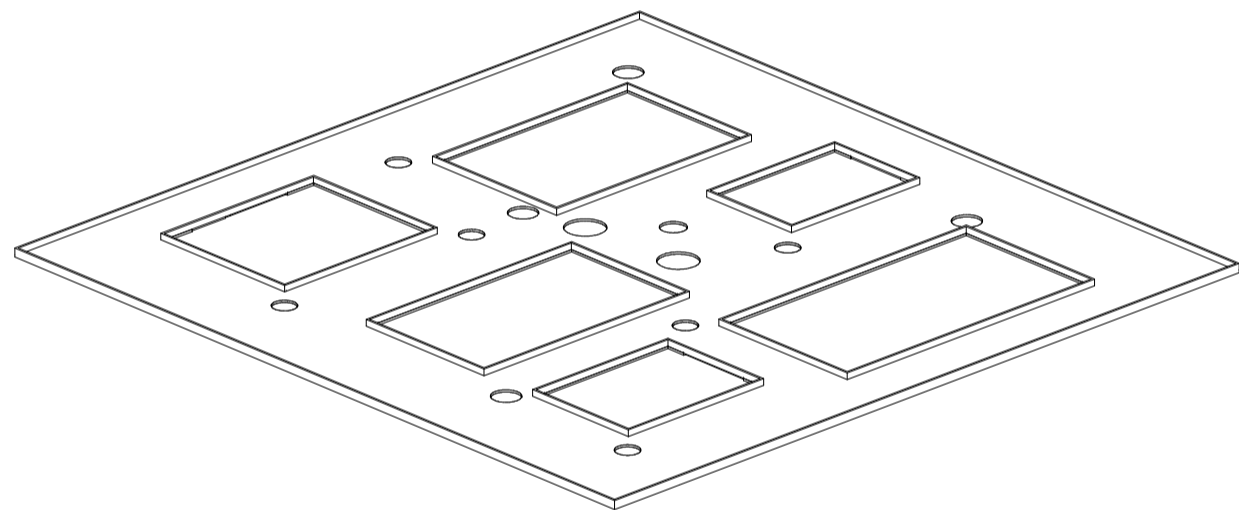
kapa od ekspaniranog lima

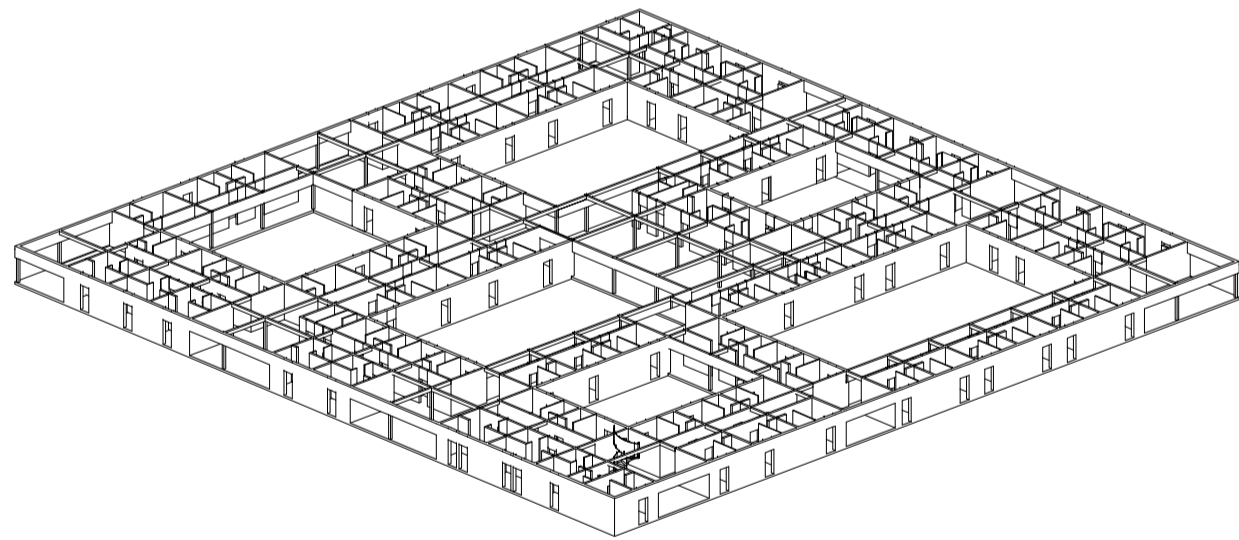
staklena ovojnica

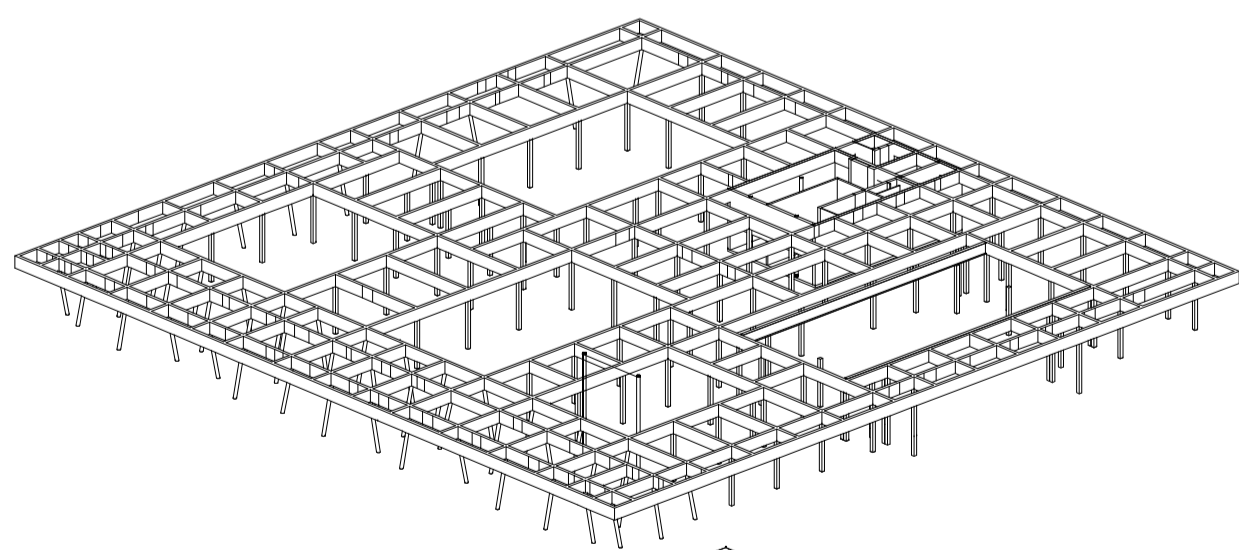
rehabilitacijski paviljoni-konstrukcija

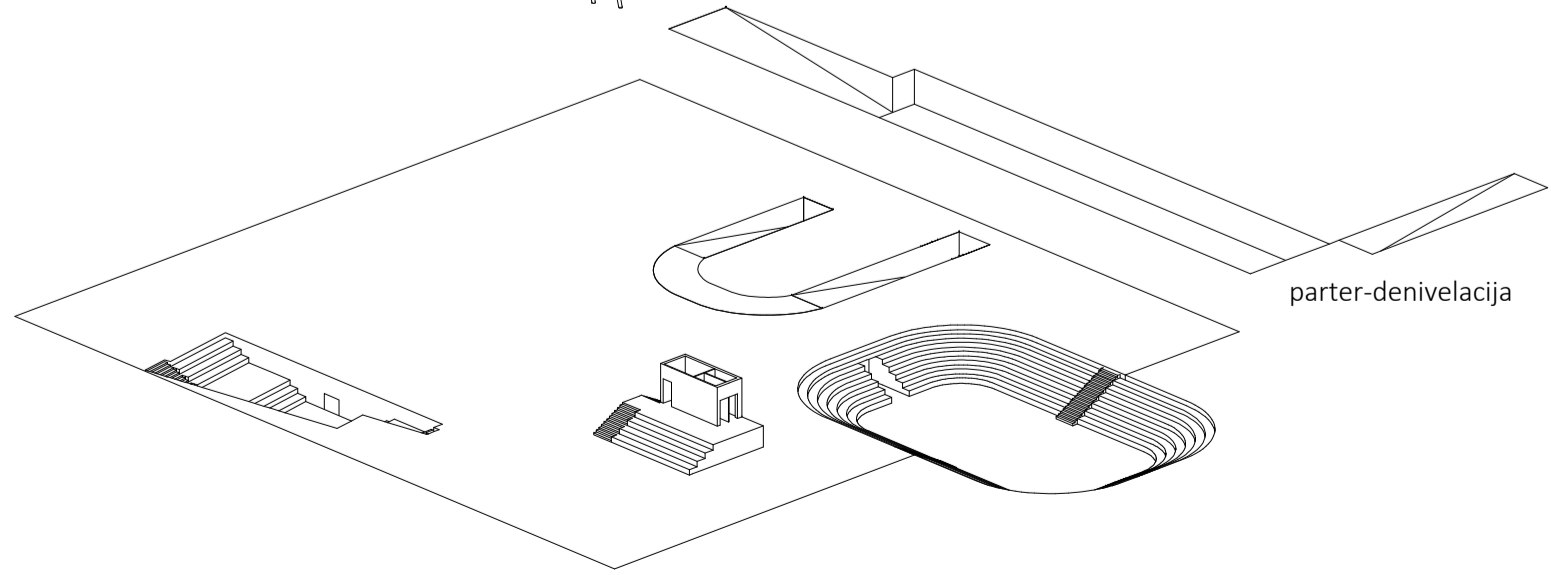
ravni krov-perforirana ploča

čelije - betonska konstrukcija

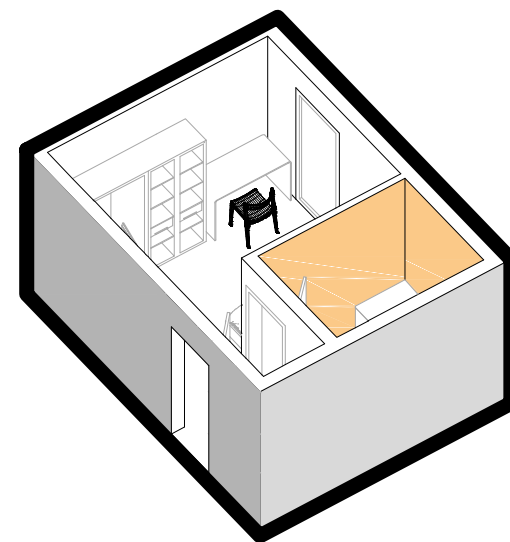
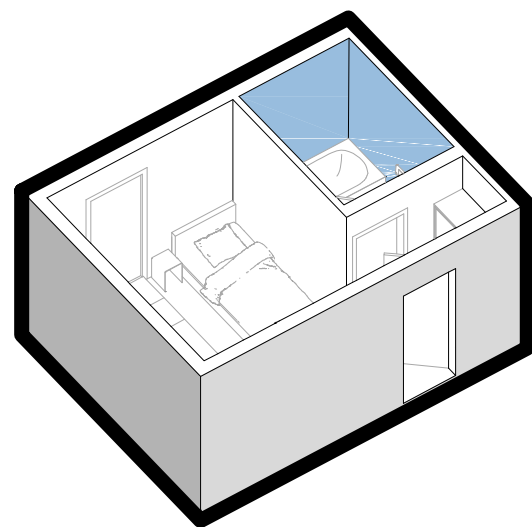
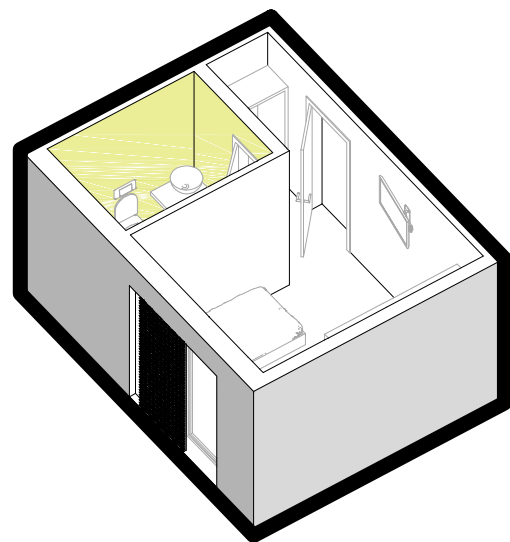
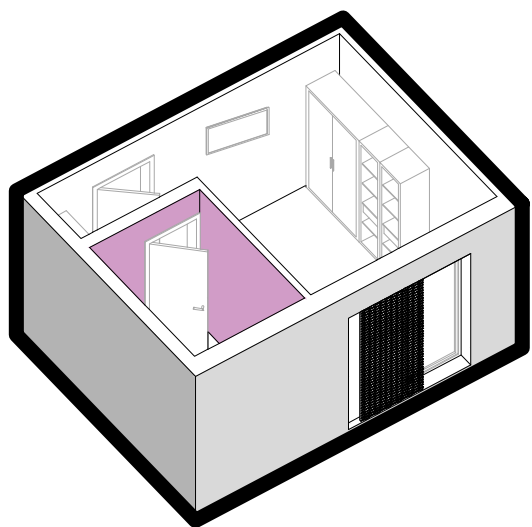
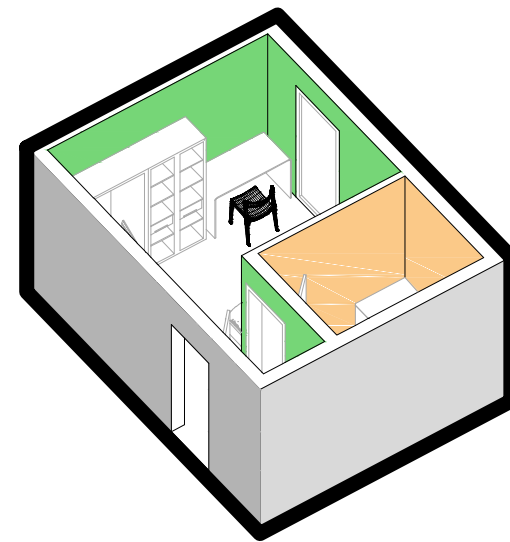
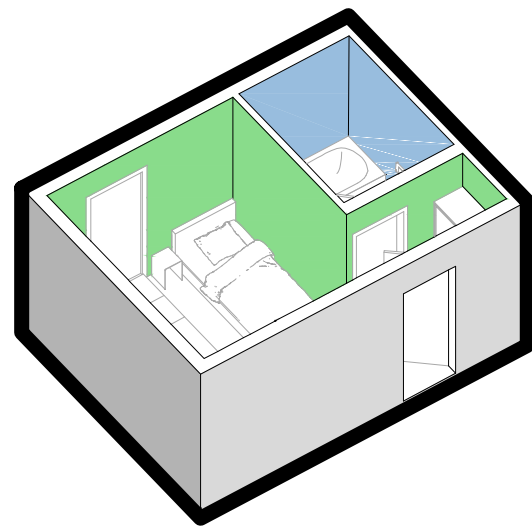
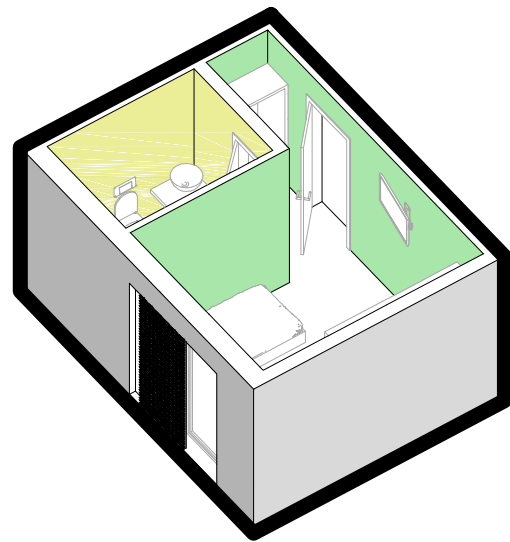
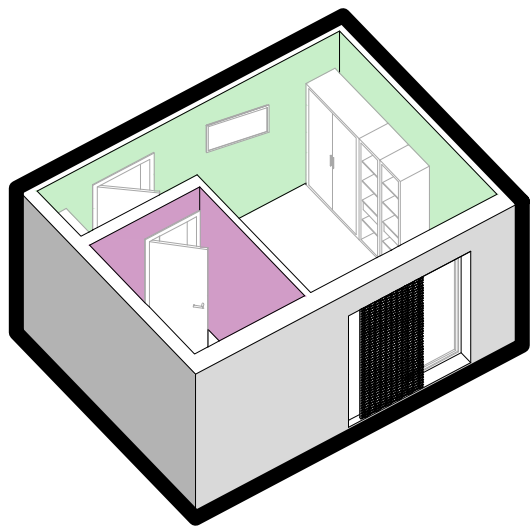

prizemlje- konstruktivni sustav

parter-denivelacija

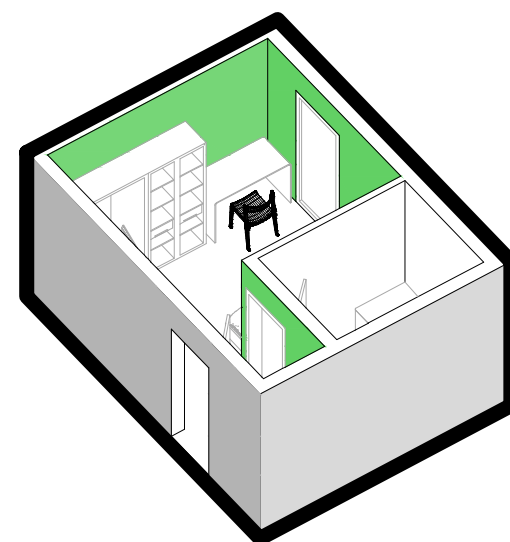
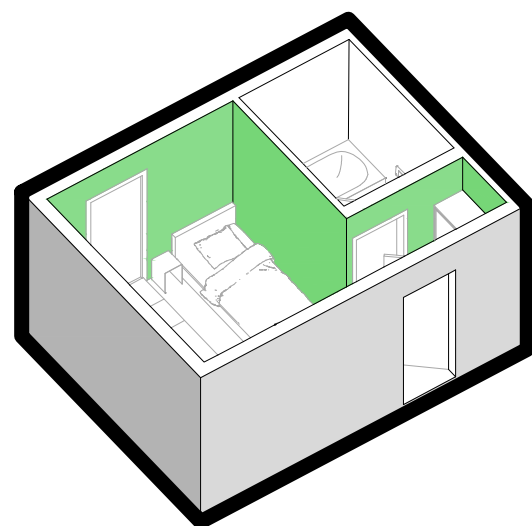
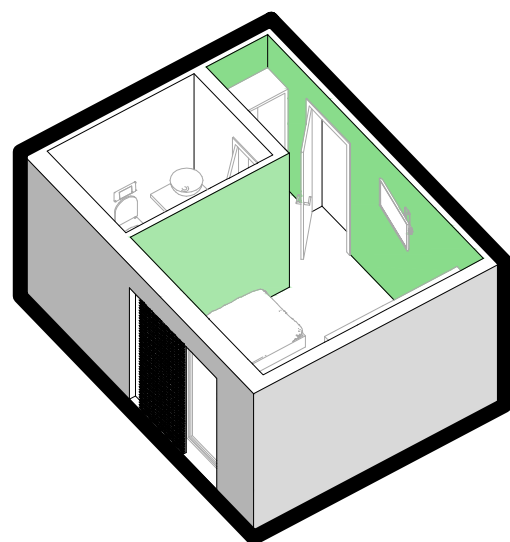
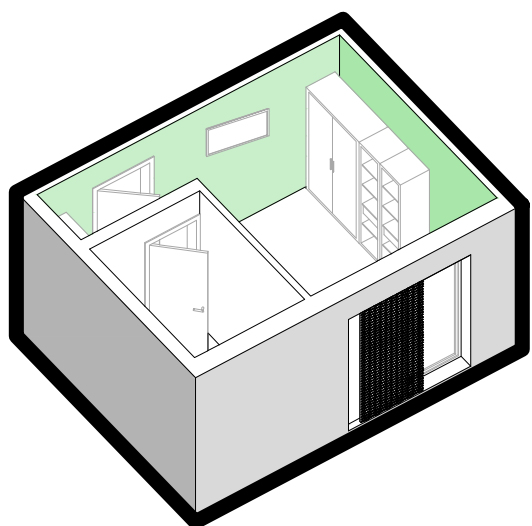

209,156,199

229,232,120

39,118,187

248,153,30

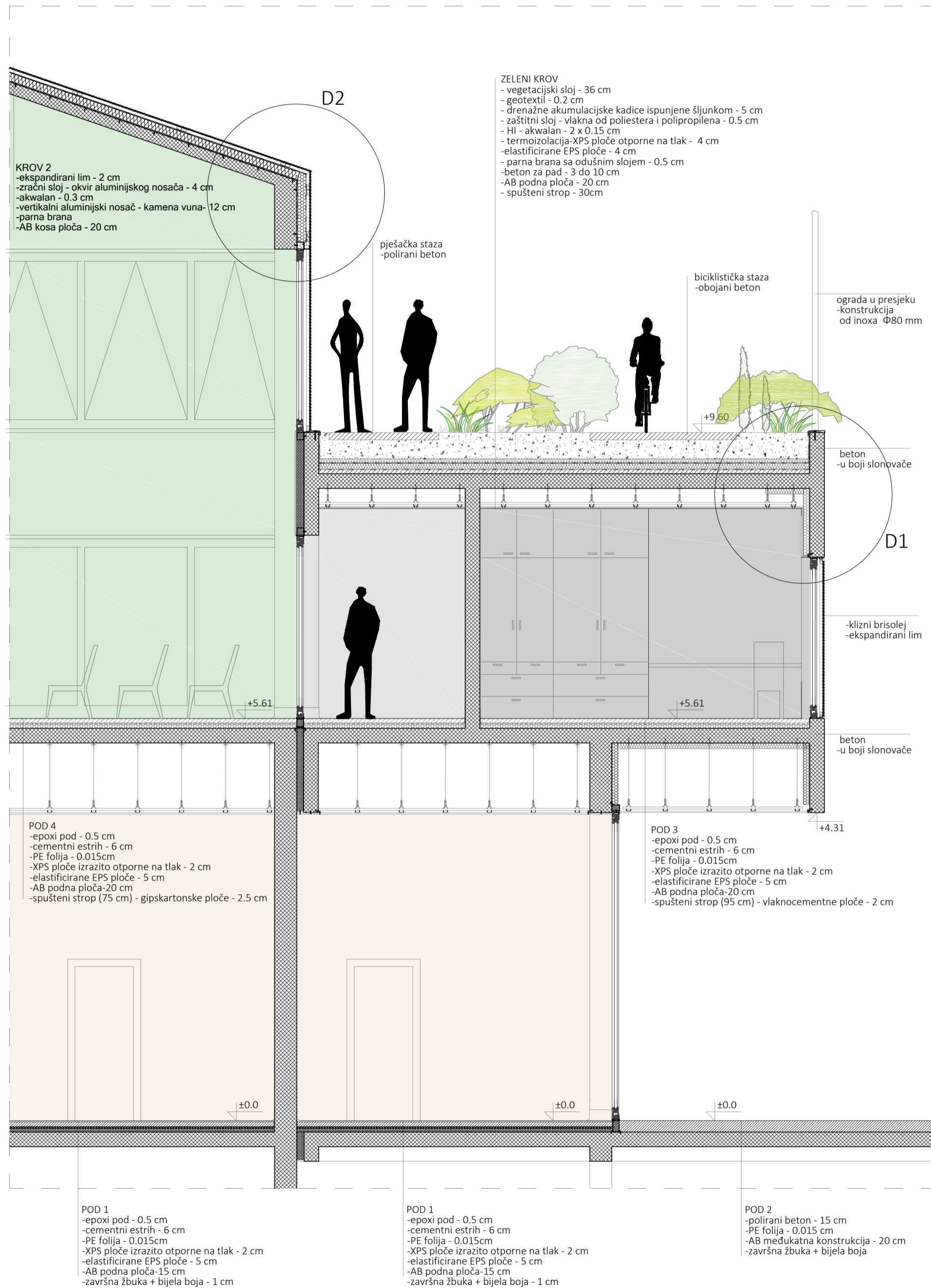

200,239,201

137,220,139

118,214,119

98,208,100

ZELENI KROV

- vegetacijski sloj - 36 cm
- geotekstil - 0.2 cm
- drenažne akumulacijske kadice ispunjene šljunkom - 5 cm
- zaštitni sloj - vlakna od poliestera i polipropilena - 0.5 cm
- HI - akwalan - 2 x 0.15 cm
- termoizolacija-XPS ploče otporne na tlak - 4 cm
- elastificirane EPS ploče - 4 cm
- parna brana sa odušnim slojem - 0.5 cm
- beton za pad - 3 do 10 cm
- AB podna ploča - 20 cm
- spuštjeni strop - 30cm

biciklistička staza
- crveni beton - 10 cm
- razdjelne trake u bijeloj boji

+9.60

ograda u presjeku
- konstrukcija
od inoxa $\Phi 80$ mm
- povezano inox mrežom zategnutom pomoću sajle

mediteransko nisko bilje
- lavanda
- ružmarin
- agava
- smilje
- brnistra

Z1
- zemlja
- čepasta folija - 1 cm
- HI-akwalan 2 x 0.15
- beton u boji slonovače - 20 cm

- horizontalni nosač gipskartonskih ploča

Z2
- jupol u zelenoj boji
- glet masa
- gipskartonska ploča - 2 x 1.25 cm
- termoizolacija 9 cm
- beton u boji slonovače - 20 cm

- otklopno stakleno krilo
- klizni brisolej - ekspandirani lim - bijele boje

D1

KROV 2

- ekspandirani lim - 2 cm
- zračni sloj - okvir aluminijskog nosača - 4 cm
- akwalan - 0.3 cm
- vertikalni aluminijski nosač - kamena vuna - 12 cm
- parna brana
- AB kosa ploča - 20 cm

okvirni nosač ekspandiranog lima

prefabricirani kutni element ekspandiranog lima

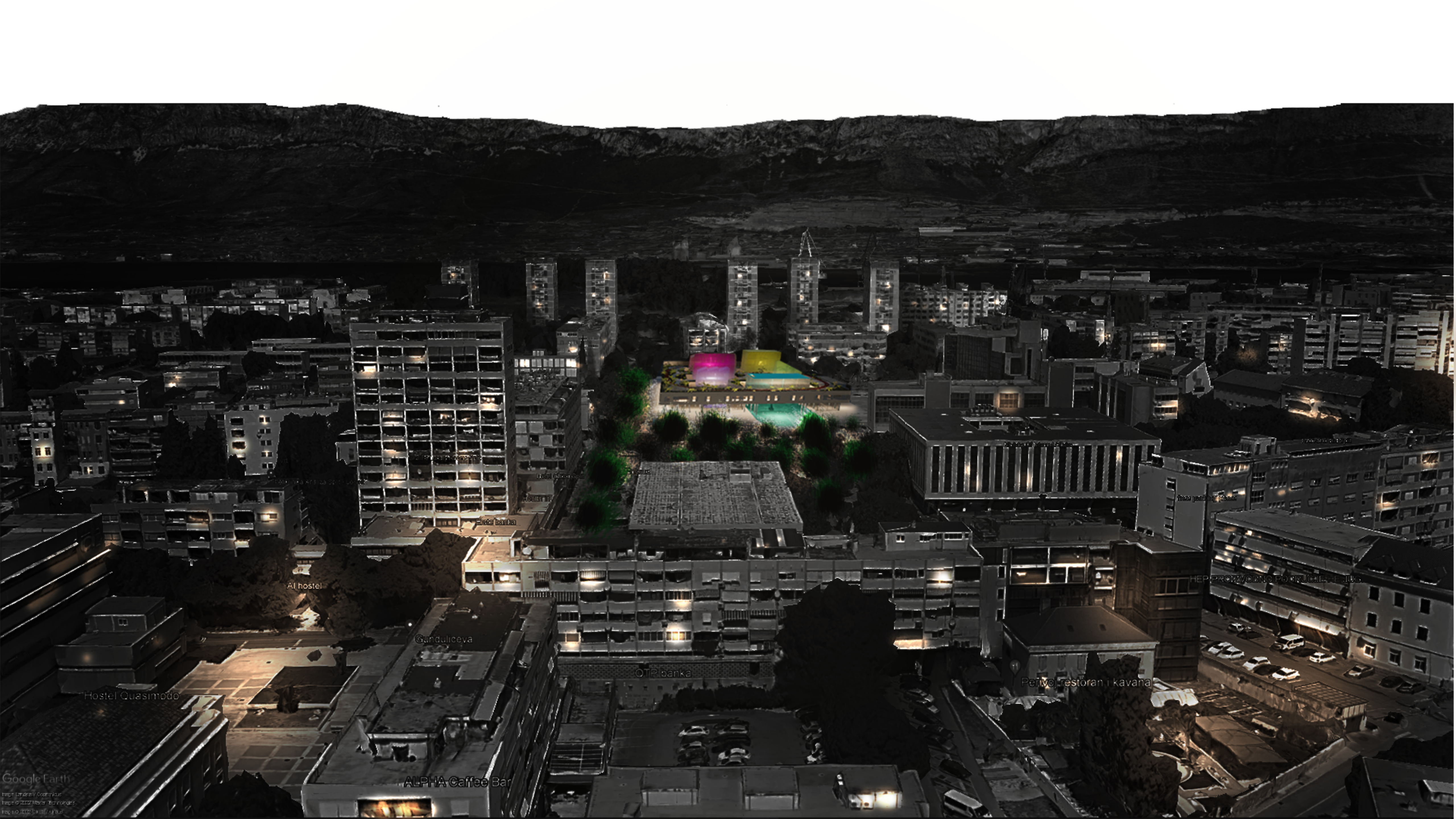
Z3
- jupol u zelenoj boji
- cementna žbuka + glet masa 1 cm
- AB zid - 30 cm
- parna brana
- vertikalni aluminijski nosač - kamena vuna - 12 cm
- HI- akwalan - 0.3 cm
- zračni sloj - okvir aluminijskog nosača - 4 cm
- ekspandirani lim - 2 cm

aluminijski kvadratni profil 100mm x 100mm- ispunjen TI
- oluk za sakupljanje vode

dvstruko izo staklo

D2

AI hostel

Gunduličeva

OTP banka

Perivoj, restoran i kavarna

Hostel Quasimodo

ALPHA Coffee Bar

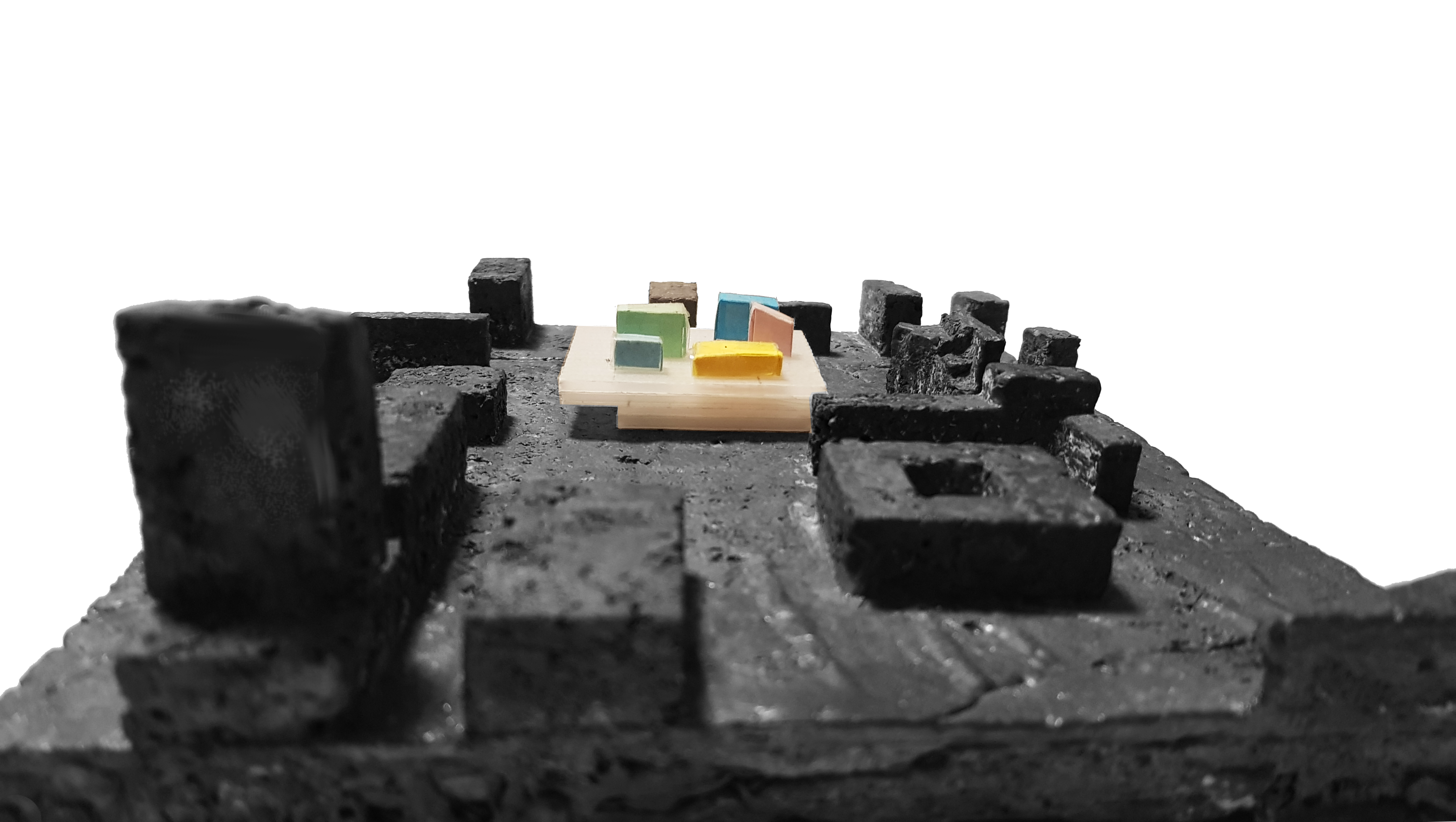

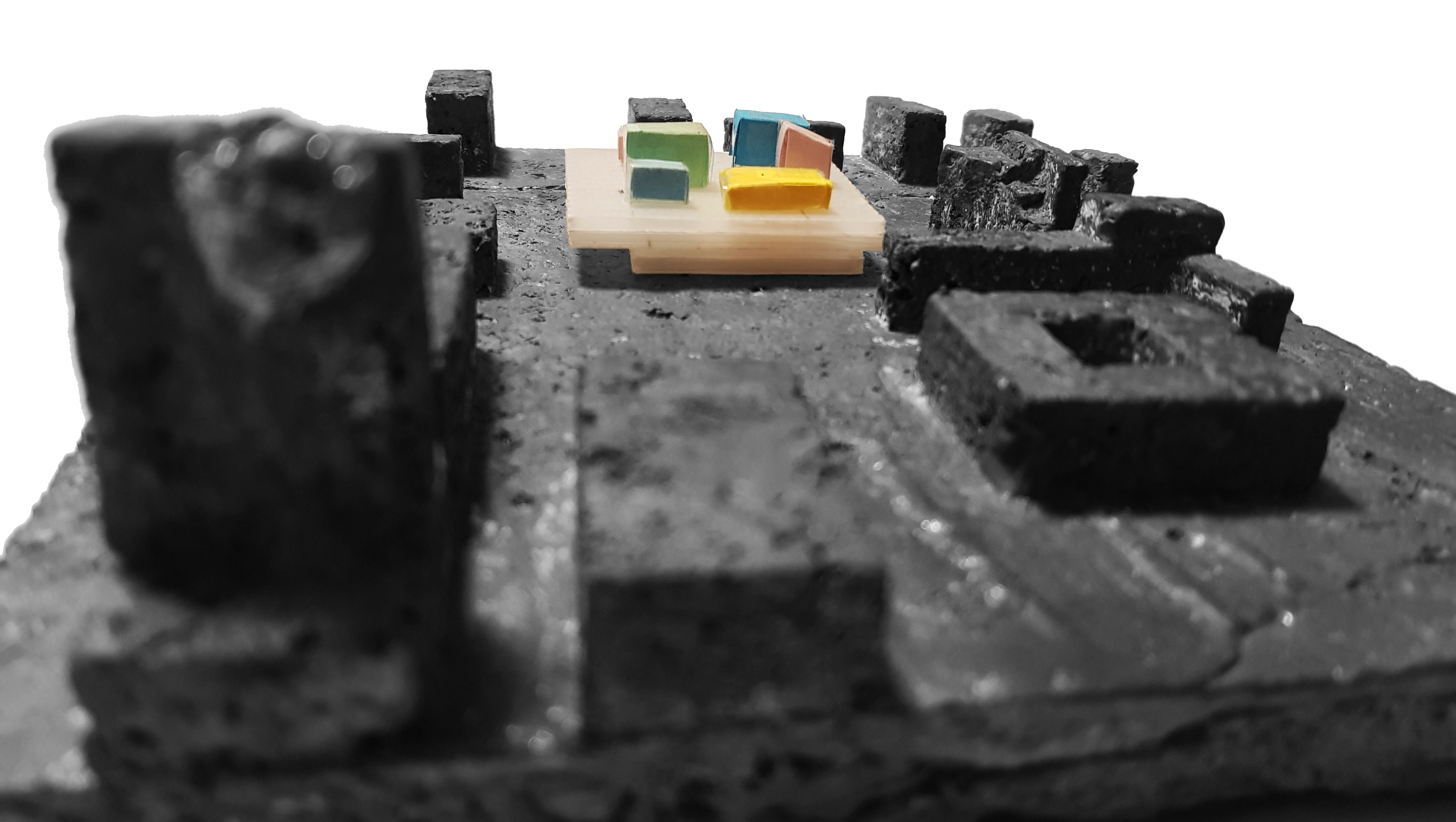

Hvala Bogu, mentorici Ivi Letilović, majci i Lori.